

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS
VERSLO IR EKONOMIKOS INSTITUTAS**

AKVILĖ GERMANAITĖ

**ŠIAURĖS EUROPOS ŠALIŲ TARPTAUTINĖS
PREKYBOS VERTINIMAS COVID – 19
LAIKOTARPIU**
Magistro baigiamasis darbas

**Vadovė
Dr. Ž. Karazijienė**

VILNIUS, 2023

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS**

**ŠIAURĖS EUROPOS ŠALIŲ TARPTAUTINĖS
PREKYBOS VERTINIMAS COVID – 19
LAIKOTARPIU**

**Tarptautinės prekybos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 6211LX073**

Konsultantas

**Vadovė
Dr. Ž. Karazijienė
2023 04 15**

Recenzentas

**Atliko
TPRvmis21-1. Stud.
A. Germanaitė
2023 04 15**

VILNIUS, 2023

TURINYS

ĮVADAS.....	6
1. TARPTAUTINĖS PREKYBOS TEORINIAI ASPEKTAI.....	7
1.1 Tarptautinės prekybos samprata.....	7
1.2 Klasikinės tarptautinės prekybos teorijos.....	11
1.3 Eksportas tarptautinėje prekyboje	14
1.4 Importas tarptautinėje prekyboje.....	20
1.5 Tarptautinės prekybos reguliavimas.....	23
1.6 Tarptautinės prekybos politikos formos.....	28
1.7 Tarptautinė prekyba COVID-19 metu.....	32
2. ŠIAURĖS EUROPOS ŠALIŲ TARPTAUTINĖS PREKYBOS TYRIMO METODOLOGIJA.....	34
3. ŠIAURĖS EUROPOS ŠALIŲ TARPTAUTINĖS PREKYBOS ANALIZĖ COVID – 19 LAIKOTRAPIU	36
3.1 Šiaurės Europos šalių charakteristikos bei demografiniai rodikliai.....	36
3.2 Eksporto ir importo srautų analizė šiaurės Europos regione.....	38
3.3 Tarptautinės prekybos kitimas tarp šiaurės Europos šalių Covid – 19 laikotarpiu	56
IŠVADOS.....	73
LITERATŪRA.....	75
ANOTACIJA	81
SANTRAUKA	83
PRIEDAI.....	85

LENTELĖS

1 lentelė. Tarptautinės prekybos apibrėžtys	8
2 lentelė. Tarptautinės prekybos politikos reguliavimo metodų klasifikacija.....	24
3 lentelė. Koreliacijos koeficiento reikšmių skalė	35
4 lentelė. Šiaurės Europos šalių geografiniai ir demografiniai rodikliai.....	37
5 lentelė. Danijos importas iš Švedijos 2015 – 2021 m.	57
6 lentelė. Danijos importas iš Islandijos 2015 – 2021 m.	58
7 lentelė. Žuvies importo iš Islandijos Pirsono koreliacijos koeficientas	59
8 lentelė. Danijos importas iš Norvegijos 2015 – 2021 m.	59
9 lentelė. Žuvies importo iš Norvegijos Pirsono koreliacijos koeficientas.....	60
10 lentelė. Švedijos importas iš Danijos 2015 – 2021 m.	62
11 lentelė. Švedijos importas iš Islandijos 2015 – 2021 m.	63
12 lentelė. Metalų importo iš Islandijos Pirsono koreliacijos koeficientas.....	64
13 lentelė. Švedijos importas iš Norvegijos 2015 – 2021 m.	64
14 lentelė. Metalų importo iš Norvegijos Pearsono koreliacijos koeficientas	65
15 lentelė. Norvegijos importas iš Švedijos 2015 – 2021 m.	66
16 lentelė. Norvegijos importas iš Danijos 2015 – 2021 m.	67
17 lentelė. Norvegijos importas iš Islandijos 2015 – 2021 m.	68
18 lentelė. Islandijos importas iš Švedijos 2015 – 2021 m.	70
19 lentelė. Islandijos importas iš Danijos 2015 – 2021 m.	71
20 lentelė. Islandijos importas iš Norvegijos 2015 – 2021 m.	72

PAVEIKSLAI

1 pav. Šiaurės Europos šalių eksporto apimtys 2015 – 2022 m., mlrd. Eur.....	38
2 pav. Šiaurės Europos šalių importo apimtys 2015 – 2022 m., mlrd. Eur.....	40
3 pav. Danijos eksporto apimčių struktūra 2015 – 2022 m., proc.....	42
4 pav. Švedijos eksporto apimčių struktūra 2015 – 2022 m., proc.	43
5 pav. Norvegijos eksporto apimčių struktūra 2015 – 2022 m., proc.	45
6 pav. Islandijos eksporto apimčių struktūra 2015 – 2022 m., proc.	46
7 pav. Danijos importo apimčių struktūra 2015 – 2022 m., proc.....	48
8 pav. Švedijos importo apimčių struktūra 2015 – 2020 m., proc.	49
9 pav. Norvegijos importo apimčių struktūra 2015 – 2022 m., proc.	51
10 pav. Islandijos importo apimčių struktūra 2015 – 2022 m., proc.....	52
11 pav. Danijos, Švedijos, Norvegijos ir Islandijos BVP vienam gyventojui PGS vienetais 2015 – 2022 m.....	54
12 pav. Danijos importo kiekiai iš Norvegijos, Švedijos ir Islandijos 2015 – 2022 m., Mlrd. Eur.	56

IVADAS

Temos aktualumas: Paslaugų ir prekių mainai iš vienos valstybės į kitą yra suprantama kaip tarptautinė prekyba tarp šalių: prekės ar paslaugos yra parduodamos ar perkamos tarp kelių valstybių, o tarptautinė prekyba pasidalina į importą, kai įvežama į šalį ir eksportą – išvežama iš šalies. Nors tarptautinė prekyba yra apibūdinama kaip veikla, vykstanti tarptautiniu mastu ir tarptautinėje aplinkoje, kur subjektas sudaro galimybes subjektui gauti naudą, bei realizuoti produktus, tačiau dėl tarptautinės prekybos įvairios ir sudėtingos aplinkos: įvairių politinių skatinimo ar ribojimo priemonių, ekonominių, socialinių, technologinių ir kitų charakteristikų, tarptautinė aplinka yra vertinama kaip kintanti laiko, politiškai nepastovi, skirtingai vertinama įvairiose šalyse bei nuolat susidurianti su nenumatytais iššūkiais. Šie faktoriai lemia Šiaurės Europos gyventojus teigiamai ir pozityviai žiūrėti į pragyvenimo lygį, nes jau nuo senų laikų Šiaurės Europos šalys žinomos, kaip valstybės su labai stipria ekonomika, plačia pilietine laisve ir stipriu socialiniu pasitikėjimu. Šiuolaikiniame pasaulyje vienas didžiausių vaidmenų tarptautinėje prekyboje tenka labiau išsivysčiusioms ir galingoms valstybėms, tačiau vykstant globalizacijai pasaulyje yra labai svarbu, kad valstybė skatintų vietinės kilmės eksportą ir sukurtų tam palankias sąlygas, bei turėtų išsikėlusį tikslus eksporto skatinimo politikoje. Lietuvių mokslininkės G. Startienė (2002), D. Bernatonytė (2011) ir A. Burinskienė (2014), savo darbuose plačiai nagrinėja tarptautinės prekybos sampratą ir naudą valstybei, kokia įtaką eksportas ir importas daro šalies biudžetui ir kokios priemonės skatina eksportuoti didesniais kiekiais prekes į užsienio šalis.

Tyrimo problema: Kas lemia tarptautinės prekybos mainus ir jų mastą tarp Šiaurės Europos šalių Covid – 19 laikotarpiu?

Tyrimo objektas: Šiaurės Europos šalių tarptautinė prekyba.

Tyrimo tikslas: Išanalizuoti mokslinę literatūrą apie tarptautinės prekybos teorinius aspektus ir atskleisti tarptautinės prekybos kitimą tarp Šiaurės Europos šalių Covid – 19 laikotarpyje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti tarptautinės prekybos teorinius aspektus;
2. Pateikti ir pagrįsti Danijos, Švedijos, Norvegijos, bei Islandijos tarptautinės prekybos tyrimo metodologiją;
3. Išanalizuoti Šiaurės Europos šalių tarptautinės prekybos apimtį ir įvertinti pokyčius per Covid – 19 laikotarpį.

Tyrimo metodai: Mokslinės literatūros ir kitų informacinių šaltinių analizė, statistinių duomenų ir lyginamoji analizė, grafinis duomenų vaizdavimas, duomenų sisteminimas ir jų analizė, bei vertinimas, pirsono koreliacijos koeficiento skaičiavimas, bei apibendrinimas.

1. TARPTAUTINĖS PREKYBOS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1 Tarptautinės prekybos samprata

Tarptautinė prekyba bendrąja prasme yra paslaugų ar prekių mainai tarp kelių valstybių, kai iš vienos šalies į kitą yra išvežamos arba įvežamos prekės. Žvelgiant į ankstyvuosius viduramžius, pirmųjų mainų pagalba, bendruomenės mezgė santykius su kitomis bendruomenėmis, keisdavosi savo aplinkoje rastais produktais, o pačių mainų produktai buvo įvairūs: nuo elementaraus maisto, odos ar kitų naudingų daiktų ar produktų apsigėitimu. Besikeičiant laikams, natūrinius mainus papildė ir sukėlė tikrą proveržį atsiskaitymo priemonė – pinigai, kurie leido patogiau plėsti ir užmegzti naujus prekybinius santykius su įvairesnėmis bendruomenėmis ar valstybėmis. Industrinė revoliucija skatino augti tarptautinę prekybą, kuri tapo pagrindine ekonomikos skatinimo veikla didžiąjai daliai pasaulio šalių, kurioms tarptautinė prekyba buvo ir yra pagrindinis pajamų šaltinis šalies biudžetui. Dabartinių laikų gyvenimo be tarptautinės prekybos būtų labai sunku įsivaizduoti, nes spartus pasaulio vystymasis, nuolatinė technologinė plėtra sudaro palankias sąlygas vystyti tarptautinę prekybą, užmegzti bei plėsti bendradarbiavimą su įvairiomis pasaulyje esančiomis įmonėmis ir gauti norimus daiktus ar paslaugas iš bet kurio pasaulio kampelio.

R. Walters (2022) teigia, kad yra keletas priežasčių, kodėl šalys dalyvauja tarptautinėje prekyboje: Tarptautinė prekyba leidžia šalims specializuotis gaminant prekes ir paslaugas, kurias jos efektyviai gali pagaminti, o tada mainytis šiomis prekėmis ir paslaugomis su kitomis šalimis už prekes ir paslaugas, kurias jos gali gaminti mažiau efektyviai, o tai veda į didesnę efektyvumą, didesnę produktyvumą ir didesnę ekonominę augimą. Taipogi viena iš priežasčių yra įsigyti prekių ir paslaugų, kurių jie negali pagaminti šalyje: pavyzdžiui, šalis, neturinti naftos atsargų, gali importuoti naftą iš kitų šalių, kad patenkintų savo energijos poreikius. Dar viena priežastis – pasinaudoti mažesnėmis darbo sąnaudomis kitose šalyse, dėl kurių kainos gali sumažėti vartotojams.

Tarptautinė prekyba turi privalumų, tokių kaip didesnę ekonominę efektyvumą, prieigą prie įvairesnių prekių ir paslaugų bei naujų darbo galimybių kūrimą. Pasak R.C Feenstar ir A.M Taylor (2017) tarptautinė prekyba taip pat gali turėti ir neigiamų padarinių, nes kai kurių šalių pramonės sektoriai gali patirti nuostolių, jei importuojami pigesni produktai iš kitų šalių, o tai gali lemti darbo vietų praradimą ir ekonomikos nuosmukį. Tačiau užsienio prekybos yra susijusios ir su tam tikrais rizikos veiksniais, tokiais kaip prekybos disbalansų rizika ir neigiamas poveikis vietinėms pramonėms.

Nagrinėjant užsienio ir lietuvių mokslininkų literatūrą galima pastebėti, kad vieno bendro apibrėžimo apie tarptautinę prekybą nėra, nes tiek lietuvių, tiek užsienio autoriai skirtingai apibrėžia tarptautinės prekybos sampratą, pateikdami apibrėžimą per savo prizmę, taip išryškindami jų požiūriui svarbiausius tarptautinės prekybos apibrėžtis. Lietuvos bei užsienio mokslinių publikacijų autoriai Bernatonytė (2011, p. 14), Burinskienė (2014, p. 103), Brazinskas ir Pipirenė (2017, p. 1), bei Sinha,

Mittal (2012, p. 13), Feenstar, Taylor (2017, p. 132), C. Mena, A. Karatzas, C. Hansen (2022) savo darbuose skirtingai apibrėžia užsienio prekybos sampratą (žr. 1 lentelė).

1 lentelė. Tarptautinės prekybos apibrėžtys

<i>Autorius</i>	<i>Apibrėžimas</i>
D. Bernatonytė (2011)	„Tarptautinė prekyba yra pardavimo ir pirkimo procesas, vykstantis tarp įvairių šalių pardavėjų, pirkėjų ir tarpininkų.“
P.K. Sinha, Vivek Mittal (2012)	„Tarptautinė prekyba yra visi privatūs ir valstybiniai komerciniai sandoriai tarp dviejų ar daugiau šalių.“
A. Burinskienė (2014)	„Tarptautinė prekyba – tai ūkio šaka, kuri yra pagrindinis ekonominių pajamų šaltinis.“
S. Brazinskas, V. Pipirienė (2017)	„Tarptautinė prekyba yra svarbus konkurencinis veiksnys valstybei ir verslui, kuris palengvina tautos ekonomiką.“
R.C Feenstar, A.M Taylor (2017)	„Tarptautinė prekyba tai eksportas, kai produktai parduodami kitoje šalyje ir importas, kai produktai perkami kitoje šalyje.“
C. Mena, A. Karatzas, C. Hansen (2022)	„Tarptautinė prekyba reiškia prekių ir paslaugų mainus tarp valstybių sienų, siekiant gauti naudos abiem prekyboje dalyvaujančioms šalims.“

Atsižvelgiant į užsienio ir lietuvių autorių tarptautinės prekybos sąvokų apibrėžtis, galima teigti, kad mokslininkų interpretacijos ir nuomonės yra ganėtinai panašios, tačiau vieni mokslininkai teigia, kad užsienio prekyba yra procesas, kai skirtingose šalyse pagamintos prekės ar paslaugos yra parduodamos arba perkamos kitų šalių vartojimo poreikiams patenkinti, o kita dalis mokslo srities atstovų išskiria tai, kad tarptautinė prekyba yra viena iš pagrindinių ūkio šakų ir vienas iš pagrindinių pajamų šaltinių valstybėms, kurių ekonomika tiesiogiai koreliuoja nuo užsienio prekybos apimčių.

Pagrindines keturias sritis kurios apima šalies užsienio prekybos santykius su kitomis valstybėmis išskyrė G. Startienė (2002):

- Paslaugų judėjimas – perkamos ar parduodamos įvairios paslaugos kurios sudaro transportavimo srautus su šalimis.
- Prekyba prekėmis – tranzito srautai, kai materialiai apčiuopiamos prekės keliauja importo, eksporto srautais visame pasaulyje.
- Mokėjimai – ši srautą sudaro visi prieš tai išvardinti punktai, kurių atsiskaitymai atliekami per bankus, gaunant arba vykdant mokėjimus tarp kelių užsienio valstybių.
- Kapitalo judėjimas – šiuos srautus apima tiesioginės investicijos, vertybiniai popieriai, nekilnojamas turtas.

O amerikiečių mokslininkas R. Walters (2022) teigia, kad pagrindinės sritys, apimančios šalies

užsienio prekybos ryšius su kitomis šalimis yra šios:

- Eksperto skatinimas – veikla, kurios imasi vyriausybė ar kitos organizacijos, siekdamos padidinti eksportą, teikiant paramą ir paskatas šalies įmonėms, užsiimančioms eksportu.
- Importo pakeitimas – politika, kuria siekiama sumažinti importą ir padidinti vidaus prekių bei paslaugų gamybą, dažnai nustatant prekybos kliūtis.
- Prekybos susitarimai – dvišaliai arba daugiašaliai šalių susitarimai, kuriais siekiama sumažinti prekybos kliūtis ir skatinti prekybą prekėmis ir paslaugomis.
- Tarifai – importuojamų prekių mokesčiai, skirti apsaugoti šalies pramonę ir didinti vyriausybės pajamas.
- Laisvosios prekybos susitarimai – susitarimai tarp dviejų ar daugiau šalių siekiant sumažinti arba panaikinti tarifus ir kitas prekybos kliūtis.

Mokslininkų G. Startienė (2002) ir R. Walters (2022) išskirtas pagrindines tarptautinės prekybos sritys ir sujungiant pagrindinius punktus, kurie apima santykius su užsienio valstybėmis prekybos atžvilgiu, galima įžvelgti šalies mokėjimų balansą. Jis parodo, per tam tikrą laikotarį, kaip buvo vykdomos įvairios transakcijos tarp užsienio šalių ir kaip keitėsi jų dydžiai. Dažniausiai yra imama vienerių metų laikotarpio statistika, kad pamatyti ir palyginti kaip keitėsi mokėjimų balansas šalyje, tačiau šis balansas gali būti skaičiuojamas ir trumpesniu laikotarpiu - vieno mėnesio, ketvirčio ar pusės metų.

Tarptautinės prekybos balansas atspindi šalies eksportuojamų ir importuojamų prekių kiekio vertės santykį. Prekybos balansas yra statistinis rodiklis, apibūdinantis prekių ir paslaugų eksporto ir importo skirtumą tarp šalies ir užsienio šalių per tam tikrą laikotarpį. D. Bernatonytė (2011) teigia, kai importo vertė yra didesnė ir viršija eksporto vertę, atsiranda prekybos balanso deficitas, o kai eksporto vertė yra didesnė ir viršija importo vertę - yra prekybos balanso perteklius. Šie du motyvai gali sudaryti palankias sąlygas šalies valiutos kursui augti arba mažėti, nes augant eksportui – didėja ir valiutos paklausa, o kai importas yra didesnis - auga valiutos pasiūla. Prekybos balansui apskaičiuoti yra naudojama ši formulė:

$$\textit{importas} - \textit{eksportas} = \textit{prekybos balansas}$$

(1)

Siekiant nustatyti pasirinktos šalies prekybos balansą, reikia susirasti oficialius duomenis, kuriuose būtų nurodyti eksporto ir importo kiekiai. Prekybos balansas yra nustatomas iš viso eksporto atimant visą importo kiekį, kas leidžia apskaičiuoti ir pamatyti prekių ar paslaugų prekybos balansą. Jeigu skaičius yra teigiamas, šalis gali save įvardinti kaip grynoji eksportuotoja, o jeigu prekybos balanso skaičius yra neigiamas – šalis yra grynoji importuotoja. Prekybos balansas yra svarbus ekonominis rodiklis, nes atspindi šalies dalyvavimo tarptautinėje prekyboje lygį ir konkurencingumą pasaulinėje rinkoje. Prekybos perteklius gali būti stiprios ekonomikos požymis, o prekybos deficitas – silpnos

ekonomikos požymis. Prekybos balansas yra svarbus ekonominis rodiklis, kuris gali rodyti šalies konkurencingumą tarptautinėje prekyboje, taip pat gali turėti įtakos valiutos kursui ir makroekonominiam stabilumui. Šiuolaikiniame pasaulyje vykstanti ypatingai stipri globalizacija veikia prekybos balansą ir valiutos kursą, nes pramonės ir gamybos viduje vykstantis augimas daro prekybos balansą jautresnį, o tai atsispindi valiutų kurso svyravime. Prekybos balansas yra pagrindinis ekonomikos stabilumo rodiklis, kuris parodo šalies ekonominę būseną vertinant prekybą. Prekybos balanso reakcija į valiutos kurso svyravimus, kuri laiką buvo vienas iš pagrindinių mokslininkų diskusijų objektu. Kaip teigia Y. Keho (2021), „valiutos kurso „nusidėvėjimas“ pagerina prekybos balansą, metodas buvo naudotas kaip priemonė padidinti prekybos, bei kapitalo srautus, besivystančios šalys susiduria su pastoviu mokėjimų balanso pusiausvyros deficitu.“ (p. 63). Užsienio mokslininkė pabrėžė, kad eksporto ir importo paklausa kainos atžvilgiu yra neelastinga ir laikui bėgant atsiranda prekybos disbalansas.

Pagal E. Tomoiaga ir M. I. Pop Silaghi (2022) Maršalo – Lernerio sąlyga teigia, kad kai eksporto ir importo paklausos kainų elastingumas absoliučiais skaičiais yra didesnis, devalvacija pagerins šalies mokėjimų balansą. Devalvacija sumažina šalies vidaus kainas užsienio valiutos atžvilgiu, o tai lemia, kad prekėms ar paslaugoms esant mažoms kainoms, jų eksportas didėja, bet taip pat tai labai priklauso ir nuo eksporto elastingumo, bei eksportuojamų prekių pobūdžio ir rinkos sąlygų. Kitaip tariant, jei šalies eksporto kaina mažėja dėl valiutos devalvacijos, jos eksporto paklausa turėtų padidėti tiek, kad kompensuotų eksporto kainų mažėjimą. Panašiai, jei šalies importo kaina didėja dėl valiutos nuvertėjimo, importo paklausa turėtų sumažėti tiek, kad kompensuotų importo kainų padidėjimą. Jei bendras užsienio ir vidaus vartotojų atsakas į kainų pokytį yra pakankamai stiprus, tai valiutos devalvacija gali padaryti šalies eksportą konkurencingesnį, o importą – brangesnį, o tai lems prekybos balanso pagerėjimą.

Apibendrinant lietuvių ir užsienio mokslininkų pateiktas mokslines tarptautinės prekybos apibrėžtis galima teigti, kad vieno bendro apibrėžimo nėra, nes kiekvienas autorius išskiria tai ką nagrinėjo savo moksliniame darbe ir įvardina tikslingas išvadas atsižvelgdamas į nagrinėjamą temą, o skirtingos šalys, tarptautinės prekybos koncepciją įgalina pagal savo pasirinktą tarptautinės prekybos kryptį. Reikia pabrėžti, kad tarptautinėje prekyboje gali dalyvauti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys, kurie tikslingai plečia tiekėjų ir gavėjų skaičių, taip didindami eksportą ir importą, bei ženkliai prisidedami prie vartotojų poreikių patenkinimo bei šalies ekonomikos augimo. Svarbu yra stebėti šalies prekybos balansą, fiksuoti kada šalis turi neigiamą arba teigiamą prekybos balansą, bei vertinti kaip keičiasi prekybos rodikliai. Nemaža dalis mokslinių darbų autorių pabrėžia, kad svarbu atkreipti dėmesį kaip svyruoja ir keičiasi pasaulyje valiutų kursai, nes besikeičiančios valiutų kursų kainos turi itin didelę galią ir svarbą tarptautinėje prekyboje.

1.2 Klasikinės tarptautinės prekybos teorijos

Prekių ir paslaugų mainai jau nuo senų laikų vyko tarp žmonių, palaiapsniui ši prekių mainų principą pakeitė sąvoka tarptautinė prekyba. Metams nepaliaujamai bėgant, tarptautinė prekyba perėjo ne vieną raidos etapą, todėl buvo pradėta domėtis tarptautinės prekybos teorijomis, kad suprasti bei identifikuoti šio reiškinio visą raidą. Klasikinės tarptautinės prekybos teorijos pagal D. Bernatonytę (2011) yra:

- Merkantilizmo;
- Absoliutaus pranašumo;
- Lyginamojo pranašumo;
- Gamybos veiksnių santykio (Heckscherio–Ohlino).

Merkantilistai buvo vieni iš pirmųjų, kurie pradėjo domėtis ir aiškintis tarptautinės prekybos teorijų charakteristikas, o XVII a. Anglijoje, įsigalėjo ekonomikos teorija ir merkantilistai teigė, kad viena iš pagrindinių šalies klestėjimo rodiklių yra aukso ar sidabro kiekis, kuris yra gaunamas už parduodamas prekes. Šių tauriųjų metalų kiekis parodė valstybės ekonominės padėties stiprumą ir pabrėžė, kad šalis turi daugiau eksportuoti negu importuoti prekių. Merkantilistai pagrindinis teiginys šiai teorijai buvo, kad kuo daugiau parduoti ir kuo mažiau prekių pirkti užsienio šalyse arba kitaip įvardinant - praturtėti kitos valstybės sąskaita. Teorijos idėja buvo ta, kad šalies klestėjimas priklausė nuo jos gebėjimo sukurti daugiau turto nei jos kaimynės, parduodant daugiau prekių nei nusipirkus, bet pagrindinė merkantilizmo idėja yra, kad valstybė turėtų siekti eksportuoti daugiau prekių nei importuoti, taip užtikrinant teigiamą prekybos balansą ir gaunamą pelną. Merkantilistai taip pat teigia, kad valstybė turėtų siekti užtikrinti aukštas savo eksportuojamų prekių kainas ir mažesnes importuojamų prekių kainas, kad padidėtų eksporto pajamos ir mažėtų importo kaštai. Remiantis D. Bernatonytė (2011, p. 46), *merkantilistai įnešė didelį indėlį į tarptautinės prekybos teoriją, nes jie:*

- *pirmieji atskleidė užsienio prekybos reikšmę šalių ekonomikai ir ekonominiam vystimuisi;*
- *sukūrė užsienio prekybos protekcionizmo teorijos pagrindus;*
- *nustatė valstybės vaidmenį užsienio prekyboje;*
- *pirmieji pateikė prekybos balanso terminą ir jį apibūdino.*

Merkantilizmo teoriją savo darbuose plačiai aprašė E. F. Heckscher (1994), kuris teigė: „merkantilizmas pateikė tokį požiūrį į pasaulį, kuris disponavo tik ribotu turto kiekiu.“ (p. 12). Autorius teigia, kad prekiautojai buvo vienas iš svarbiausių ekonominės sistemos sėkmingo funkcionavimo dalių, o darbas – pagrindinis gamybos veiksnys, kurio dėka didėjo valstybių išdas, o ekonominę sistemą sudarė trys pagrindiniai sektoriai kaip: gamyba, žemės ūkis ir užsienio kolonijos. Merkantilistų vykdoma politika, paskatino brangiųjų metalų naudojimą ir suformavo tam tikrą valstybės kontroliavimą bei statusą, kai valstybės ekonominė padėtis priklausė nuo turimo aukso ar sidabro kiekio, nes jie tikėjo, kad aukso ir sidabro atsargų kaupimas padidins šalies galią ir prestižą, todėl pasisakė už politiką, kuri

skatintų eksportą ir atgrasytų importą, kad būtų išlaikytas teigiamas prekybos balansas. Tokiu būdu prekybos manai buvo leidžiami tik tam tikriems asmenims, kuriuos parinko valstybė ir buvo draudimas tretiesiems asmenims išvežti auką, bei sidabrą iš savosios šalies. Merkantilizmo laikais buvo uždraustos visos tarptautinės prekybos formos kolonijoms, išskyrus metropoliją, kuri vienintelė galėjo užsienyje pardavinėti kolonijoje pagamintas prekes, taipogi buvo taikomi dideli apribojimai žaliavų išvežimui iš šalies. Merkantilizmas suvaidino lemiamą vaidmenį tarptautinės prekybos vystymuisi ir kapitalizmo iškilimui. Tačiau vėliau jos idėjas užginčijo ekonomistai, tokie kaip Adamas Smithas ir Davidas Ricardo, teigdami, kad prekyba naudinga visoms susijusioms šalims ir kad šalys turėtų specializuotis gamindamos prekes, kuriose jos turi santykinį pranašumą.

R. Carbaugh (2022) teigia, kad absoliutaus pranašumo teorijos pradininkas yra ekonomistas A. Smith, kuri yra viena iš klasikinių tarptautinės prekybos teorijų, o autoriaus nuomone, užsienio prekybos prielaidos itin skatina mainus tarp valstybių, turint omenyje, kad reikia gaminti tai, kas yra efektyvu ir duoda didelį pelną. Kiekviena šalis turėtų atrasti savo specifinį produktą, šalies išskirtinumą pabrėžiantį produktą, kuris būtų jų pagrindinis pranašumas bei išskirtinumas prieš kitas šalis. Smithas teigė, kad šalys galėtų gauti naudos iš laisvosios prekybos, jei jos specializuotųsi gamindamos prekes, kuriose turi absoliutų pranašumą, o vėliau tomis prekėmis prekiauja su kitomis šalimis prekėmis, kurias gamina mažiau efektyviai. Taip elgdamosi kiekviena šalis galėtų suvartoti didesnę prekių įvairovę mažesniais sąnaudomis, nei bandytų viską pasigaminti pačios. Teorijos pradininkas pabrėžia, kad reikia gaminti tik tam tikras prekių grupes, kurių gamybos kaštai yra mažiausi, taip siekiant šaliai susikurti absoliutų pranašumą, o žiūrint iš kitos pusės, importuoti į valstybę tik tas prekes, kurių gamybos kaštai yra didesni negu gavėjo šalyje. Kitaip tariant, jei šalis gali pagaminti prekę turėdama mažiau išteklių nei kita šalis, ji turi absoliutų šios prekės pranašumą. Pavyzdžiui, jei šalis A gali pagaminti 10 automobilių su tiek pat išteklių, kiek šalis B turi pagaminti 5 automobilius, šalis A turi absoliutų pranašumą automobilių gamyboje. Teorijos pradininkas pabrėžia, kad reikia gaminti tik tam tikras prekių grupes, kurių gamybos kaštai yra mažiausi, taip siekiant šaliai susikurti absoliutų pranašumą, o žiūrint iš kitos pusės, importuoti į valstybę tik tas prekes, kurių gamybos kaštai yra didesni negu gavėjo šalyje. Šios teorijos esmė lyginant su merkantilizmo teorija yra tokia, kad ekonominis stabilumas priklauso ne nuo prikaupto aukso ar kitų tauriųjų metalų, o nuo pačių žmonių darbo ir gebėjimų sukurti ar pagaminti prekę ar paslaugą daug pigiau negu užsienio šalyse, todėl remiantis šia teorija yra labai svarbu tinkamai paskirstyti darbo išteklių resursus bei žaliavas. A. Smith teorijoje yra keliamas vienas pagrindinis klausimas - kokį produktą šaliai gaminti, kad sunaudoti kuo mažiau žaliavos ir produktas būtų pranašesnis už kitus, o atsižvelgiant į absoliutaus pranašumo teoriją, galima išskirti du pagrindinius pranašumus: kaip natūralų pranašumą ir įgytą pranašumą. Tačiau absoliutaus pranašumo teorija turi tam tikrų apribojimų. Daroma prielaida, kad ištekliai yra visiškai mobilūs tarp skirtingų ekonomikos sektorių, o tai ne visada gali būti tikrovėje. Taip pat daroma prielaida,

kad nėra transportavimo išlaidų ar prekybos kliūčių, o tai praktiškai gali būti netiesa. Nepaisant to, absoliutaus pranašumo teorija išlieka svarbia tarptautinės prekybos ir ekonomikos teorijos sąvoka.

Tarptautinės prekybos esmė yra importuoti ar eksportuoti produktus, kurių negalime gauti savoje šalyje dėl elementarių gamtinių skirtumų. Natūralų pranašumą valstybė įgauna dėl savo klimato, gamtinio reljefo ar išgaunamų iškasenų, žaliavų, o įgytas pranašumas pasireiškia, kai šalis yra technologiškai pažangesnė negu likusios šalys, sugeba pagaminti sudėtingesnius, kokybiškesnius ar išskirtinius produktus, pasitelkus į pagalbą sudėtingas technologijas, kurios leidžia įgauti pranašumą, bet ir palengvina bei optimizuoja darbą. Technologiškai pažengusių šalių darbo jėga yra labiau kvalifikuota, darbo optimizavimas yra ryškus, o svarbiausia yra taupomas laikas gaminant produktą.

Nors A. Smith sukurta absoliutaus pranašumo teorija yra labai reikšminga tarptautinėje prekyboje, tačiau neatsako į daugelį kylančių klausimų. Ekonomisto iškeltą teoriją toliau nagrinėjo ir iškeltas idėjas plėtojo politinis ekonomistas D. Rikardas 1817 m. išleido „Politinės ekonomijos ir apmokestinimo principus“, kur pratęsė anksčiau iškeltos teorijos vystymąsi ir pritaikė naują teoriją - lyginamojo pranašumo. Teorijos esmė, kad šalys specializuojasi į tam tikrus produktus ir gamina tas prekes, kurių gamybai yra panaudojamos ženkliai mažesnės sąnaudos, negu kitose valstybėse. Moksliniuose aprašymuose, lyginamojo pranašumo teorija yra ekonominė koncepcija, kuri rodo, kad šalys turėtų specializuotis gamindamos prekes ir paslaugas, kurių alternatyviosios išlaidos yra mažesnės, ir prekiauti su kitomis šalimis prekėmis ir paslaugomis, kuriose jos turi didesnę alternatyviąją kainą. Lyginamojo pranašumo teorija teigia, kad šalys turėtų specializuotis gamindamos prekes ir paslaugas, kuriose jos turi santykinį pranašumą, ir prekiauti su kitomis šalimis prekėmis ir paslaugomis, kuriose jos neturi. Specializuodamasi prekių ir paslaugų gamyboje, kurioje jos yra gana efektyvios, šalys gali padidinti bendrą produkciją ir bendrą šalies gerovę, o kaip D. Rikardo teorija rodo, kad „laisva prekyba yra naudinga tautoms“ (R. Schumacher 2012, p. 11), nes yra naudojami prekių alternatyvieji kaštai, siekiant vienu metu pagaminti kur kas daugiau produktų, o tai paprasčiausiai yra darbo laiko taupymas, išreiškiamas vienos prekės pagaminimo laiku, o valstybės gauna didelę naudą, kai sutelkia visus savo išteklius į efektyvią gamybą. Absoliutaus pranašumo teorija ir lyginamojo pranašumo teorija yra ganėtinai panašios, tačiau vienoje remiamasi į produktą, kuris būtų pranašesnis už kitų šalių - pavyzdžiui pasitelkiant technologijas, o kitoje naudojama alternatyviųjų kaštų sąvoką. Taip pat lyginamojo pranašumo teorija turi tam tikrų apribojimų: daroma prielaida, kad nėra transportavimo išlaidų, prekybos kliūčių ar kitų rinkos iškraipymų, galinčių turėti įtakos prekybos modeliams. Taipogi daroma prielaida, kad ištekliai yra visiškai mobilūs šalies viduje, o tai ne visada gali būti tikrovėje. Nepaisant to, lyginamojo pranašumo teorija išlieka svarbia tarptautinės prekybos ir ekonomikos teorijos sąvoka.

Kita tarptautinės prekybos teorija yra gamybos veiksmų santykio (Heckscherio–Ohlino) teorija, kurią plėtojo ekonomistas Heckscheris-Ohlinas. 1919 m., E.Hechsheris ir B.Ohlinas toliau plėtojo D. Rikardo lyginamojo pranašumo teoriją, kur vienas iš mokslininkų iškėlė hipotezę, kad įvairių šalių

lyginamasis pranašumas užsienio prekyboje priklauso nuo valstybės apsirūpinimu ištekliais prekei pagaminti, o kitas mokslininkas išplėtojo šia hipotezę teigdamas, kad valstybė turi lyginamąjį pranašumą tik tos prekės gamyboje, kur naudoja šalyje gautus išteklius. E. E. Leamer (2012) savo darbuose įvardina galimas prielaidas gamybos veiksmuose: „veiksnių intensyvumas ir veiksnių gausumas.“ (p. 16). Šios teorijos esmė yra tai, kad tautos turi eksportuoti tas prekes, kurių pagaminimui sunaudojami pagrindiniai išteklių savoje šalyje, o importuoti į šalį tokias prekes, kurių pagaminimui naudojami išteklių savoje šalyje yra nepakankami. R. Carbaugh (2022) teigia, kad ši teorija parodo, kad šalis eksportuos prekes, naudojančias gausius jos gamybos veiksmus, tokius kaip darbas, kapitalas ar žemė ir importuos prekes, kurios naudoja ribotus gamybos veiksmus. Pavyzdžiui, šalis, kurioje dirba daug darbo jėgos, specializuosis gamindama daug darbo reikalaujančių prekių, tokių kaip tekstilė ar drabužiai, ir importuos kapitalui imlias prekes, tokias kaip mašinos ar elektronika. Teorija remiasi prielaida, kad gamybos veiksniai yra nejudrūs už valstybės sienų, bet mobilūs šalies viduje. Tai reiškia, kad kapitalas, darbo jėga ir kiti gamybos veiksniai gali laisvai judėti šalies viduje, bet negali laisvai judėti per tarptautines sienas. Tačiau Heckscher-Ohlino teorija buvo kritikuojama dėl jos prielaidų, tokių kaip gamybos veiksmų nejudrumas ir nuolatinės masto grąžos prielaida, o taip pat neatsižvelgiama į gamybos veiksmų kokybės skirtumus ar prekybos poveikį pajamų paskirstymui šalyje. Nepaisant savo apribojimų, Heckscher-Ohlino teorija išlieka svarbia tarptautinės prekybos teorijos koncepcija ir turėjo įtakos prekybos politikai visame pasaulyje.

Tarptautinės prekybos atsiradimo pradžia skaičiuojama šimtmečiais atgal, o įvairių mokslininkų bandymai išsiaiškinti tarptautinės prekybos raidos etapus, to meto supratimą apie ekonominius procesus, importą ir eksportą leidžia daryti išvadą, kad prekybos apimčių didinimas tarptautinėje prekyboje, leido daugeliui šalių suklestėti, kurti darbo vietas, tobulinti valstybės valdymą ir gerinti šalies ekonominę padėtį. Mokslininkų sukurtos teorijos buvo būdas analizuoti kaip vyksta visas procesas, kokią reikšmę tai duoda valstybei ir kokie yra pagrindiniai naudingi privalumai mainų atžvilgiu tarp šalių.

1.3 Eksportas tarptautinėje prekyboje

Eksportas yra prekės, bei paslaugos, kurios pagamintos vienoje šalyje, o išvežamos kitų šalių piliečiams. Pasak Kaliačiaus (2018), „jei prekės ar paslaugos yra gaminamos šalies viduje ir realizuojama kitose pasaulio šalyse – tai yra eksportas.“ (p. 4). Eksportas yra vienas iš pagrindinių tarptautinės prekybos plėtros aspektų, kuris yra mažiausiai rizikingas versle, nes yra eksportuojama šalyje pagamintos - išgautos arba užaugintos prekės. Nors prekių eksportas suprantamas paprastai, kai prekė kuri pagaminta vienoje šalyje transportavimo metu kertą valstybės sieną - yra laikoma eksportuojama prekė, tačiau eksportuojamos yra tiek prekės, tiek paslaugos. Paslaugos, skirtingai nei prekės, nėra apčiuopiamos, todėl paslaugos yra parduodamos skirtingai negu apčiuopiama prekė, o tai lemia, kad paslaugų eksportas yra ganėtinai specifinis. Huysmans (2022), teigia, kad eksportas yra

svarbi tarptautinės prekybos dalis ir turi didelę įtaką šalies ekonomikai. Kai šalis eksportuoja prekes ir paslaugas, ji uždirba užsienio valiutą, kuria galima atsiskaityti už importą arba investuoti į šalį. Taipogi eksportas gali sukurti darbo vietas, padidinti našumą ir generuoti pajamas šaliai. Tačiau reikia pabrėžti, kad šalies eksportuojamų prekių ir paslaugų rūšis dažnai lemia tokius veiksnius kaip gamtos išteklių, technologinės galimybės ir santykinis pranašumas.

Pasak Kaledienės (2014), „eksporto augimas laikomas viena iš pagrindinių prielaidų ilgam ir tvariam ekonomikos augimui šalies viduje.“ (p. 77). Teigiamas eksporto rezultatas prisideda prie BVP augimo, nes eksporto apimčių didinimas yra viena iš BVP sudedamųjų dalių, kuris priklauso nuo keletos svarbių sektorių, tokių kaip turizmas, tiesioginės ar netiesioginės užsienio šalių investicijos, prekių ir paslaugų asortimento plėtimas, edukacija ir t.t. Šiuolaikinėje tarptautinėje prekyboje itin svarbus eksporto apimčių didinimas, taip pat eksportas didina konkurencingumą tarp šalių. Remiantis mokslininke Startienė (2002), galima išskirti pagrindinius eksporto didinimo motyvus, kurie skatina eksportuojamų prekių skaičių:

- Įmonėms ar fiziniams asmenims eksportuojant prekes, yra siekiama padidinti savo apyvartas ir gauti kuo didesnę pelną, ko pasekoje auga ir valstybės pajamos, dėl sumokamų mokesčių.
- Eksportas didina gamybos kaštus, gaminant daugiau prekių žmonėms yra sukuriama daugiau darbo vietų, o tai lemia šalyje mažėjantį nedarbo lygį.
- Gamybos masto ekonomika. Didėjant prekių kiekiui, gali būti pasiektas kaštų sumažėjimas, nes didesniai kiekiui pagaminti reikalingos mažesnės išlaidos, o šis būdas didina konkurencingumą užsienyje ir valstybės viduje.
- Gamybos diversifikavimas ir rizikos valdymas. Nes nėra priklausoma tik nuo vienos rinkos savo šalies viduje, bet turi plačias galimybes plėstis užsienio rinkose.

„Tarptautinė prekyba glaudžiai susijusi su šalies konkurencingumo sąvoka.“ (Grėbliauskas, Stonys, 2012, p. 51). Siekiant ilgalaikės šalies ekonominės raidos, svarbus yra eksporto skatinimo politikos formavimas ir įgyvendinimas, nes eksporto skatinimas yra viena iš prioritetinių Vyriausybės politikos veiklos sričių, todėl siekiant intensyviai vystyti eksportą, kiekvienais metais yra kuriami nauji projektai, kurie padeda bei remia šalies verslą. Kiekviena šalis turi būti suinteresuota eksporto plėtrai ir tvirtai įsitvirtinti užsienio rinkose, nes šie faktoriai lemia užsienio prekybos konkurencingumą. Siekiant skatinti ekonomikos augimą, gyvenimo gerovės kilimą bei mažinti atsilikimą nuo labiau išsivysčiusių šalių, svarbu didinti užsienio prekybos mastus, pramonės šakų konkurencingumą. Visame pasaulyje augant eksportui, svarbu išlaikyti ir didinti prekių konkurencingumą eksporto rinkose, todėl Vyriausybės vaidmuo yra labai svarbus formuojant tarptautinės prekybos politikos kryptis. Kiekviena valstybė turėtų išsikelti sau tinkamiausius eksporto konkurencingumo užtikrinimo tikslus. *Moksliniame darbe išskiria sėkmingo eksporto skatinimo politikos prioritetus (K. I. Sadulloyevich, 2020, p. 232-234):*

- *Gerinti vidaus sąlygas potencialiems eksportuotojams (atsižvelgiant į infrastruktūrą, reguliavimą, galimybes gauti finansavimą, draudimą, fiskalinę politiką);*
- *Skatinti strateginį bendradarbiavimą tarp privataus ir viešo sektoriaus atstovų, bei tarp vietinių gamintojų;*
- *Gerinti vidaus prekių produktyvumą ir technologinį turinį;*
- *Lengvatos gaunant kreditą;*
- *Šalies įvaizdžio kurimas užsienio rinkose.*

Kiekviena valstybė kuri yra eksportuotoja, privalo turėti pagal savo šalį pritaikytus veiksnius, bei motyvus. Vyriausybės išskeltuose tiksluose galėtų būti numatytų lengvatų vietiniam verslui, kuris plėtotų šalies viduje gaminamų prekių ir paslaugų kokybę, taip tikintis atkreipti užsienio šalių dėmesį bei sulaukti tiesioginių užsienio investuotojų į lietuviško kapitalo įmones. Vyriausybės politika eksporto atžvilgiu turi sukurti paskatas skatinančias eksportą, pvz., mokesčių lengvatas arba subsidijas eksportuotojams, laisvosios prekybos susitarimus ir supaprastintus muitinės procesus. Mokslininkas Demena (2021), savo darbuose išskiria vyriausybės veiksnius kurie turi įtakoti ir didinti eksporto srautus šalies atžvilgiu:

- Finansinės paskatos, kaip mokesčių lengvatos, subsidijos ir dotacijų teikimas įmonėms, kurios eksportuoja savo produktus į užsienio šalis;
- Prekybos švietimo ir mokymo programos, padedančias įmonėms sužinoti apie užsienio rinkas, taisykles ir kultūrinius skirtumus, lengvose integracija tarptautinėje rinkoje;
- Laisvosios prekybos susitarimai su kitomis šalimis skatinimas, siekiant sumažinti prekybos kliūtis ir padidinti vietos įmonių patekimą į užsienio rinkas.
- Eksporto finansavimas siekiant padėti įmonėms valdyti su tarptautine prekyba susijusias rizikas, tokias kaip valiutų svyravimai ir mokėjimų nevykdymai;
- Prekybos infrastruktūros tokios kaip transporto tinklų ir logistikos sistemų tobulinimas, kad verslui būtų lengviau ir ekonomiškiau eksportuoti savo produkciją į užsienio rinkas.
- Plėtoti į eksportą orientuotas pramonės šakas, tokias kaip gamyba ir žemės ūkis, tikslingai investuojant ir plėtojant infrastruktūrą.

F. Zhou, H. Wen, C. Chiang Lee (2022) teigia, kad eksporto skatinimas – tai politikos ir strategijų rinkinys, kurį įgyvendina vyriausybės, prekybos organizacijos ir įmonės, siekdamos padidinti prekių ir paslaugų eksportą iš šalies, nes taip yra siekiama skatinti tarptautinę prekybą ir išplėsti šalies rinkos pasiekiamumą.

Europa yra pagrindinė tarptautinės prekybos veikėja, nes daugelis šalių eksportuoja įvairias prekes ir paslaugas į viso pasaulio šalis, tačiau tarp valstybių narių nėra muito apribojimų, lengvesnis transportavimas, laisvesnė prekyba, nes Europos Sąjunga vykdo bendrą prekybos politiką ir savo valstybių narių vardu derasi dėl prekybos susitarimų, kurie gali būti naudingi šių šalių verslui, nes

suteikia prieigą prie naujų rinkų ir sumažina prekybos kliūtis. Taip pat yra keletas programų, kurios remia eksporto skatinimą, pavyzdžiui, Europos Sąjungos eksporto pagalbos tarnyba, teikianti informaciją apie eksporto procedūras ir reglamentus įmonėms, norinčioms eksportuoti iš Europos, bei taip pat siūlo finansinę paramą eksporto skatinimo veiklai per savo išorės investicijų planą ir prekybos pagalbos tarnybą. Be eksporto skatinimo į šalis už Europos ribų, regione taip pat vyksta didelė prekyba, nes ES įgyvendino bendrąją rinką, kuri leidžia laisvai judėti prekėms, paslaugoms, kapitalui ir žmonėms jos ribose. F. Zhou, H. Wen, C. Chiang Lee (2022) teigia, kad tai sukūrė didelę ir integruotą rinką, kurioje Europos įmonės galėtų prekiauti tarpusavyje, tačiau eksportas į Europą taip pat gali būti sudėtingas dėl skirtingų kultūrų, kalbų ir taisyklių visame žemyne. Įmonėms, norinčioms eksportuoti į Europą, gali tekti pereiti prie skirtingų teisinių ir reguliavimo sistemų ir pritaikyti savo produktus bei rinkodaros strategijas, kad jos atitiktų vietos rinkas. Valstybės siekdamos skatinti eksportą siūlo įvairias paslaugas ir programas, padedančias įmonėms nustatyti naujas rinkas, kurti eksporto strategijas ir gauti finansavimo bei kitų išteklių, bet eksportas taip pat gali sukelti iššūkių užsienio verslui dėl griežtų reglamentų, didelių mokesčių ir kultūrinių skirtumų, todėl svarbu, kad įmonės atliktų nuodugnius tyrimus, prašytų ekspertų patarimų ir pritaikytų savo produktus bei strategijas, kurios atitiktų vietos rinkos poreikius.

Paskutiniu metu nemažai kalbama, kaip padaryti, kad eksportuojama prekė būtų patraukli užsienio rinkai ir produktas įsitvirtintų ilgam laikui, nes konkuruojant šalių verslams tarpusavyje, verslininkai pasiūlo vis platesnį, patrauklesnį prekių ar paslaugų paketą. Siekiant išlikti konkurencingais rinkoje, sumažinti prekės pagaminimo kaštus, reikia pasinaudoti galimybe investuoti į regionus. Pasak EK, konkurencijos politikos esmė yra taikyti visiems vienodas taisykles, taip užtikrinant, kad įmonės ir bendrovės tarpusavyje konkuruotų sąžiningai ir nebūtų kartelinių susitarimų. Dėl šios konkurencijos politikos įgyvendinimo skatinimo yra auginamas verslumas bei didinamas efektyvumas, o dėl to laimi vartotojai, kurie gali rinktis iš daugiau prekių, mažesnių kainų bei geresnės prekių kokybės. Mokslininkas Demena (2021) išskiria pagrindinius konkurencijos aspektus tokius kaip:

- Maža kaina;
- Geresnė kokybė;
- Didesnis pasirinkimas;
- Naujovės;
- Didesnis konkurencingumas pasaulio rinkose.

Išvardinti pagrindiniai konkurencijos aspektai yra pagrindiniai veiksniai darantys įtaką tarptautinės prekybos augimui, nes kuo labiau yra vystomas produktas, tuo jis tampa labiau kokybiškas, bei jo paklausa ir susidomėjimas didėja, o tai lemia auganti šalies ir įmonių eksportą. Eksporto konkurencingumas reiškia šalies gebėjimą gaminti ir parduoti prekes ir paslaugas tarptautinėse rinkose konkurencinga kaina, bei kokybe. Šalis, kuri yra konkurencinga eksporto srityje, turi tokių pranašumų

kaip mažesnės gamybos sąnaudos, inovatyvūs produktai, kvalifikuota darbo jėga, palankūs valiutų kursai, galimybė naudotis pažangiomis technologijomis ir infrastruktūra. Eksporto konkurencingumas yra svarbus, nes jis gali paskatinti ekonomikos augimą, darbo vietų kūrimą ir aukštesnį gyvenimo lygį. Eksportuodama prekes ir paslaugas šalis gali gauti pajamų ir užsienio valiutos keitimo pajamų, kurios gali būti panaudotos importui finansuoti ir skoloms apmokėti. Pasak Paul ir Dhiman (2021), galima išskirti veiksnius kurie turi įtakos šalies eksporto konkurencingumui tarptautinėje rinkoje:

- Makroekonominės sąlygos – šalies makroekonominės sąlygos, tokios kaip infliacija, palūkanų normos ir valiutų kursai, gali turėti įtakos jos eksporto konkurencingumui. Verslui, norint planuoti ir investuoti į eksporto veiklą, būtina stabili ir prognozuojama makroekonominė aplinka.
- Infrastruktūra – šalies infrastruktūra, įskaitant transportą, telekomunikacijas ir energetiką, gali turėti įtakos jos galimybėms eksportuoti prekes ir paslaugas. Gerai išvystyta infrastruktūra gali sumažinti gamybos ir transportavimo išlaidas bei padidinti pristatymo greitį ir patikimumą.
- Technologijos ir inovacijos – šalies gebėjimas diegti naujoves ir pritaikyti naujas technologijas gali padidinti jos konkurencingumą pasaulinėse rinkose. Pažangios technologijos ir naujovės gali padėti kurti naujus produktus ir procesus, kurie būtų efektyvesni, kokybiškesni ir tvarūs.
- Kvalifikuota darbo jėga – kvalifikuotos ir išsilavinusios darbo jėgos pasiūla šalyje gali turėti įtakos jos gebėjimui gaminti ir eksportuoti aukštos kokybės prekes ir paslaugas. Kvalifikuota darbo jėga taip pat gali palengvinti naujų technologijų ir naujovių diegimą.
- Prekybos politika – šalies prekybos politika, tokia kaip tarifai, kvotos ir subsidijos, gali turėti įtakos jos konkurencingumui pasaulinėse rinkose. Protekcionistinė prekybos politika gali trukdyti eksportui, o laisvosios prekybos politika gali skatinti eksportą ir paskatinti užsienio investicijas.

Apskritai šalies eksporto konkurencingumas priklauso nuo viršuje išdėstytų veiksnių derinio ir gali skirtis priklausomai nuo pramonės ir eksportuojamo produkto. Vyriausybė gali paremti eksporto konkurencingumą investuodamos į infrastruktūrą ir technologijas, skatindamos švietimą ir įgūdžių ugdymą bei įgyvendindamos palankią prekybos politiką.

Mokslininkai Ginevičius ir kt. (2005) glaudžiai ir susistemintai išskyrė vidinius ir išorinius tarptautinės prekybos plėtros veiksnius. Vieni iš pagrindinių vidinių užsienio prekybos veiksnių kurie įtakoja ne tik eksportą, bet ir visą tarptautinę prekybą gali būti tokie: geografinė padėtis, darbo ir paslaugų sąnaudos, šalies rinkos talpumas ir vartotojų perkamoji galia, naujausių technologijų plėtra, tiesioginės užsienio investicijos, darbo našumas arba darbuotojų kvalifikacija. O pagrindiniai išoriniai

veiksniai yra: tarifiniai ir netarifiniai prekybos apribojimai, laisvas prekių ir paslaugų judėjimas, tiesioginių užsienio investicijų gausa, atsakomybių vykdymas tarptautinėms organizacijoms.

Pasaulio valstybėms stebint tarptautinio eksporto teikiamą naudą šalies ekonomikai ir augančiam BVP, šalys stengiasi pakelti savo eksporto lygį pasauliniu mastu, pritraukti naujų rinkų ir tiekti vis naujas kokybiškas prekes, o įmonės stengiasi kurti aukštos kokybės prekes ar paslaugas kurios sudomintų kuo platesnį vartotojų skaičių, taip siekiant didinti eksporto apimtis.

Pasak Huysmans (2022) nors eksportas yra naudingas ne tik šalių biudžetams, bet ir įmonėms, tačiau augantis eksportuojamų prekių skaičius verčia gamintojus optimizuoti siūlomų prekių kaštus, kas tiesiogiai paliečia darbo jėgos optimizavimą: mažinamas gamybos darbuotojų skaičius, nes yra investuojama į automatizaciją arba ieškoma žaliavų, kurios gaminamos užsienio šalyse, taip sutaupant jas gaminant vietoje. Taipogi yra didelė grėsmė, kad dėl įvairių mokesčių, gerėjančio pragyvenimo lygio, didžiosios įmonės siekdamos išlaikyti konkurencingą kainą, gamybinius procesus perkelia į žemesnes pajamas ir aukšto pragyvenimo lygiu nepasižyminčias šalis, taip optimizuodami prekių ar paslaugų kainą.

Svarbus momentas yra tai, kad įmonės, kurios nusprendžia savo gaminamas prekes eksportuoti į tarptautinę prekybą, keičia arba tobulina savo verslo strategiją, nes norint įeiti ir išsilaikyti užsienio rinkoje, įmonė turi taktiškai, suprantamai ir paprastai save pateikti naujam vartotojui, siekti jį sudominti ir sukurti patikimos bei kokybiškas prekes ar paslaugas teikiančios įmonės portretą. Įmonės turi pakeisti ne tik vidaus strategiją, tačiau ir išorės, nes vidaus strategija apima nepertraukiamą žaliavų tiekimą ir gavimą, plėsti logistikos vadybos žinias, bei tiksliai organizuoti krovinių transportavimą, o išorės strategiją turi apimti prekės pateikimą vartotojui, pradedant nuo jos prekinės išvaizdos, partnerių pritraukimą užsienyje ir t.t. Pagal Dhiman (2021) pagrindiniai eksporto sėkmės veiksniai yra:

- Tinkamai pasirinkta rinka;
- Produkto ar paslaugos pritaikymas rinkai;
- Efektyvus eksporto procesų valdymas įmonėje;
- Gerai pasirinkta rinkodara ir komunikacija.

Kiekviena valstybė ar įmonė kuri aktyviai eksportuoja prekes ar paslaugas į užsienį, pasirinkusį labiausiai priimtinius veiksmus eksporto efektyvumo didinimui, ilgalaikėje perspektyvoje gali pasiekti aukštų finansinių rezultatų.

Apibendrinant galima teigti, kad eksportas yra labai svarbus tarptautinės prekybos plėtrai, svariai prisideda prie eksportu užsiimančių šalių biudžeto surinkimo didinimo, investicijų pritraukimo, darbo vietų kūrimo, bet taipogi galima išskirti ir eksporto sukeltus minusus, kurie pasireiškia optimizuojant gamybos kaštus, atsisakant darbo jėgos kaštų ją pakeičiant automatizacija ar perkeltant gamybą į žemesnio pragyvenimo lygio šalis. Siekiant ilgalaikių tarptautinės prekybos santykių, eksportuojamos prekės ar paslaugos turi išlikti itin kokybiškos, siekti išlaikyti ilgalaikes pozicijas tam tikrame prekių

segmente, o valstybės kurių BVP tiesiogiai priklauso nuo eksporto augimo, turi ir privalo skatinti bei remti vietinius verslininkus gaminti kokybiškas prekes, suteikiant tam tikras lengvatas, tokiu būdu didinant eksportuojamų lietuviškų prekių skaičių bei siekiant atkreipti užsienio investuotojų dėmesį.

1.4 Importas tarptautinėje prekyboje

Importas yra priešingas eksportui, nes prekės ar paslaugos kurių šalis negamina ar negali pasigaminti - importuoja savo šalies piliečiams. Importuojamos prekės skirstomos pagal pagaminimo šalį, kurioje yra išgaunamos ar pagaminamos. „Importas yra vienas iš tarptautinės prekybos formų, kuri leidžia gamintojams ar platintojams parduoti produktus ar paslaugas užsienio šalyse.“ (Seyoum, 2014, p. 9). Importas yra vienas iš prekybos politikos formų, galimybė naudotis kitų rinkų pasiūlymais arba būtinybė ieškoti naujų produktų elementariausiam maisto aprūpinimui. Dėl sparčiai augančio žmonių skaičiaus, pasaulinėje importo strategijoje yra daug diskutuojama apie maisto saugą, apribojimų lengvinimą siekiant kad importuojami produktai greičiau pasiektų gavėjus. Importuojamų prekių ar paslaugų srautai yra skirstomi kaip laikinas prekių perdirbimas, jau perdirbtų prekių importas šalies vidaus vartojimo poreikių patenkinimui, bei importas į muitinę su tikslu eksportuoti prekes toliau. Nors valstybei yra svarbu ne tik eksportuoti prekes, bet taip pat yra svarbu jas ir importuoti, nes yra svarbu palaikyti ekonominį tarptautinės prekybos balansą šalies viduje. Fusacchia, Salvatic ir Winters (2022), teigia, kad sąvoka „importas“ reiškia prekių ar paslaugų įvežimo į šalį iš kitos šalies procesą. Tai yra esminis tarptautinės prekybos aspektas, nes leidžia šalims gauti prekių ir paslaugų, kurių jos negamina savo šalyje, taip pat skatina konkurenciją ir specializaciją. Importas apima įvairias veiklas, įskaitant tiekėjų paiešką užsienyje, derybas dėl kainų ir prekybos sąlygų, siuntimo ir logistikos organizavimą bei įvairių teisinių ir norminių reikalavimų laikymąsi. Importuotojai gali dirbti tiesiogiai su užsienio tiekėjais arba pasitelkti tarpininkus, tokius kaip importo agentai ar ekspeditoriai. Importas gali turėti teigiamą ir neigiamą poveikį šalies ekonomikai, nes viena vertus, jis gali suteikti vartotojams prieigą prie įvairesnių prekių ir paslaugų, padidinti konkurenciją ir naujoves bei sumažinti kainas, o kita vertus, tai taip pat gali lemti darbo vietų praradimą ir vidaus pramonės eroziją, ypač jei importuojamos prekės yra pigesnės arba aukštesnės kokybės nei pagamintos šalyje.

Eksperto ir importo poveikis šalies ekonomikai turi nevienodą reikšmę, nes šalim kurios yra ES narės, turi visas galimybes naudotis bendrąja ekonomine rinka, bei vadovautis prekybiniais susitarimais su kitomis ES narėmis, o prekių tranzitas tarp ES šalių teritorijų gali būti transportuojamos be jokių apribojimų. ES valstybėms nėra taikomi jokie muitiniai apribojimai, nėra sukuriamų papildomų išlaidų, o tai yra vadinama laisvu prekių judėjimu, tačiau tai negalioja akcizinėms prekėms kaip alkoholis, tabako gaminiai ar cheminės medžiagos. Nors Carballo ir kt. (2022) teigia, kad prekių tranzitas reiškia prekių judėjimą per vieną ar daugiau šalių, neapmokestinant prekių importo ar eksporto muitais, mokesčiais ar kitais mokesčiais. Tranzitas yra svarbus tarptautinės prekybos aspektas, nes leidžia gabenti prekes per

šali į galutinę paskirties vietą be papildomų išlaidų ar reguliavimo reikalavimų. Tranzitas gali vykti sausumos, jūros ar oro transportu. Tranzito maršrutai paprastai nustatomi remiantis efektyviausiomis ir ekonomiškiausiomis transporto priemonėmis, taip pat infrastruktūros, logistikos ir muitinės infrastruktūros prieinamumu. Prekių tranzitą reglamentuoja tarptautiniai ir nacionaliniai įstatymai ir teisės aktai, įskaitant muitinės reglamentus, transporto reglamentus ir prekybos sutartis. Siekdamas palengvinti tranzitą, daugelis šalių įkūrė laisvosios prekybos zonas arba muitinės sandėlius, kuriuose prekės gali būti laikomos arba perdirbamos neapmokestinant muitų ar mokesčių. Tranzitu taip pat naudojami transporto dokumentai, tokie kaip važtaraščiai ir tranzito deklaracijos, kuriose pateikiama informacija apie vežamas prekes, jų kilmę ir paskirties vietą bei naudojamas transporto priemonės, nes šie dokumentai reikalingi muitinės ir transporto institucijoms, kad galėtų stebėti ir reguliuoti prekių tranzitą.

„Importas itin svarbus tiek šalies verslui, tiek vartotojams.“ (Šikšnelytė ir kt., 2019, p. 302). Valstybės kurios dėl savo geografinės padėties ar dėl neturimų gamtinių išteklių neturi galimybių pasigaminti tų prekių kurias gali pasiūlyti kitos šalys – neturi kitos išeities kaip jas importuoti. Bet dėl skirtingų pragyvenimo lygių, vienoms valstybėms yra pigiau ir patogiau importuoti prekes, nei jas gaminti savo šalyje. Šalys kurios gamina kitose šalyse žinomus ir vertinamus produktus, neretai vieną ar kelis produkto sudedamąsias dalis importuoja iš kitų šalių, nes ne visi reikalingi dedamieji produkto gaminiai yra įmanomi pasigaminti vienoje šalyje, o tai rodo valstybės ar įmonės strateginius ir konkurencinius pranašumus prieš kitas valstybes, kurios gamina ar tiekia panašius produktus, ar paslaugas tarptautinėje prekyboje.

Kiekviena pasaulio valstybė turi nustatytą pridėtinės vertės mokestį (toliau – PVM), kuriuo yra apmokestinamos visos prekės ar paslaugos, taipogi ne ES šalims yra nustatyti papildomi mokesčiai, taip siekiant neiškreipti bendrijos rinkos. Visos importuojamos prekės turi būti suklasifikuotos atsižvelgiant į kiekvienos valstybės muitų tarifus ir prekės kilmės šalį. Importuojamos prekės klasifikuojamos pagal ES kombinuotų muitų tarifų nomenklatūrą, kuri buvo sukurta dėl bendrojo muitų tarifo, o kombinuotoji nomenklatūra yra atnaujinama kiekvienais metais dėl naujų prekių ar paslaugų atsiradimo rinkoje. Šiuo leidiniu importuotojai privalo remtis norint tiksliai apskaičiuoti importuojamos prekės muitų bei mokesčių dydį. Ne ES narėms, norint tiekti prekes į ES teritoriją ir parduoti bendrijos narių piliečiams, reikia įforminti reikiamus dokumentus, kurių dėka būtų galima prekes realizuoti ES šalyse (LR muitinė, 2017). Pasak Bussy (2021), PVM sistemą įmonės privalo užsiregistruoti mokesčių inspekcijoje ir apmokestinti PVM už parduodamas prekes ar paslaugas. Tada jie gali atskaityti PVM, kurį sumokėjo už pirkinius, iš PVM, kurį surinko už pardavimą, ir sumokėti skirtumą mokesčių administratoriui. Tai reiškia, kad mokestį galiausiai sumoka galutinis vartotojas, kuris vienintelis negali atskaityti PVM. Daugelyje šalių PVM yra naudojamas kaip būdas gauti pajamas vyriausybei, nes paprastai manoma, kad tai yra efektyvesnis ir teisingesnis vartojimo apmokestinimo būdas nei kitų formų vartojimo mokesčiai,

pavyzdžiui, pardavimo mokestis. PVM taip pat gali būti sukurtas tam, kad būtų skatinamas tam tikras elgesys, pavyzdžiui, aplinkai nekenksmingų produktų vartojimas arba prekių ir paslaugų pirkimas tam tikruose regionuose ar sektoriuose. Tačiau PVM gali turėti ir tam tikrų neigiamų pasekmių, tokių kaip didėjanti prekių ir paslaugų savikaina, mažėjanti vartotojų perkamoji galia, didėjantis smulkusis verslas. Siekdamas išspręsti šias problemas, kai kurios šalys įvedė lengvatinius PVM tarifus tam tikroms prekėms ir paslaugoms, atleido nuo būtiniausių prekių ir supaprastino procedūras mažoms įmonėms. Prekėms ar paslaugoms, kurios atkeliauja iš trečiųjų šalių, leidimas prekiauti ES šalyse yra išduodamas taikant papildomą muitinės procedūrą, kuri nustatyta ES muitinės kodekse, o jo tikslas yra užtikrinti, kad į laisvą apyvartą patenkančios prekės ar paslaugos atitiktų visus keliamus reikalavimus ir galėtų ES rinkoje laisvai judėti. Sarapinienė ir Avižienis (2008) teigia, kad prekės ar paslaugos gauną ES prekių muitinį statusą kai:

- Sumokami nustatyti importo mokesčiai, bei muitai;
- Pritaikytos užsienio prekybos politikos priemonės, draudimai ir apribojimai;
- Atlikti kiti nustatyti prekių importo formalumai.

Kartais importuojamos prekės yra greičiau realizuojamos nei tos pačios gaminamos šalies viduje, nes pirkėjams yra svarbiausias kainos aspektas, o ne tai kaip ta prekė buvo pagaminta ar iš kur ji atkeliavo. Pasak Davulio (2009), „importas ypatingai naudingas vartotojams, tačiau vartotojo suinteresuotumas yra mažesnis negu gamintojo, nes gamintojui prekių stabilus eksportas į įvairiausias pasaulio rinkas, bei ilgalaikis išsilaikymas yra kur kas svarbiau nei tų pačių prekių realizacija savo šalyje.“ (p. 334). Tačiau augant žmonių sąmoningumui, nacionališkumui, žmonės renkasi tas prekes kurios yra gaminamos toje šalyje kurioje jie gyvena, taip siekdami palaikyti vietos verslininkus bei prisidėti prie produkto išsilaikymo rinkoje. Remiantis mokslininkę Startienę (2002), galima išskirti pagrindinius aspektus kodėl valstybė privalo importuoti prekes :

- Prekių trukūmas. Tai vienas iš pagrindinių importo motyvų, nes valstybė yra nepajėgi pati pagaminti produkto arba nepakankama yra pasiūla vartotojui, todėl yra importuojamos prekės.
- Didesnė prekių įvairovė. Šiais globalizacijos laikais kai žmonės gali laisvai keliauti ir pamatyti įvairias kultūras, bei jų papročius, grįžtant atgal namo jie nori su savimi parsivežti nedidelį gabalėlį įspūdžių, bei prisiminimų, bei įsigyti tam tikrų prekių kurių nėra jų gyvenamojoje šalyje - tai gali būti maisto produktai ar gauta tam tikra paslauga. Gamtinių išteklių stoka labai riboja prekių įvairovę, todėl itin daug maisto produktų, tokie kaip vaisiai, daržovės, jūrų gėrybės ir pan., yra importuojamos iš tam tikrų šalių kuriose klimatas tinkamas auginti ar yra tinkamas gamtinis reljefas.
- Kainos ir kokybės santykis. Nemažai šalių turi mažą itin gerų produktų pasiūlą rinkai, o kai kurių kokybiškų prekių kaina būna daug didesnė, negu importuojamų prekių iš užsienio

šalių. Vien pasižvalgius po namus, pastebėtumėte, kad buitinė technika, telefonai, automobiliai, drabužiai, bei kiti gaminiai bus tikrai pagaminti ne jų gyvenamoje šalyje. Nors išsivysčiusios šalys sparčiai žengia technologijų ir inovacijų taikyme praktiškai, bet sukuriamų produktų ar paslaugų kaina yra žymiai didesnė negu to pačio produkto kuris bus pagamintas Kinijoje, todėl žmonėms kainos ir kokybės atžvilgis yra itin svarbus, nes kuo daugiau pasiūlos rinkoje, tuo žmonėms bus lengviau leisti nusipirkti jiems norimą prekę, neatsižvelgiant į jų perkamąją galią bei prekės kokybę.

Taip pat galima išskirti prekybos išlaidų pranašumą prieš kitas šalis, nes kai kurios valstybės turi santykinį pranašumą gamindamos tam tikras prekes dėl mažesnių darbo sąnaudų, galimybės gauti žaliavų ar pažangių technologijų. Fusacchia, Salvatic ir Winters (2022) teigia, kad šių prekių importas iš kitų šalių gali būti pigesnis nei jų gamyba šalies viduje, o vartotojai gali reikalauti tam tikrų prekių, kurių nėra šalyje, o šių prekių importas gali patenkinti vartotojų paklausą ir paskatinti ekonomikos augimą. Tam tikrų prekių importas leidžia šaliai sutelkti dėmesį į prekes, kurias ji gamina efektyviau, ko pasekoje, ši specializacija gali padidinti efektyvumą, didesnę produktyvumą ir sumažinti išlaidas.

Tiek eksportas, tiek importas yra ypač aktualūs rodikliai, kurie atspindi valstybių ekonominių stabilumą. Į šalį yra įvežamos įvairios technologinės naujovės, kurios gerina išsivystymo lygį, naujos paslaugos ar produktai plečia žmonių akiratį bei palengvina kasdienius bei buitinius darbus, o tai yra daroma, nes šalyje nėra pakankamai tam tikrų išteklių ar specialių technologijų ar specialistų tai pagaminti. Apibendrinant galima teigti, kad importuojamos prekės ar paslaugos užima tas pozicijas, į kurias importuojanti šalis negali nieko pasiūlyti dėl geografinės padėties, gamtinių išteklių trūkumo, bei siekiant vartotojams sukurti didesnes sąlygas ir galimybes rinktis iš kuo įvairesnių produktų ar paslaugų.

1.5 Tarptautinės prekybos reguliavimas

Remiantis D. Bernatonyte (2011), „tarptautinės prekybos valstybinio reguliavimo metodų yra įvairių, tačiau visi skirstomi į: tarifinius ir netarifinius.“ (p. 311). Šie du pagrindiniai reguliavimo metodai išsiskiria tuo, kad tarifinis reguliavimas yra pagrįstas muitų tarifo naudojimu, o netarifinis apima visus kitus reguliavimo būdus kurie yra skirstomi pagal finansinius, kiekybinius, paslėptuosius. Tarifiniu reguliavimu eksporte ir importe gali būti reguliuojamas muitų mokesčiais, tarifinėmis kvotomis, o netarifiniame reguliavime yra taikomi skirtingi reguliavimai importui ir skirtingi eksportui (žr. 2 lentelė). Šių apribojimų reikšmė yra fiksuotų muitų pagrindu formuojami tarptautinės prekybos apribojimai, kurie kiekvienais metais dėl tarifinių ir netarifinių reguliavimo metodų naudojimo ir svarbos nuolat kinta. Tarptautinės prekybos reguliavimas reiškia teisinius pagrindus ir susitarimus, reguliuojančius prekių ir paslaugų mainus tarp šalių. Šios taisyklės, be kitų priemonių, gali apimti tarifus, kvotas, standartus ir licencijavimo reikalavimus. Pagrindinis tarptautinės prekybos reguliavimo tikslas yra

užtikrinti sklandų ir sąžiningą prekybos srautą tarp šalių, kartu apsaugant vietines pramonės šakas ir vartotojus.

2 lentelė. Tarptautinės prekybos politikos reguliavimo metodų klasifikacija.

Reguliavimo metodai		Prekybos politikos priemonės	Reguliuoja	
			Eksportą	Importą
Tarifiniai		Muitų mokesčiai Tarifinės kvotos	X X	X X
Netarifiniai	Kiekybiniai	Kvotos Licenzijavimas Savanoriškieji apribojimai	X X X	X X
	Pasleptieji	Valstybiniai pirkimai Reikalavimai naudoti vientisus komponentus Techniniai apribojimai Vidaus rinkos mokesčiai ir rinkliava	X	X X X
	Finansiniai	Subsidijos Kreditavimas Kompensacinės rinkliavos Draudimas	X X X	X X

Šaltinis: Bernatonytė, 2011, p. 312

Muitai yra visi surinkti mokesčiai iš prekių kurios yra gabenamos per valstybės sieną, o muitai yra imami iš pirminio prekės pirkėjo (LR muitinė, 2018):

- Siekiat apriboti žaliavų išvežimą, kurios galėtų būti naudojamos vidaus pramonėje,
- Apsaugoti valstybės vidaus rinką nuo užsienio šalių gamintojų konkurencijos,
- Siekia maksimaliai kontroliuoti prekių importą ir eksportą.

Yra keletas tarptautinių organizacijų, kurios atlieka pagrindinį vaidmenį reguliuojant tarptautinę prekybą. Pasaulio prekybos organizacija (toliau – PPO) yra pasaulinė organizacija, kuri prižiūri prekybos derybas ir ginčus tarp savo šalių narių. PPO skatina laisvą ir sąžiningą prekybą ir stengiasi pašalinti prekybos kliūtis bei diskriminacinę praktiką. Be PPO, daugelis šalių dalyvauja dvišaliuose ir regioniniuose prekybos susitarimuose, kuriuose nustatomos konkrečios dalyvaujančių šalių prekybos sąlygos. Į šiuos susitarimus gali būti įtrauktos nuostatos dėl tarifų sumažinimo, intelektinės nuosavybės apsaugos ir ginčų sprendimo mechanizmų.

Bernatonytė (2011) teigia, kad importuojant prekes į ES reikia laikytis įvairių taisyklių ir reglamentų, skirtų užtikrinti prekių saugą ir kokybę, apsaugoti vartotojus ir aplinką bei palaikyti sąžiningą konkurenciją. Norėdami importuoti prekes į ES, importuotojai pirmiausia turi nustatyti taikomas muitinės procedūras ir reikalavimus. Importuotojai taip pat gali būti įpareigoti sumokėti įvairius mokesčius ir rinkliavas, pavyzdžiui, muitus, pridėtinės vertės mokestį ir akcizus, atsižvelgiant į prekių pobūdį ir vertę. Šie mokesčiai ir rinkliavos paprastai apskaičiuojami pagal prekių muitinę vertę,

į kurią įeina prekių savikaina, draudimas ir gabenimo mokesčiai. Siekiant užtikrinti, kad būtų laikomasi ES taisyklių ir reglamentų, importuotojams taip pat gali būti taikomi muitinės patikrinimai ir kitos kontrolės formos, pavyzdžiui, gaminių bandymų ar ženklinimo reikalavimai, o šių reikalavimų nesilaikymas gali užtraukti nuobaudas ar kitas sankcijas. ES taip pat turi įvairių prekybos susitarimų ir lengvatų su kitomis šalimis, kurios gali turėti įtakos prekybos importuojamomis prekėmis sąlygomis. Pavyzdžiui, kai kurioms šalims gali būti taikomi sumažinti arba nuliniai tarifai pagal ES bendrąją lengvatų sistemą, o kitoms gali būti taikomi didesni tarifai arba prekybos apribojimai.

Prekių klasifikavimas – tai visų prekių, esančių tarptautinėje prekyboje, priskyrimas konkrečiai pozicijai pagal tam tikrą prekių klasifikavimo sistemą. Lietuvoje, kaip ir visose ES valstybėse narėse prekės klasifikuojamos pagal Europos Bendrijos Kombinuotąją nomenklatūrą (LR muitinė, 2008). Lenkijoje galioja krovinių vežimo keliais stebėjimo sistemos įstatymas (toliau – SENT), kurio tikslas – sumažinti sukčiavimo mastą pridėtinės vertės mokesčio srityje ir apriboti nelegalią akcizais apmokestinamų prekių apyvartą. SENT įstatymas numato privalomą prekių pervežimų deklaravimą elektroninėje muitinės tarnybos paslaugų platformoje. Pasikrovus krovinį vežėjas turi patikrinti prekės kodą ir jeigu kodas patenka į deklaruojamų prekių sąrašą (žr. 1 priede) turi deklaruota krovinį SENT sistemoje, tačiau jeigu prekės galutinis gavėjas yra NVS šalis ir krovinytis turi ekporto deklaraciją, tada nereikia krovinio deklaruoti SENT sistemoje ir prekė gali be apribojimu važiuoti per Lenkiją. Lenkijos atveju SENT politika suvaidino svarbų vaidmenį palaikant šalies santykius su Rytų Europos kaimynėmis, ypač su Ukraina ir Baltarusija. Lenkija stipriai rėmė ES plėtros ir integracijos pastangas regione ir glaudžiai bendradarbiavo su savo kaimynėmis, skatindama demokratines reformas ir ekonominę vystymąsi.

Pasak Valantiejaus (2019), „taikydamos muitus, valstybės bando apsaugoti vietos gamintojus nuo užsienio prekių konkurencijos.“ (p. 52). Dekonstruojant autoriaus teiginį, jeigu yra piknaudžiaujama muitų tarifais, norint apsisaugoti nuo importuojamų prekių, galutiniam prekės gavėjui ar vartotojui nebus sudarytos palankios sąlygos įsigyti prekes už mažesnę kainą, negu yra nustatyta rinkos kaina toje šalyje. Šiuo atveju Laurinavičius, Sarapinienė, Jablonskis ir kt. (2014) pabrėžia, kad visi muitinės formalumai Bendrijos muitinės kodekse yra apibrėžti kaip visos operacijos, kurias atitinkami asmenys ir muitinės turi atlikti, kad būtų laikomasi šių pagrindinių muitų teisės aktų kaip:

- Sąjungos muitinės kodeksas ir jį papildančios nuostatos, priimos ES lygiu,
- Bendrasis muitų tarifas,
- Teisės aktai, nustatantys Sąjungos atleidimo nuo muitų sistemos,
- Tarptautiniai susitarimai, kuriuose yra su muitų teise susijusių nuostatų, kurie taikomi ES.

Tarptautinę prekybą sudaro importas ir eksportas, todėl atsižvelgiant į tai, bendrą muitų sistemą sudaro trys pagrindinės dalys (Radžiukynas, Rimkus, Sarapinienė ir kt., 2011):

- Importo muitai, kai apmokestinamos prekės įvežamos į šalį ir tai yra viena iš pagrindinių užsienio prekybos reguliavimo priemonių, remiantis ją toliau įgyvendinami muitų politikos išskelti tikslai.
- Eksporto muitai, naudojami dažniausiai norint apriboti gamtinių išteklių išvežimą iš valstybės ir šie muitai papildo šalies biudžetą, ko pasekoje kontroliuojamas išvežtų produktų srautas ir didinamos valstybės pajamos, nedidinant eksporto kiekio.
- Tranzito muitai, kai gabenamos prekės kerta valstybės sieną, iš jų gauti mokesčiai papildo šalies biudžetą, bet ir taip gali kontroliuoti nepageidaujamų prekių patekimą į šalį.

Prekėms įvežamoms ar išvežamoms iš vienos ES šalies į kitą, nereikia mokėti jokių muitų. Muito mokesčiai už į ES importuojamas prekes sudaro apie 14 % viso ES biudžeto, bet atsižvelgiant prieš tai išvardintas muitų sistemos pagrindines dalis. *ES užsienio prekyboje taikomi šie muitų (Radziukynas, Rimkus, Sarapienė ir kt., 2011, p. 110):*

- *bendrieji muitai, taikomi siekiant reguliuoti užsienio prekybą ir gauti pajamų į valstybės biudžetą;*
- *specialieji muitai, taikomi kaip atsakomoji priemonė į diskriminacinius kitų valstybių ar jų grupių veiksmus;*
- *prekybos apsaugos muitai. Šiai grupei yra priskiriami antidempingo muitai kurie gali būti įvesti importuojamoms iš nesančių Bendrijoje valstybių produktų dempingo kaina, kurių produktai, išleidus į laisvą apyvartą ES šalyse būtų padaroma žala.*

„Muitinė yra vietinė viešoji institucija, kuri gauna išsamią informaciją apie visas prekes, gabenamas per ES išorines sienas.“ (Liaugminaitė, Linkytė, Savickienė ir kt., 2018, p. 92). Muitinė reiškia vyriausybines agentūras, atsakingas už importo ir eksporto taisyklių vykdymą ir muitų bei mokesčių rinkimą už prekes, įvežamas į šalį arba išvežamas iš jos. Muitinės pareigūnai stengiasi užtikrinti, kad į šalį įvežamos arba iš jos išvežamos prekės atitiktų visus atitinkamus įstatymus ir reglamentus, įskaitant susijusius su prekyba, sveikata, sauga ir saugumu. Muitinės pareigūnai gali tikrinti ir apžiūrėti prekes, kad patikrintų jų kilmę, vertę ir sudėtį, taip pat gali taikyti muitus ar mokesčius importuojamoms prekėms pagal jų vertę ar kitas savybes. Muitai ir mokesčiai paprastai renkami įvažiavimo arba išvežimo vietoje, pavyzdžiui, uoste arba sienos kirtimo punkte. Be muitų ir mokesčių rinkimo, muitinės pareigūnai taip pat gali taikyti prekybos sankcijas, importo / eksporto draudimus ar apribojimus ir kitas su prekyba susijusias priemones. Jie taip pat gali bendradarbiauti su kitomis teisėsaugos institucijomis, kad užkirstų kelią nelegalių prekių, pvz., narkotikų, ginklų ar padirbtų prekių, kontrabandai. Renkamos informacijos dėka, muitinė gali analizuoti ir priimti tam tikrus sprendimus dėl importuojamų ar eksportuojamų prekių pilnos kontrolės, o Pasaulio prekybos organizacija yra vienintelė tarptautinė organizacija, reguliuojanti prekybinius santykius tarp valstybių, kurios pagrindinis tikslas – palengvinti gamintojams ar paslaugų tiekėjams sklandžiai veikianti principą pasaulinėje rinkoje importo, bei eksporto atžvilgiu, o tai daroma

šalinant bet kokius kliūčių barjerus tarp valstybių. ES muitų tarifų ir tarifinių kvotų dydžius apsprendžia Sąjungos įsipareigojimai PPO, įsipareigojimai pagal preferencinius susitarimus (laisvosios prekybos ir muitų sąjungos), bendroji tarifų lengvatų sistema ir autonominės lengvatos, ES vienašališkai taikomos kai kurioms besivystančioms šalims. Europos komisija (2021) įvardina Europos ekonominės erdvės (EEE) susitarimą su Islandija, Lichtenšteinu ir Norvegija (EEE narėmis esančios ELPA šalys) patenka į ES vidaus rinką ir užtikrina laisvą prekių, paslaugų, žmonių ir kapitalo judėjimą, taip pat suvienodintą susijusią politiką. Visais EEE kilmės produktais, išskyrus tam tikrus žuvų ir žemės ūkio produktus ir laikantis kilmės taisyklių, EEE gali būti prekiaujama netaikant muitų tarifų. Pagrindinės prekių grupės kurioms yra taikomi importo apribojimai (EK, 2021):

- žemės ūkio produktai,
- vaistai,
- chemijos;
- geležies ir plieno gaminiai,
- kultūros vertybės,
- tekstilės gaminiai ir drabužiai,
- ginklai,
- suklastotos arba piratinės prekės,
- nepriekaištingi straipsniai/leidiniai/vaizdo įrašai,
- nykstančios rūšys,
- atliekos,
- kai kurie gyvi gyvūnai ir produktai, kurių sudėtyje yra gyvūninių medžiagų,
- augalai ir produktai, kuriuose yra augalinių medžiagų.

Muitinės formalumai reglamentuoti ES muitinės kodeksu ir kitais tarptautiniais aktais. Tarptautinė konvencija – sutartis, prie kurios prisijungimo skaičiaus nėra ribojų, o didžiausią dalį tarptautinių konvencijų priima Jungtinių Tautų organizacija. Pagrindine, konvencijos susijusios su užsienio prekybą ir muitų reguliavimu:

- Kioto konvencija;
- Internacionalinė prekių aprašymo ir kodavimo sistemos konvencija arba kombinuotosios nomenklatūros konvencija;
- Stambulo konvencija;
- 1975 m. TIR konvencija;
- Konvencija dėl bendrosios tranzito procedūros.

Šios išvardintos konvencijos yra pagrindas kuo vadovaujasi ir į ką atsiremia prekių judėjimas visame pasaulyje. Yra labai svarbu aiškiai suprasti kiekvienos konvencijos, teisės akto ir kitų dokumentų svarbą ir įtaką prekių judėjime, nes nuo to priklausys muitinės formalumų tvarka, importuojamų ar eksportuojamų prekių muitinės formalumų tvarkymas, o jeigu nėra neatsižvelgiama į teisės aktus, gabenant prekes tarptautiniu maršrutu, gali padidėti rizika sulaukti baudų už laiku nepristatytus krovinius.

Išanalizavus tarptautinės prekybos reguliavimo prielaidas matome, kad ES muitų sąjunga yra viena iš sėkmingiausių politikos pavyzdžių tarptautinėje prekyboje. Visi muitinės formalumai yra reglamentuoti ir norint valstybei turėti sklandžią tarptautinę prekybą su šalimis būtina atsižvelgti į visų

šalių įstatymus ir reglamentavimus, kad išvengtų papildomų teisinių problemų ir turėti tvirtus prekybinius santykius su partneriais užsienio šalyse.

1.6 Tarptautinės prekybos politikos formos

Prieš kelis dešimtmečius tarptautinė prekyba buvo suprantama kaip fizinių prekių gabenimas iš vienos pasaulio vietos į kitą, o ją ribodavo tam tikri maito mokesčiai ar buvo taikomos kvotos, tačiau šiuolaikiniame pasaulyje, kai ekonominės sistemos yra žymiai sudėtingesnės, prekybos politika tapo susijusi su įvairia veikla ir išreiškiama įvairiais būdais.

„Tarptautinės prekybos politika – tai ekonominė politikos forma, kurią vykdo valstybės savo užsienio partnerių atžvilgiu importuojant ar eksportuojant prekes ir paslaugas, taip pat remiantis kapitalo apyvarta yra nustatomi jos realizavimo tikslai ir priemonės.“ (G. Dubauskas 2013, p. 133). Tarptautinė prekybos politika reiškia taisyklių, reglamentų ir susitarimų, reglamentuojančių keitimąsi prekėmis ir paslaugomis tarp šalių, rinkinį. Pagrindinis tarptautinės prekybos politikos tikslas yra skatinti ekonomikos augimą ir vystymąsi, palengvinant prekybą tarp tautų, kartu ginant vidaus pramonės ir vartotojų interesus. Tarptautinės prekybos politika gali būti įgyvendinama nacionaliniu, regioniniu arba pasauliniu lygiu. Nacionaliniu lygiu vyriausybės gali naudoti įvairias priemones, tokias kaip tarifai, kvotos, subsidijos ir kitos priemonės, reguliuojančios prekybą su kitomis šalimis. Regioniniu lygmeniu šalių grupės, siekdamos skatinti laisvą prekybą tarp valstybių narių, gali sudaryti prekybos susitarimus ar ekonominius blokus, tokius kaip Europos Sąjunga. Pasauliniu lygmeniu tokios organizacijos kaip PPO palengvina šalių derybas ir susitarimus, skatinančius atvirą ir sąžiningą prekybą. Yra išskiriamos kelios pagrindinės tarptautinės prekybos formos, tokios, kaip protekcionizmas, laisvoji prekyba. Šios dvi formos yra dažniausiai sutinkamos šiuolaikinėje prekyboje, tačiau nereikia pamiršti embargo, bei dempingo kaip tarptautinės prekybos politikos formų.

Pasak Bernatonytės (2011), „laisvoji prekyba yra politikos forma kuri yra vykdoma be jokių muitų ir suvaržymų, o valstybės naudojami tarptautinio teritorinio gamybos ar specializavimosi privalumais savo šalies atžvilgiu.“ (p. 300). Todėl kiekviena valstybė turi atsižvelgti į savos valstybės stipriąsias gamybos sritis ir plėtoti jas, kad turėtų produktą pranašesnę negu kitos šalys galėtų pasiūlyti, o tam pasiekti yra reikalinga laisva ir nevaržoma prekyba tarp šalių visame pasaulyje. Veiksminga tarptautinės prekybos politika reikalauja suderinti vidaus pramonės, vartotojų ir kitų suinteresuotųjų šalių interesus su platesniais ekonomikos augimo ir plėtros tikslais. Tam reikalingos kruopščios šalių derybos, bendradarbiavimas ir koordinavimas, siekiant užtikrinti, kad prekybos politika skatintų sąžiningą ir teisingą prekybą, kartu apsaugant visų susijusių šalių interesus. Laisvoji prekyba yra susitarimai tarp dviejų ar daugiau šalių bei panaikinamos tarifinės ar netarifinės prekybos prekėmis kliūtis. *Svarbiausi laisvosios prekybos privalumai (Dubauskas, 2013, p. 135):*

- *skatina konkurenciją ir apriboja monopolijų viešpatavimą;*

- *suteikia pasirinkimo laisvę vartotojams, nes praplečia produkcijos asortimentą, užtikrina pagamintų produktų gausą ir įvairovę;*
- *sąlygoja efektyvesnę gamybą;*
- *padeda daug efektyviau paskirstyti išteklius ir užtikrinti aukštesnę materialinės gerovės lygį tiek pavienėse šalyse, tiek viso pasaulio mastu.*

R. Carbaugh (2022) teigia, kad laisvosios prekybos nauda valstybei gali atrodyti labai didelė ir teikianti daug vilčių, nors yra ganėtinai sunku tiksliai įvertinti kokio dydžio nauda gali suteikti ši prekybos forma. Padidėjusios valstybės pajamos iš prekybos yra vertingos ne tik valstybei, bet ir žmonėms, nes atsiranda galimybė suteikti naudotis geresnėmis sveikatos priežiūros paslaugomis, geresniu švietimu ir geresnėmis technologijomis, kurios padeda pagerinti gyvenimo kokybę. Laisvosios prekybos principas yra tas, kad ji leidžia šalims specializuotis gaminant prekes ir paslaugas, kuriose jos turi santykinę pranašumą, o importuoti prekes ir paslaugas, kurių efektyvumas yra mažesnis. Tai leidžia efektyviau paskirstyti išteklius ir padidinti našumą, o tai gali lemti didesnę ekonomikos augimą ir gerovę visose dalyvaujančiose šalyse. Laisvoji prekyba yra dalis plačios prekybos susitarimų visumos, pagal kurią valstybės narės viena kitai teikia pirmenybę prekyboje ir šie susitarimai apima, valstybes kurios priklauso laisvajai prekybos zonai, sutinka netaikyti tarifinių ir netarifinių prekybos prekių kliūčių, tačiau kiekviena šalis palaiko savo prekybos politiką bei taiko tarifus prekybai už regiono ribų, taip pat Muitų sąjungoje, kurioje nariai vykdo laisvą prekybą tarpusavyje, išlaiko bendrus tarifus ir kitą numatytą prekybos politiką, nepatenkančią į susitarimus. Bendrose rinkose, kuriose valstybės narės vykdo prekybą, netaiko kliūčių ir apribojimų darbo ir kapitalo srautams per valstybių sienas. Ekonominės sąjungos, kuriose nariai sujungia savo ekonomiką nustatant bendrą valiutą bei vieningą pinigų politiką su kitomis bendrosiomis ekonomikos institucijomis, todėl ES yra didžiausia ir reikšmingiausia šalių grupė, perėjusi iš muitų sąjungos į ekonominę sąjungą. Laisvosios prekybos kritikai teigia, kad dėl to gali netekti darbo vietų ir sumažėti atlyginimai tose pramonės šakose, kurios negali konkuruoti su užsienio gamintojais. Jie taip pat teigia, kad laisva prekyba gali sukelti aplinkos blogėjimą, nes šalys gali teikti pirmenybę ekonomikos augimui, o ne aplinkos apsaugai, be to, kai kurie kritikai teigia, kad laisva prekyba gali padidinti nelygybę tarp šalių ir visuomenės viduje. Nepaisant šios kritikos, laisvoji prekyba tebėra plačiai pripažintas ekonomistų ir politikos formuotojų principas, o daugelis šalių ir toliau vykdo laisvosios prekybos politiką kaip priemonę ekonomikos augimui ir vystymuisi skatinti.

Viena iš prekybos politikos formų yra protekcionizmas, o Weinhardt, Petrauskaitė (2013), teigia: „protekcionizmas – tai politika, kuria siekiama apsaugoti, remti ar kitaip padėti (proteguoti).“ (p. 141). Pasak Bernatonytės (2011), „protekcionizmas – tai valstybės ekonominė politika, siekiant apsaugoti nacionalinę ekonomiką nuo kitų šalių konkurencijos: imami muitai, teikiamos subsidijos nacionaliniam ūkiui vystyti, kitais būdais apribojamas prekių judėjimas.“ (p. 289). Pats protekcionizmas kyla dėl rinkos iškreipimo, dėl kurio gali atsirasti poveikis vidutinės ir ilgalaikės trukmės sąnaudų naudojimui.

Tradicinės protekcionizmo priemonės gali būti: importo mokesčiai, kvotos (importo vertės ar importo apimtys apribojimas) ir diskriminacinės taisyklės (intelektinės nuosavybės teisės: patentas ir autorių teisės). Protekcionizmo tikslas – apsaugoti šalies pramonę nuo užsienio konkurencijos, branginant importuojamas prekes arba ribojant įvežamų prekių kiekį.

Vienas iš svarbesnių argumentų protekcionizmo politikoje prieš laisvosios prekybos yra vietinės gaminamos produkcijos ar paslaugų apsauga ir skatinimas, tokiu būdu sumažinant arba visiškai atsisakant eksporto mokesčių, o importuojamoms prekėms ar paslaugoms kaip tik yra didinami mokesčiai. Naujai atsiradusių šakų apsauga, apsaugo vietinės kilmės gamintojus, nes augant prekybos apimtims ir prekėms konkuruojant užsienio šalyse bus daug lengviau išsilaikyti rinkoje ir neberekės didinti mokesčių apsaugant vietinės kilmės produktus. Weinhardt, Petrauskaitė (2013) išskiria dar vienas iš protekcionizmo argumentų yra prekybos sąlygų gerinimas, siekiant gerinti eksporto produktų perkamąją galią užsienio šalyse, taipogi protekcionizmas užpildo rinkos reguliavimo trūkumus. Protekcionizmas prisideda prie valstybės pajamų didinimo, kas skatina šalies valdžią naudoti užsienio prekybos reguliavimo universalias priemones siekiant papildomų pajamų į šalies biudžetą. Protekcionistinė politika dažnai įgyvendinama reaguojant į jaučiamas grėsmes vidaus pramonei, tokias kaip didėjančią užsienio gamintojų konkurenciją arba susirūpinimą dėl darbo vietų praradimo. Protekcionizmo šalininkai teigia, kad jis gali padėti apsaugoti vidaus darbo vietas ir pramonę, skatinti nacionalinį saugumą ir apsaugoti vartotojus nuo žemos kokybės ar nesaugių prekių. Dėl to gali sulėtėti ekonomikos augimas, padidėti kainos vartotojams ir prekybos partnerių atsakas, dėl ko gali kilti prekybos karas. Be to, protekcionistinė politika gali sumažinti konkurenciją, dėl kurios gali sumažėti naujovės ir našumas, o ilgainiui gali pakenkti šalies pramonei. Apskritai protekcionizmas tebėra prieštaringas klausimas, o protekcionistinės politikos veiksmingumas ir tinkamumas priklausys nuo daugelio veiksnių, įskaitant konkrečią saugomą pramonę ar sektorių, šalies ekonomines sąlygas ir platesnį politinį bei socialinį kontekstą.

Dar viena tarptautinės prekybos politikos formų yra dempingas. „Dempingas – prekių pardavimas užsienio rinkose šalyse žemesnėmis negu vidaus ar pasaulinės rinkos kainomis, kartais net žemesnėmis už gamybos kaštus.“ (Bernatonytė, 2011, p. 293). Dempingas taip pat yra prekių eksportas už mažesnę kainą ir eksportuotojo išlaidos yra mažesnės nei konkurentų šalyse, o Europos Parlamentas (2018) dempingą apibūdina: užsienio įmonės eksporto rinkose, pvz., ES rinkoje, parduoda gaminius dirbtinai žemomis kainomis, o taip gali atsitikti, kai šalys nesąžiningai subsidijuoja produktus arba parduoda perteklinę produkciją kitose rinkose ypač mažomis kainomis. Dempingas paprastai nustatomas lyginant produkto eksporto kainą su jo vidaus kaina eksportuojančioje šalyje. Jei nustatoma, kad eksporto kaina yra žymiai mažesnė už vidaus rinkos kainą, tai gali būti laikoma dempingu, o tada importuojanti šalis gali imtis veiksmų šiai problemai spręsti, pavyzdžiui, nustatyti antidempingo muitus ar kitas prekybos priemones. Dažniausiai pasitaikomi atvejai kai yra naudojama dempingo politika tarptautinėje

prekyboje, kai siekiant savo eksportuojamą produktą įtvirtinti užsienio šalių rinkose, dempingas taikomas kol vietinės kilmės produktų gamintojai pasitraukia iš rinkos. Kai vietinės kilmės produktų gamintojai nebegali konkuruoti, dėl to tenka pasitraukti iš rinkos, dempingą taikančios kompanijos didina prekių ar paslaugų kainas, ko pasekoje ši būdą taikančios bendrovės įgauna užsienio rinkoje monopolinį ar oligopolinį pranašumą. Antidempingo muitai yra mokesčiai, taikomi importui, kuris yra vykdomas dempingo kaina. Šiais muitais siekiama kompensuoti kainų pranašumą, kurį dempingo kaina turi prekės, palyginti su vietiniais gamintojais, ir užkirsti kelią žalai, kuri gali būti padaryta vidaus pramonei, arba ją sumažinti. Bernatonytė (2011) savo knygoje teigia, kad pagamintos produkcijos perteklius ir norint ją realizuoti užsienio rinkose yra taikoma dempingo kainų ribų nustatymo taisyklė: šalys kurios palaiko mažas dempingo kainas, tos produkcijos kainos valstybės viduje, bei kitose valstybėse skirtumas turi būti ženkliai mažesnis negu transportavimo sąnaudos, įskaitant ir muito mokesčius. Apskaičiuojant šį atvejį, galime taikyti šią formulę:

$$P - P_d < TC + IT; \quad (2)$$

Čia: P – prekės kaina šalyje kuri taiko dempingą;

P_d – dempinginis tos prekės kainos lygis;

TC – prekės transportavimo kaštai;

IT – prekei nustatytas importo muitų tarifas.

Paskutinė tarptautinės prekybos politikos forma yra embargas. „Embargas – draudimas išvežti iš šalies ar įvežti prekes ar kitas materialines vertybes (auksą, vertybinius popierius).“ (Dubauskas, 2013, p. 103). Embargą galima įvardinti kaip vyriausybės nustatytas prekybos ar ekonominės veiklos su viena ar daugiau šalių apribojimas. Embargas gali būti įvairių formų, įskaitant prekybos apribojimus, finansines sankcijas ir kelionių apribojimus ir kt. Paprastai sakant, embargo tikslas yra apriboti arba panaikinti prekybą ar ekonominę veiklą su konkrečia šalimi ar šalimis, dažnai reaguojant į politinę ar ekonominę įtampą, žmogaus teisių pažeidimus ar kitus klausimus. Dažnu atveju, pasak autoriaus, embargas dažniausiai taikomas toms prekėms kurios gali kelti grėsmę. N. Shagayda, V. Uzun (2016) embargą įvardina kaip teigiamą poveikį žemės ūkio produkcijos gamintojams, o neigiamą - vartotojams. Šalių kurioms yra taikomas embargas, ekonomika pakinta nežymiai, gamintojai persiorientuoja į kitas rinkas, padidėja eksportas. Iš dalies galima sutikti su autoriumi, nes kai yra taikomi tam tikri draudimai įvežti į šalį produktus - žmonių poreikiai nesumažėja, o jiems patenkinti reikia pradėti gaminti produktus valstybės viduje. Vietiniams gamintojams embargo taikymas iš vienos pusės yra naudingas, bet yra daug ir minusų - žaliavų kainos vietinėje rinkoje, kuri dažnu atveju yra ganėtinai didesnė, todėl galutinė prekės kaina bus žymiai didesnė negu importuoto produkto, o kainos didėjimas vartotojams daro neigiamą poveikį. Embargas gali turėti didelės įtakos tarptautinei prekybai ir pasaulio ekonomikai, nes gali

apriboti prieigą prie pagrindinių išteklių ar rinkų, apriboti prekių ir paslaugų srautus bei sutrikdyti tiekimo grandines. Taip pat gali turėti reikšmingų politinių ir socialinių pasekmių, nes gali būti vertinamos kaip ekonominės prievartos ar bausmės forma. Vieni iš žinomiausių embargų istorijoje yra JAV embargas Kubai, kuris prasidėjo 1960 m. ir tęsiasi iki šiol, ir JT sankcijos Irakui, kurios buvo įvestos 1990 m. ir tęsėsi iki 2003 m. Visai neseniai Jungtinės Valstijos ir kitos šalys, reaguodamos į įvairius politinius ir ekonominius klausimus, įvedė ekonomines sankcijas Iranui, Rusijai ir kitoms šalims.

1.7 Tarptautinė prekyba COVID-19 metu

2020 m. prasidėjus Covid-19 pandemijai sustojo ne tik įprastas gyvenimas, bet sustojo ir tarptautinė prekyba. Covid-19 pandemija padarė didelį poveikį tarptautinei prekybai, sutrikdydama pasaulines tiekimo grandines, prekybos srautus ir ekonominę veiklą. Valstybės siekdamos užkirsti kelią Covid-19 pandemijai ėmėsi įvairių ribojančių priemonių, tokių kaip sienų uždarymas, ribojimi srautai ir buvo įvestas 2020 m. kovo mėnesį tarptautinis karantinas visame pasaulyje, kas įvedė žmonėms daug sumaišties įprastoje gyvenimo rutinoje.

Pasak Mena, Karatzas ir Hansen (2022) dėl pandemijos smarkiai sutriko pasaulinės tiekimo grandinės, nes dėl sienų uždarymo, kelionių apribojimų ir kitų priemonių buvo sunku gabenti prekes ir tęsti gamybą. Dėl to atsirado tam tikrų prekių trūkumas, o kitų – išaugo prekių, bei paslaugų kainos. Dėl pandemijos sutriko pasaulinis transportas, nes dėl uždarytų sienų ir kitų apribojimų buvo sunku gabenti prekes ir žaliavas. Dėl to vėlavo gamyba ir pristatymo laikas, atsirado tam tikrų produktų trūkumas. Sutrikus transportavimui buvo sunku įsigyti žaliavų prekėms, bei paslaugoms gaminti, buvo sunku išlaikyti įmonėms gamybą, dėl to po karantino atlaisvinimo nemaža dalis įmonių tiesiog bankrutavo. Pandemijos metu padidėjo tam tikrų produktų, ypač susijusių su sveikatos priežiūra ir veikla namuose, paklausa. Tai lėmė šių produktų trūkumą, taip pat kainų padidėjimą pasaulinėje rinkoje. COVID-19 pandemija padarė didelį poveikį sveikatos pramonei – nuo sveikatos priežiūros paslaugų teikėjų iki farmacijos įmonių ir visuomenės sveikatos agentūrų. Savo darbe autoriai Gupta, Modgil, Bhatt ir kt., (2023) teigia, kad vienas iš sparčiausių pandemijos padarinių buvo didžiulė sveikatos priežiūros paslaugų paklausa, ypač vietovėse, kuriose daugiausiai buvo nustatyta COVID-19 atvejų. Tai sukėlė įtampą ligoninėms, klinikoms ir kitoms sveikatos priežiūros įstaigoms, todėl trūko darbuotojų, įrangos ir reikmenų. Sveikatos priežiūros darbuotojai atsidūrė karščiausiose pandemijos linijose, keldami pavojų savo sveikatai, kad rūpintųsi kitais. Pandemija taip pat pakeitė sveikatos priežiūros paslaugų teikimo būdus. Daugelis sveikatos priežiūros paslaugų teikėjų perėjo prie telemedicinos ir virtualių susitikimų, kad sumažintų užsikrėtimo virusu riziką. Tai leido pacientams gauti priežiūrą saugiai savo namuose ir padėjo sumažinti sveikatos priežiūros įstaigų našta.

Pandemija taip pat turėjo įtakos vartotojų paklausai. Mena, Karatzas ir Hansen (2022) teigia, kad daugeliui žmonių praradus darbą arba sumažėjus pajamoms, sumažėjo vartotojų išlaidos, ypač

neesminėms prekėms ir paslaugoms. Dėl to sumažėjo kai kurių produktų, ypač prabangos prekių ir paslaugų, paklausa. Tačiau nepaisant šių iššūkių, pandemija taip pat suteikė naujų galimybių tarptautinei prekybai. Kadangi vis daugiau žmonių dirba namuose ir pasikliauja elektronine prekyba, išaugo tam tikrų rūšių prekių ir paslaugų paklausa, ypač technologijų sektoriuje. Apsipirkimas internetu, maisto pristatymas ir kitos elektroninės prekybos paslaugos taip pat smarkiai išaugo. Žmonės vengdami tiesioginio kontakto su kitais žmonėmis visai atsiribojo nuo gyvo bendravimo. Pandemija paspartino elektroninės prekybos augimą, nes daugelis įmonių, kurios anksčiau nesiūlė apsipirkti internetu, greitai perėjo prie internetinės prekybos. Tai padidino konkurenciją elektroninės prekybos erdvėje, taip pat sukūrė naujų galimybių verslui, kuris sugeba efektyviai prisitaikyti prie besikeičiančių rinkos sąlygų. Tačiau didėjanti elektroninė prekyba taip pat padarė spaudimą logistikai ir tiekimo grandinėms, nes įmonės stengiasi patenkinti išaugusį užsakymų internetu poreikį, o dėl to vėlavo pristatymo laikas, o tai paveikė klientų patirtį ir sukėlė iššūkių įmonėms, teigia Bhatti, Akram, Basit ir kt., (2020). Apskritai COVID-19 pandemija paspartino elektroninės prekybos augimą ir pabrėžė, kaip svarbu verslui aktyviai dalyvauti internete. Pandemijai tęsiantis, tikėtina, kad elektroninė prekyba ir toliau vaidins svarbų vaidmenį mažmeninėje prekyboje, o įmonės, galinčios veiksmingai prisitaikyti prie šios naujos realybės, bus gerai pasiruošusios sėkmei.

Išanalizavus Lietuvos ir užsienio mokslininkų literatūrą, atskleidus pagrindinius eksporto ir importo teorinius aspektus, tarptautinės prekybos teorijų įtaką tolimesniam prekybos vystimuisi, išnagrinėjus tarptautinės prekybos reguliavimui nustatytas sutartis, muitų mokesčius ir kt, bei politikos formos užsienio prekyboje pagrindinius aspektus tiriamojoje dalyje bus nagrinėjamas Šiaurės Europos šalių eksportas ir importas 2015 – 2022 m. laikotarpyje. Prieš analizuojant tarptautinius rodiklius apie prekių srautus tarp Šiaurės Europos šalių, pateikiama metodologija, kuri leis įvertinti pokyčius, muitų poveikį importui ir eksportui bei apskaičiuoti koreliacijos koeficientą.

2. ŠIAURĖS EUROPOS ŠALIŲ TARPTAUTINĖS PREKYBOS TYRIMO METODOLOGIJA

Tyrimo pradžioje buvo atlikta mokslinės literatūros analizė, kuri atskleidė svarbiausius eksporto, importo, tarptautinės prekybos politikos ir muitų politikos teorinius aspektus. Siekiant nustatyti Šiaurės Europos šalių tokių kaip, Danijos, Švedijos, Norvegijos ir Islandija tarptautinės prekybos eksporto ir importo kitimą, pagrindinių prekių dinamiką tyrimo metu, kai lyginamas 2015 – 2022 m. eksportas ir importas Šiaurės Europos valstybėse, kuriuo buvo siekiama išsiaiškinti, kaip keitėsi septynerių metų laikotarpyje užsienio prekybos srautai Danijoje, Švedijoje, Norvegijoje, ir Islandijoje, o grafiškai susisteminti duomenys, leis vizualiai analizuoti pateiktus rodiklius. Vertinamas laikotarpis prasidės nuo 2015 m., kad tuo tiksliau, kad būtų galima įvertinti tendencijas, bei pokyčius.

Tyrimo objektas – Šiaurės Europos valstybių tarptautinės prekybos pokyčiai Covid – 19 laikotarpiu.

Tyrimo tikslas - išanalizuoti eksporto ir importo apimtis ir įvertinti rodiklių kitimą Danijoje, Švedijoje, Norvegijoje, bei Islandijoje Covid – 19 laikotarpyje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Įvertinti eksporto ir importo srautus tarp Šiaurės Europos šalių 2015 – 2022 m. laikotarpyje ir įvardinti pagrindines mainų prekių grupes;
2. Identifikuoti pagrindines importo srautų prekes tarp Šiaurės Europos šalių ir įvertinti, kaip tarifai paveikė tarpusavio importą.

Tyrimo metodika: bus skaičiuojama eksporto, bei importo regresinė analizė. Skaičiavimams bus naudojama MS „Excel“ programa. Visi reikalingi duomenys pateikiami pasinaudojant Eurostat, Danijos, Švedijos, Norvegijos ir Islandijos statistikos departamentų oficialiomis internetinėmis svetainėmis. Darbe panaudotas kiekybinis tyrimo būdas. Kiekybinis tyrimas pasak J. Aleknavičienės, A. Pocienės ir M. Šupos (2020) yra kai tyrimo metu informacija renkama ir kaupiama skaičių pavidalu ir pasitelkiama į masinio pobūdžio reiškinius, o jiems aprašyti ir susisteminti reikalingi matematiniai statistiniai metodai, šiuo tyrimo atveju bus naudojama koreliacinė regresija. Kadangi kiekybinio tyrimo metu visi renkami duomenys yra renkami skaičių pavidalu, todėl šis metodas turi itin griežtas taisykles, kurių būtina laikytis, kad gauti duomenys būtų tikslūs ir tinkami naudoti matematinei ir statistinei analizei.

Skaičiuojat tiriamąjį objektą, duomenys dažnu atveju yra susiję tarpusavyje arba yra vieni kitiems priklausomi. Ryšį tarp kintamųjų galima apskaičiuoti tik su tam tikra tikimybe. Koreliacijos stiprumą galima įvertinti Pirsono koreliacijos koeficientu. Tikrindami Pirsono koreliacijos koeficientą įvertiname tiesinio ryšio stiprumą. Jis gali būti naudojamas, kai stebimų atsitiktinių dydžių X ir Y reikšmės yra išmatuotos intervalų arba santykių skalėje, o jų dvimatis skirstinys yra normalusis. Pirsono koreliacijos koeficiento taškinis įvertis (imties Pirsono koreliacijos koeficientas) apskaičiuojamas taikant formulę (Lida, 2021):

$$p = r = \frac{\overline{xy} - \bar{x} \cdot \bar{y}}{\sqrt{\overline{x^2} - (\bar{x})^2} \cdot \sqrt{\overline{y^2} - (\bar{y})^2}}$$

(3)

Tiesinis ryšys tuo stipresnis, kuo r reikšmė bus arčiau 1. jei $r > 0$, tai didėjant vieno atsitiktinio dydžio reikšmėms, kito reikšmės tiesiškai didėja. Jei $r < 0$, tai didėjant vieno atsitiktinio dydžio reikšmėms, kito reikšmės tiesiškai mažėja. Jei $r = 0$, tai tiesinio ryšio nėra, bet gali būti netiesinis ryšys. Koreliacijos koeficiento reikšmių skalė pateikta 3 lentelėje (žr. 3 lentelė). Kuo didesnė imtis, tuo imties koreliacijos koeficientas yra arčiau nežinomo populiacijos koreliacijos koeficiento (T. Bilevičienė, S. Jonušauskas, 2011).

3 lentelė. Koreliacijos koeficiento reikšmių skalė

Koreliacijos koeficiento reikšmių skalė										
Labai stipri	Stipri	Vidutinė	Silpna	Labai silpna	Nėra ryšio	Labai silpna	Silpna	Vidutinė	Stipri	Labai stipri
-1	nuo -1 iki -0,7	nuo -0,7 iki -0,5	nuo -0,5 iki -0,2	nuo -0,2 iki 0	0	nuo 0 iki 0,2	nuo 0,2 iki 0,5	nuo 0,5 iki 0,7	nuo 0,7 iki 1	+1

Šaltinis: Bilevičienė, Jonušauskas, 2011, p. 165

Gauta koeficiento r reikšmė parodo ryšio stiprumą, minusinė reikšmė rodo, kad koeficientas yra neigiamas ir silpna koreliacija tarp kintamųjų, o teigiama reikšmė parodo, kad ryšis tarp kintamųjų yra teigiamas ir stiprus, priklausomybė yra tiesioginė. „Koreliacijos koeficientas neparodo, kuris kintamasis yra priežastis, o kuris pasekmė. Jis tik nustato, ar kintamųjų kitimas yra susietas. Jei galima nustatyti, kad vieno kintamojo kitimas veikia kitus kintamuosius, šis kintamasis vadinamas nepriklausomuoju. Kintamieji, kurie, mūsų nuomone, kinta veikiant nepriklausomiems kintamiesiems, vadinami priklausomais“ (T. Bilevičienė, S. Jonušauskas, 2011, p. 165). Pasirinkus šią metodiką bus apskaičiuotas Pirsono koreliacijos koeficientas kuris parodys kaip tarifai paveikė Šiaurės Europos šalių tarpusavio importą tarp pagrindinių prekių grupių.

3. ŠIAURĖS EUROPOS ŠALIŲ TARPTAUTINĖS PREKYBOS ANALIZĖ COVID – 19 LAIKOTRAPIU

Tyrimo dalyje analizuojama Šiaurės Europos regiono tarptautinės prekybos poveikis šalių ekonominiams rodikliams, eksporto ir importo srautų dinamika 2015 – 2022 metais, pagrindinių ir populiariausių prekių kiekių analizė, bei apskaičiuota Šiaurės Europos šalių importo rodiklių Pirsono koreliacijos koeficientas.

3.1 Šiaurės Europos šalių charakteristikos bei demografiniai rodikliai

Šiaurės Europos regionas yra Skandinavijos pusiasalį tarp Baltijos, Šiaurės, Norvegijos ir Bareco jūrų. Ši etnografinį regioną apima Švedija, Norvegija ir vakarinė Suomijos dalis, taipogi skandinavais save laiko Norvegijos, Švedijos, Danijos, Islandijos ir Islandijos gyventojai. Pasak I. M. Tollefsen, E. Hem, O. Ekeberg ir kt. (2016), Šiaurės Europos regionui dažniausiai priskiriamos keturios šalys – Danija, Norvegija, Švedija ir Islandija. Šiaurės Europa turi turtingą kultūros paveldą su daugybe unikalių tradicijų ir papročių. Ekonominiu požiūriu Šiaurės Europa yra labai išvystytas regionas, pasižymintis aukštu pragyvenimo lygiu ir stipria ekonomika. Daugelis regiono šalių turi socialdemokratinį valdymo modelį, kuris teikia pirmenybę piliečių gerovei įgyvendinant tokias politikos kryptis kaip visuotinė sveikatos priežiūra ir švietimas. Regione taip pat yra daug sėkmingų tarptautinių įmonių, ypač technologijų ir inžinerijos sektoriuose. Todėl darbe nagrinėjamos šių valstybių tarptautinės prekybos apimtys, prieš tai pateikiant trumpas jų charakteristikas.

Danija arba oficialiai Danijos Karalystė – valstybė Europos šiaurinėje dalyje. Šalies valdymas – konstitucinė monarchija, o valdymo sistema – atsovaujamoji parlamentinė, nes šalis turi karalių ir karalienę kurie oficialiai turi vykdomąją galią, tačiau atlieka tik reprezentacines ir protokolines funkcijas, o vyriausybės vadovas yra ministras pirmininkas. Danijos šalies sostinė yra Kopenhaga, o pati Danija yra mažiausia ir piečiausia Šiaurės Europos šalis, jungianti Vidurio ir Šiaurės Europą. Danijos Karalystė yra ES narė nuo 1973 m. Karalystei priklauso dvi autonomiją turinčios teritorijos Atlanto vandenyne, kurios nėra ES valstybės narės: Fererų salos ir didžiausia pasaulio sala Grenlandija.

Švedija arba Švedijos karalystė yra valstybė Skandinavijos pusiasalyje, šiaurinėje Europos dalyje. Šalis ribojasi su Suomija, Norvegija ir Danija, o šalies sostinė – Stokholmas. Švedija yra konstitucinė monarchija ir parlamentinė demokratija, kurios vyriausybės vadovas yra ministras pirmininkas, o valstybės vadovas – monarchas karalius ir karalienė. Šalis turi vykdomosios valdžios įgaliojimus, o įstatymų leidžiamoji valdžia priklauso vienu rūmų parlamentui. Švedija turi labai išvystytą ekonomiką ir užimą pirmą vietą pasaulyje pagal demokratinį indeksą bei šalis yra ES narė nuo 1995 m. Militariškai neutrali valstybė, pasižyminti ilgomis neutralumo tradicijomis.

Norvegija oficialiai vadinama Norvegijos karalyste. Tai siaurinė šalis Skandinavijos pusiasalio dalyje, kur ribojasi su Švedija, Suomija bei Rusija, o šalies sostinė – Oslas. Norvegija yra konstitucinė monarchija ir dalija valstybės valdžią tarp Parlamento ir Aukščiausiojo teismo, bet valstybės vadovas – monarchas. Reikia paminėti, kad karalius turi mažai politinės galios, nes visa įstatymų leidybos galia priklauso parlamentui, kurio vadovas – ministras pirmininkas. Norvegija nėra ES narė, nors dėl savo narystės Europos ekonominėje erdvėje (EEE) Norvegija yra glaudžiai susijusi su ES veikla.

Islandija arba dar žinoma kaip Islandijos Respublika, yra Šiaurės salų šalis, esanti šiaurės Atlanto vandenyne. Islandija yra parlamentinė atstovaujamoji demokratinė respublika, turinti daugiapartinę sistemą ir prezidentą kaip valstybės vadovą. Vykdomoji valdžia priklauso vyriausybei, kuriai vadovauja Ministras Pirmininkas ir kurią sudaro dar keli ministrai. Šalis turi senas socialdemokratijos ir progresyvios politikos tradicijas. Vienas ryškiausių Islandijos politikos bruožų yra skaidrumo ir atskaitomybės akcentavimas. Šalis buvo pripažinta dėl aukšto skaidrumo ir žemo korupcijos lygio, o jos vyriausybė ir viešosios institucijos privalo užtikrinti plačią visuomenės prieigą prie informacijos. Islandija nėra Europos Sąjungos narė. Islandija yra Europos laisvosios prekybos asociacijos (EFTA) narė, kurią sudaro Islandija, Norvegija, Šveicarija ir Lichtenšteinas. Islandija, kaip ir Norvegija taip pat yra Europos ekonominės erdvės (EEE) narė, kuri leidžia Islandijai dalyvauti bendrojoje ES rinkoje ir priimti daug ES įstatymų ir kitų teisės aktų.

Remiantis lentelės duomenimis (žr. 4 lentelė), pagal gyventojų skaičių pirmauja Švedija, antroje vietoje lieka Danija, toliau Norvegija, o mažiausiai gyventojų iš šių keturių išvardintu šalių turi Islandija.

4 lentelė. Šiaurės Europos šalių geografiniai ir demografiniai rodikliai

	Danija	Švedija	Norvegija	Islandija
Plotas	42 924 km ²	438 574 km ²	385 207 km ²	103 000 km ²
Gyventojų skaičius (2020 m.)	5 822 763 mln.	10 327 589 mln.	5 367 580 mln.	0,372 520 mln.
Valiuta	Danijos krona	Švedijos krona	Norvegijos krona	Islandijos krona
Kalba	Danų	Švedų	Norvegų	Islandų

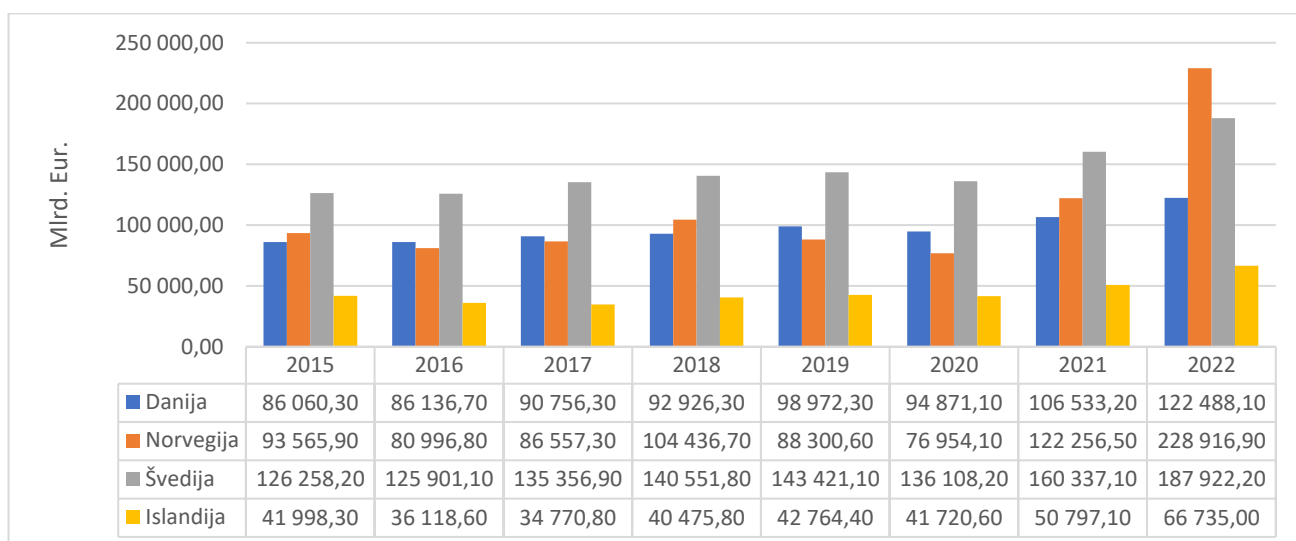
Šaltinis: Sudaryta autorės pagal Europos sąjungos duomenis (2023).

Remiantis 4 lentelėje pateiktais duomenimis, didžiausia pagal valstybės plotą yra Švedija, po jos eina Norvegija, Danija ir Islandija. Tiek plotų ir gyventojų skaičiumi pirmoje vietoje taip pat išlieka Švedija, tačiau Danija yra beveik devynis kartus mažesnė už Norvegiją, bet gyventojų skaičiumi Danija nežymiai lenkia Norvegiją, nors Islandija plotu yra beveik tris kartus didesnė negu Danija, tačiau gyventojų skaičius yrra mažiausias ir net nesiekia puse milijono. Visų keturių valstybių valiuta yra nacionalinė krona. Danija išsiderėjo galimybę nedalyvauti euro zonoje, todėl nėra įpareigota jo įsivesti,

o Švedija yra įsipareigojusi įsivesti eurą, kai įvykdys būtinas sąlygas iškeltas ES, bet Norvegija ir Islandija nėra ES narė, todėl joms nėra poreikio planuoti pokyčių valiutos atžvilgiu.

3.2 Eksporto ir importo srautų analizė Šiaurės Europos regione

Siekiant atskleisti eksporto srautų kitimo dinamiką Šiaurės Europos regione, buvo analizuojami Eurostat, Norvegijos ir Islandijos statistikos departamento statistiniai duomenys (2023), pagal kuriuos, galima teigti (žr. 1 pav), kad eksportuojamų prekių ir paslaugų suma per 2015 m. keturiose Šiaurės Europos regiono valstybėse sudarė bendrai 347,8 mlrd. Eur.: Danijos Karalystės eksportas sudarė 86,3 mlrd. Eur., arba 25 proc., Norvegija eksportavo už 93,6 mlrd. Eur., arba 27 proc. viso bendro Šiaurės Europos šalių eksporto, o Švedijos Karalystė buvo lyderė eksporto atžvilgiu 2015 m. - ji išvežė prekių į užsienio šalis už 126,2 mlrd. Eur., arba 36 proc. apimties. Islandija išvežė mažiausiai eksporto lygiu su kitomis šalimis ir tai siekė tik 12 proc., arba 41,3 mlrd. Eur.

1 pav. Šiaurės Europos šalių eksporto apimtys 2015 – 2022 m., mlrd. Eur.

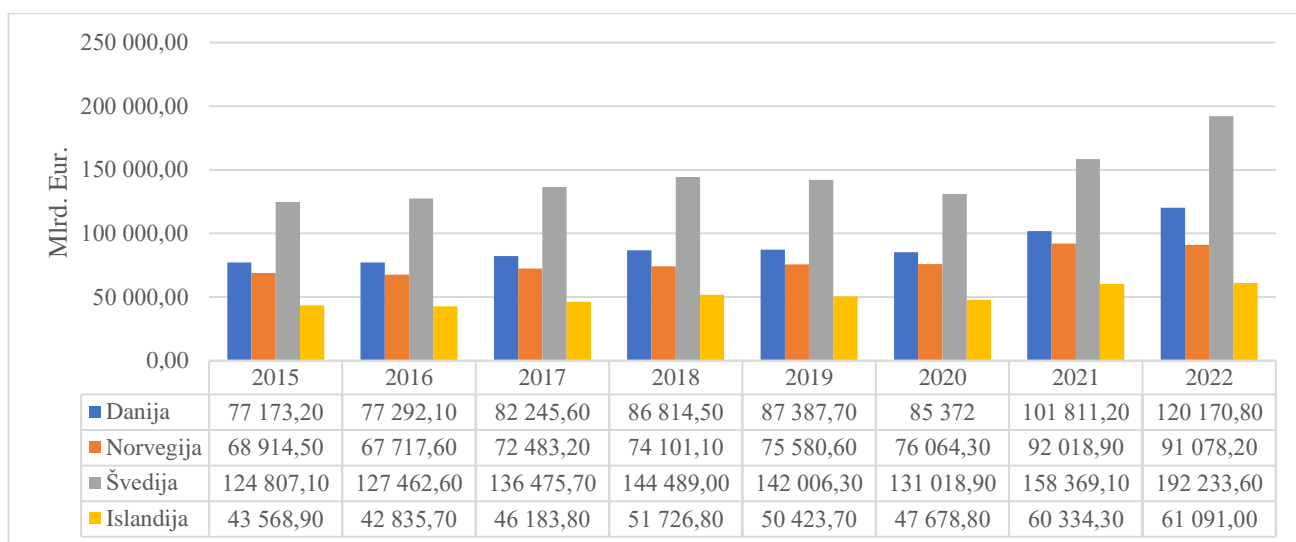
Šaltinis: Parengta autorės remiantis Eurostat, Norvegijos ir Islandijos statistikos departamento duomenis

Lyginant 2015 m. su 2016 m. eksporto apimtį, fiksuojamas kritimas, nes bendrai Šiaurės Europos šalys eksportavo prekių ir paslaugų už 329,2 mlrd. Eur. Pastebima, kad 2016 m. Norvegijoje, Švedijoje ir Islandijoje krito eksporto kiekis, o Danijoje buvo fiksuojamas nedidelis eksporto augimas - pakilo tik 0,8 proc. Žvelgiant į bendrą septynerių metų Šiaurės Europos tarptautinės prekybos analizę, yra sunku įvardinti, kodėl būtent 2016 m. krito eksportuojamų prekių ir paslaugų kiekis, bet Šiaurės Europos šalių, tiksliau Norvegijos, Švedijos ar Islandijos eksportas, tačiau jau nuo 2017 m. fiksuojamas nežymus augimas Danijoje, Norvegijoje, Švedijoje, bet Islandijos eksporto kiekis sumažėjo 8 proc. Galima bandyti daryti prielaidą, kad konkurencinė aplinka pasaulinėje rinkoje darėsi vis sudėtingesnė, taipogi reikėtų atsižvelgti, kad 2016 m., eksporto sumažėjimą, galimai lėmė Rusijos embargas prekėms iš Europos Sąjungos, nors šios šalys mažai bendradarbiauja, bet tai gali būti viena iš galimų prielaidų, kodėl krito išvežamų prekių ir paslaugų kiekis.

Po nuosmukio eksporto rinkoje, 2017 m. situacija Šiaurės Europos pusiasalyje pradėjo gerėti: eksportas lyginant su 2016 m. augo 18,2 mlrd. Eur., (3 proc.), o ypatingai didelis augimas buvo fiksuojamas Švedijos eksporto rinkoje, kur augimas sudarė net 9,5 proc., lyginant su 2016 m., o tai buvo vienas iš didžiausių pasiektų augimų iš visų keturių analizuojamų šalių, tačiau kaip ir buvo minėta Islandija susidūrė su eksporto srautų sumažėjimu. Toliau remiantis lentelės duomenimis, 2018 m. didelį proveržį bendroje eksporto apimtyje fiksavo Norvegija, kuri bendrai išvežė prekių ir paslaugų už 86,6 mlrd. Eur., kas yra 21 proc. daugiau nei 2017 m., o bendrai Šiaurės Europos šalys eksportavo už 387,6 mlrd. Eur., kas lėmė 8 proc. augimą lyginant su 2017 m. 2019 m., viso bendrai Šiaurės Europos šalys eksportavo už 330,6 mlrd. Eur., kas yra mažiau 2 proc., lyginant su 2018 m., tačiau Danijos, Islandijos ir Švedijos išvežamų prekių kiekis išaugo ganėtinai nežymiai, kai Norvegijoje krito net 16,1 proc. Pažymėtina, kad 2020 m., pradžioje susidūrus su Covid – 19 pandemija, šalims pasinėrus į griežtą karantiną ir uždarius valstybių sienas - eksporto rodikliai susitraukė ir krito į 2015 m. lygį, kas atsispindi oficialiuose duomenyse, kurių rodmenyse fiksuojamas eksporto kritimas 7 proc., kas pinigine išraiška sudaro 22,7 mlrd. Eur. 2021 m., pasaulio šalims išmokus gyventi su Covid – 19 pandemija ir šalims atlaisvinus valsybės sienas išvežamų prekių ir paslaugų eksporto kiekis papidėjo visose keturiose Šiaurės Europos šalyse net 11 proc., arba 9,9 mlrd. Eur. 2022 m., didžiausias eksportas fiksuotas Norvegijoje ir tai sudarė 30 proc., augimą lyginat su 2021 m., tai galėjo įtakoti Rusijos sukeltas karas prieš Ukrainą, nes Europos sąjungai įvedus griežtus sankcijų paketus Rusijai, išaaugo naftos eksportas į likusias Europos šalis ir tai lėmė Norvegijos ekporto augimą. Antroje vietoje liko Švedija su 27,5 mlrd. Eur., išaugusiu eksportu. Tai taip pat įtakėjo Rusijai įvestos sankcijos ir išaugusi perdriptos naftos paklausa visoje Europoje ir už jos sąjungos ribų. Danijos eksporto kiekis kilo farmacijos srityje ir tai įtakos turėjo pasaulinė Covid – 19 pandemija, augimas buvo fiksuotas 15,9 mlrd. Eur., lyginant su 2021 m. Mažiausias augimas pastebėtas Islandijoje, tai sudarė 13 proc., viso bendro eksporto augimo.

Apibendrinant 2015 – 2022 m. eksportuojamų prekių apimtis galima teigti, kad Šiaurės Europos regiono šalys sėkmingai didino eksportą srautų kiekį, tačiau reikėtų išskirti Norvegijos Karalystės rodiklius, kurie yra labai nestabilūs ir nerodė ilgalaikio augimo iki 2020m., tačiau kitų 2021 – 2022 m., rodikliai paaugo dvigubai ir buvo fiksuoti rekordiniai eksportuojamų prekių ir paslaugų kiekiai. Priešinga situacija matoma analizuojant Daniją, Islandiją ir Švediją kurių per tiriamąjį laikotarpį eksporto srautas išaugo: Danijoje eksportas padidėjo 10,2 proc., Švedijoje - 7,8 proc., o Islandijoje lyginat 2015 – 2022 m., eksportas išaugo net 22 proc.

Išanalizavus ir apibendrinus 2015 – 2022 m. eksporto dinamikos pokyčius Šiaurės Europos šalyse, toliau buvo analizuojama importo pokyčiai (žr. 2 pav.).

2 pav. Šiaurės Europos šalių importo apimtys 2015 – 2022 m., mlrd. Eur.

Šaltinis: Parengta autorės remiantis Eurostat, Norvegijos ir Islandijos statistikos departamento duomenimis

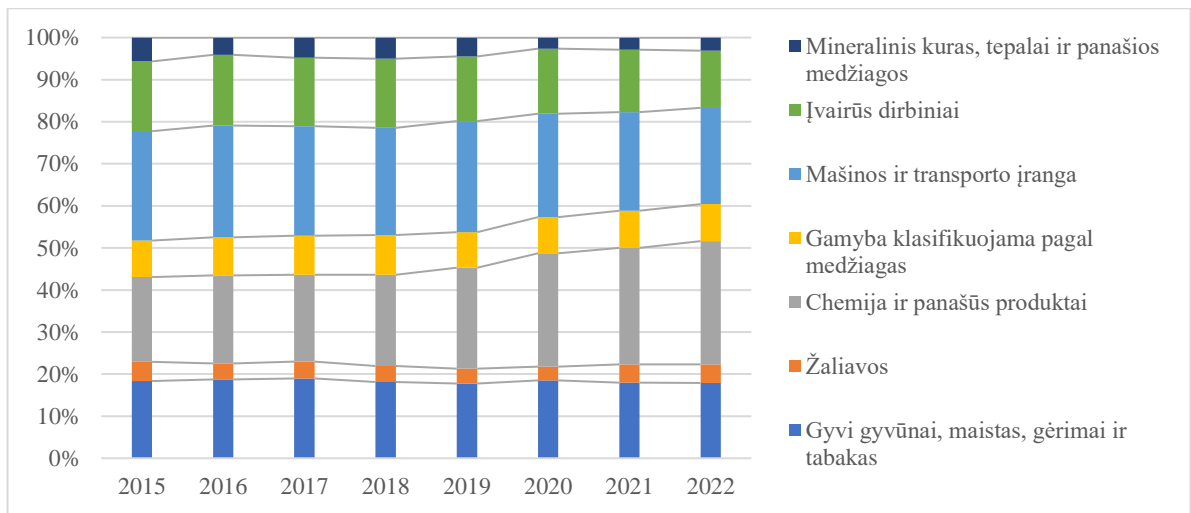
Remiantis Eurostat, Islandijos ir Norvegijos statistikos departamento duomenimis (2023), keturios Šiaurės Europos šalys, 2015 m. importavo prekių ir paslaugų už 314 mlrd. Eur. Didžiausią kiekį paslaugų ir prekių importavo Švedija, kuri sudarė 42 proc. viso bendro 2015 m. importo, o pinigine išraiška tai sudarė 124,8 mlrd. Eur. Ženkliai mažiau į savo valstybę įsivežė prekių Danija, Norvegija ir Islandija, nes Danijos importas siekė 77,1 mlrd. Eur. (24 proc.), o Norvegijos tik 68,9 mlrd. (21 proc.) Eur., kai Islandijos importas buvo fiksuotas 13 proc., nuo bendro visų keturių Šiaurės Europos šalių, kas yra beveik dvigubai mažiau negu Švedijos importas 2015 m. 2016 m. situacija šiose keturiose valstybėse išliko ganėtinai panaši kaip ir 2015 m. ir viso buvo įvežta prekių už 315 mlrd. Eur., o staigaus importo augimo ar staigaus mažėjimo nebuvo užfiksuota, nors kaip ir 2015 m., taip ir 2016 m. Švedija išliko daugiausiai importuojančia šalimi, nes Švedijos 2016 m. importo suma siekė 127,4 mlrd. Eur., Danijos įvežtų prekių suma siekė 77,2 mlrd. Eur., o Norvegijoje buvo fiksuojamas importo sumažėjimas ir importo suma siekė 67,72 mlrd. Eur. Islandijoje taip pat buvo fiksuotas importuojamų prekių sumažėjimas ir tai sudarė viso 42,7 mlrd. Eur.

2017 m. prekių ir paslaugų importas augo ir lyginant su 2016 m. buvo fiksuojamas 9 proc. augimas, kas išreiškiant pinigine išraiška sudarė 22 mlrd. Eur. Ganėtinai ryškus augimas pastebėtas Švedijoje, kur importo suma augo net 9 mlrd. Eur. ir bendrai sudarė 137,46 mlrd. Eur., o tai sudarė beveik pusę viso bendro Šiaurės Europos šalių importo, nes palyginimui, 2017 m. Danija importavo prekių ir paslaugų už 82,2 mlrd. Eur., Norvegija už 72,4 mlrd. Eur., kai Islandija 46,8 mlrd. Eur., tačiau reiktų pabrėžti, kad šios trys šalys taip pat stabiliai didino importo apimtį lyginant su 2016 m. Importo lyderė 2018 m. išliko Švedija, o viso bendrai šalys atsivežė importuojamų prekių ir paslaugų už 305,4 mlrd. Eur., kas yra 4,9 proc. daugiau lyginant su 2017 m. Importo kiekis 2019 m. nukrito, tik Danija ir Norvegija lyginant su 2018 m. importavo daugiau prekių ar paslaugų, bet Švedija, kuri kiekvienais metais stabiliai augino importuojamų prekių ar paslaugų sumą, 2019 m. importavo už 142 mlrd. Eur.

Pasauly 2020 m. sukausčius pandemijai, importo kiekį toliau aktyviai augino Norvegija, kuri fiksavo didesnius importo skaičius nei Danija, Švedija ar Islandija, bet reikia pabrėžti, kad nors Danijoje, Švedijoje ir Islandijoje buvo fiksuojamas kritimas, tačiau jis nebuvo staigus, todėl importo rodiklius pavyko išlaikyti stabilius: Danijos importas siekė 85,3 mlrd. Eur, kas yra mažiau tik 2,3 proc., o Švedijoje nukrito atvežamų prekių srautas net 7,7 proc. lyginant su 2019 m. ir siekė 131,018 mlrd. Eur., kai Islandijoje importas siekė 2020 m. 47,8 mlrd. Eur. 2021 m. buvo fiksuotas netikėtai didelis importuojamų prekių ir paslaugų kiekis, bendrai importas išaugo lyginant su 2020 m., net 72,8 mlrd. Eur., arba 10 proc. lyginat su praėjusiais metais. Danijoje importo kiekis išaugo 16,2 mlrd. Eur., kai Norvegijoje galime pastebėti, kad 15,6 mlrd. Eur., buvo fiksuotas padidėjas importuojamų prekių kiekis. Švedija, taip pat stabiliai augino importo kiekį ir buvo pasiekusi 158,1 mlrd. Eur., arba tai buvo daugiau 27,2 mlrd. Eur., lyginat su 2020 m., pati mažiausia Šiaurės Europos šalis – Islandija, taip neatsiliko nuo kitų šalių ir importo kieki išaugino iki 60,3 mlrd. Eur., ir tai yra 25 proc., daugiau. 2022 m. Švedija, Danija ir Islandija toliau stabiliai augino importuojamų prekių ir paslaugų kiekius, ko negalime pasakyti apie likusia Norvegija, šioje valstybėje buvo fiksuotas importo kiekio kritimas kuris buvo 0,9 mlrd. Eur., mažiau.

Apibendrinant galima teigti, kad 2015 - 2019 m., visose keturiose Šiaurės Europos šalyse, kaip Švedijoje, Danijoje, Norvegijoje ir Islandijoje vyko stabilus, bei pastovus importuojamų prekių ir paslaugų sumos augimas, neabejotina lyderė tarp importuojančių tyriamųjų Šiaurės Europos šalių buvo Švedija, kuri su lyg kiekvienais metais augino importo sumą, tačiau 2020 m. pasauliui susidurūs su pandemija, Švedijos importo suma krito labiausiai lyginant su Danija, Norvegija ar Islandija. 2021 m., visoms valstybėms sėkmingai sekėsi auginti importo kiekį ir buvo fiksuoti rekordiniai imporo kiekio rodikliai, tačiau 2022 m., vienintėle Norvegija nesugebėjo išlaikyti augančio importo kiekio ir buvo fiksuotas nežymus kritimas, ko negalim matyti kitose tryjose likusiose valstybėse.

Išanalizavus ir apibendrinus 2015 – 2022 m. eksporto ir importo dinamikos pokyčius Šiaurės Europos šalyse, tikslinga yra išskirti kiekvienos šalies atskirai eksporto apimčių struktūrą (žr. 3 pav.).

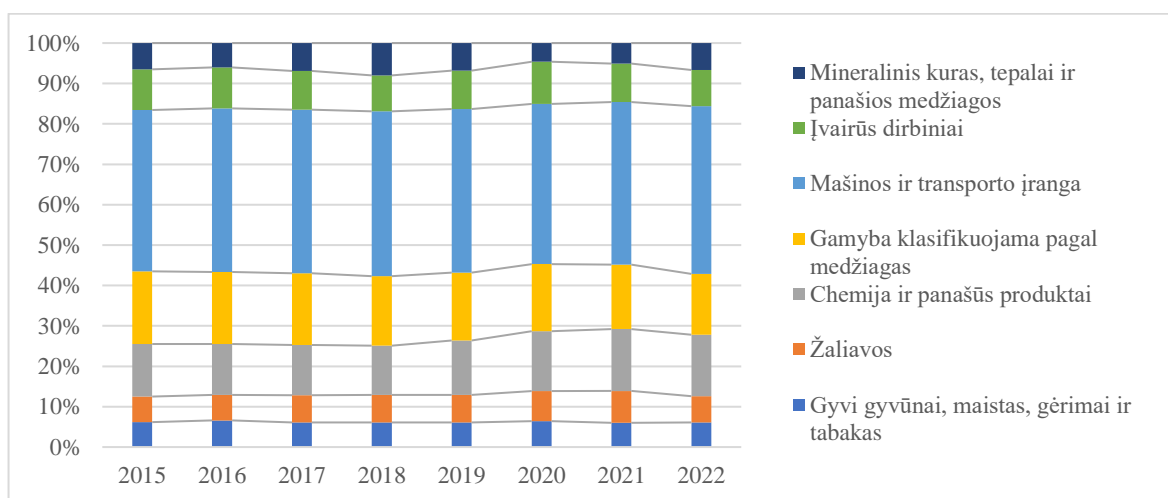
3 pav. Danijos eksporto apimčių struktūra 2015 – 2022 m., proc.
Šaltinis: Parengta autorės remiantis Danijos statistikos departamento duomenis

Danijos ekonomika yra stipri, orientuota į eksportą, eksportas sudaro daugiau nei pusę jos bendrojo vidaus produkto, todėl darbe analizuojame Danijos eksporto apimčių struktūrą (žr. 3 pav.) ir buvo fiksuota, kad didžiausią eksporto dalį 2015 – 2022 m., laikotarpiu sudarė mašinos ir transporto įranga, bei chemijos produktai. 2015 m., fiksuota gyvų gyvūnų, maisto, gėrimų, bei tabako gaminių eksporto prekių išvežimas sudarė 19,5 proc. viso bendro eksporto, o įvairių dirbinių išvežta už 17,6 proc., nuo viso eksorto, o mažiausiai buvo eksportuota žaliavų (4,8 proc.), bei mineralinio kuro, tepalų, bei panašių medžiagų. 2016 m. labai didelio pokyčio procentaliai išvežtų prekių į užsienio valstybės neužfiksuota, tačiau paaugo mašinų ir transporto priemonių įrangos (0,2 proc.), bei chemijos ir panašių produktų (0,3 proc.) eksportas lyginant su 2015 m., tačiau ganėtinai stipriai krito mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų kiekis (1,7 proc.). Kaip ir 2016 m., taip ir 2017 m., daugiausiai buvo eksportuota chemijos ir panašių produktų (21,7 proc.), bet tai yra mažiau 0,2 proc. negu 2016 m. Mažiausiai eksportuota 2017 m., buvo mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų, tačiau yra fiksuotas augimas 0,7 proc. lyginant su 2016 m., o iš viso 2017 m., buvo išvežta šios prekių grupės produktų už 5 proc. nuo bendro eksportuojamų prekių skaičiaus. 2018 m. Danija stabiliai išlaikė kiekvienos prekių grupės eksporto procentinę išraišką, bet yra užfiksuota, kad sumažėjo gyvų gyvūnų, maisto, gėrimų, bei tabako produktų skaičius, kas sudarė 0,8 proc. mažiau lyginant su 2017 m., o iš viso šių prekių grupės produktų buvo išvežta 19,1 proc. 2018 m. fiksuotas chemijos ir panašių medžiagų augimas (1,1 proc.) lyginant su 2017 m. ir pasiekė 22,8 proc., nuo visų eksportuojamų Danijos produktų ar paslaugų. Chemijos produktų eksportas 2019 m., toliau augo ir pakilo 2,3 proc., taip pat augo ir mašinų ir kitų transporto priemonių eksportas, kurio bendrai buvo eksportuota 27,6 proc. 2020 m., eksportuojamų prekių ar paslaugų rodikliai dėl pandemijos sukeltos krizės susitraukė ir buvo panašūs kaip 2015 m. Didžiausias kritimas fiksuotas žaliavų, mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų išvežimas į užsienio rinkas, nes fiksuojamas 2,3 proc. susitraukimas. 2021 m., didžiausias prekių augimas buvo fiksuotas chemijos, bei panašių produktų eksporto sraute, tai daugiausiai įtakojo farmacijos pramonė, nes dėl prasidėjusios pandemijos suaktuvėjo

vaistų prekybą visame pasaulyje ir tai sudarė 28,9 proc., viso bendro išvežto ekspoto į kitas šalis arba tai yra daugiau 3 proc., lyginant su 2020 m. 2021 m., buvo fiksuotas gan stabilus visų eksporto prekių grupių augimas, tačiau galime išskirti mašinų ir transporto įrangą, bei įvairius dirbinius kuriu kiekis buvo fiksuotas kaip mažėjantis. Mašinų ir transporto įrangos buvo išvežta 3 proc., kai įvairių dirbinių 0,4 proc., lyginant su 2020 m. 2022 m. buvo pastebėta, kad daugiausiai eksportavo chemijos, bei panašių produktų ir tai buvo 6 proc., augimas lyginamu su praėjusiais metais. Taip pat išaugo gyvų gyvūnų, maisto, bei gėrimų ir tabako ir buvo eksportuota 19,9 proc., nuo viso bendro 2022 m. eksporto kiekio. Kaip ir 2021 m., taip ir 2022 m., buvo fiksuotas tos pačios prekių grupės eksporto smukimas kuris buvo 3 proc., mažesnis ir ši prekių grupė vadinasi – įvairūs dirbiniai. Danija turi labai įvairų eksportuojamų prekių spektrą, o jos aukštos kokybės produktai yra paklausūs viso pasaulio rinkose.

Apibendrinant SITC (Standartinis tarptautinės prekybos klasifikatorius) išvardintų prekių Danijos eksporto rinkos atžvilgiu, galime pastebėti, kad tendencijos svyravimo tarp produktų grupių nėra žymios, nes kritimas ar kilimas nėra labai žymus, todėl galima teigti, kad Danijos Karalystės tarptautinės prekybos su užsienio šalimis, ypač eksporto atžvilgiu, yra stabili, bei mažai kintanti.

Siekiant atskleisti ir palyginti Švedijos Karalystės eksporto apimčių struktūrą (žr. 4 pav.) buvo analizuojami 2015 – 2022 m., duomenys.

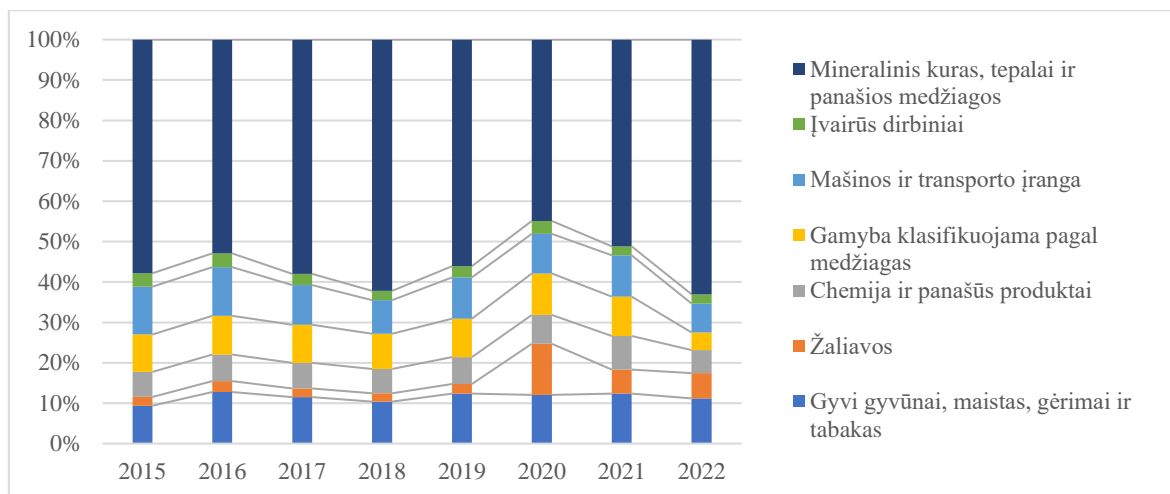
4 pav. Švedijos eksporto apimčių struktūra 2015 – 2022 m., proc.
Šaltinis: Parengta autorės remiantis Švedijos statistikos departamento duomenis

Remiantis (žr. 4 pav.) Švedijos eksporto apimčių struktūra galima atskleisti kiek ir kokių prekių pagal SITC grupes Švedija eksportavo į visą pasaulį. Švedijos eksporto rinka pasižymi įvairiu produktų ir paslaugų asortimentu, o mašinos, transporto priemonės ir kitos aukštųjų technologijų prekės yra didžiausios eksporto kategorijos dalis kuri išveža į užsienio šalis. Pagrindiniai Švedijos pramonės sektoriai yra mašinų gamyba, transporto priemonių gamyba, todėl 2015 m. daugiausiai išvežė prekių kurios priklauso grupei – mašinos ir transporto įranga, o ši pozicija užimė 39,9 proc. viso bendro eksporto 2015 m. Taip pat nemažai buvo eksportuota gamybos produktų, kurie klasifikuojami pagal medžiagas, kas bendrame eksporte užimė 18 proc. nuo viso eksporto. Tais pačiais metais mažiausiai

buvo eksportuota gyvų gyvūnų, maisto, gėrimų ir tabako gaminių, nes šios pozicijos eksportas į užsienio šalis užimė 6,2 proc. 2016m. augo tik kelių prekių grupių – mašinų ir kitų transporto priemonių ar įrangos eksportas, bet augimas buvo nežymus (0,6 proc.), o viso bendrai išvežta 40,5 proc. nuo viso eksporto 2016 m. Taip pat kilo gyvų gyvūnų, maisto, gėrimų ir tabako produkcija, kurios procentinis augimas užimė 0,4 proc. Mažiausiai 2016 m. eksportavo mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų, kas sudarė tik 6 proc. nuo viso eksporto. Lyginant 2017 m. su 2016 m., augo mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų eksportas, nors 2016m. buvo fiksuotas mažėjimas lyginant su 2015 m. Taip pat 2017m. augo žaliavų išvežimas į užsienio prekybos rinkas ir tai sudarė viso 6,7 proc., kas yra daugiau 0,4 proc. nei 2016 m. Gyvų gyvūnų, maisto, gėrimų ir tabako produktų, chemijos ir panašių medžiagų eksportas 2018 m. išliko toks pats kaip ir 2017 m. Didžiausias augimas per visą tiriamą laikotarpį fiksuotas mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų sektoriuje, nes šios prekių grupės eksportas pasiekė 8 proc. nuo viso bendrai išvežtų prekių eksporto, ir nuo 2016 m. paaugo 2 proc. Didelių pokyčių 2019 m. nebuvo užfiksuota: tiriamuoju laikotarpiu chemijos ir panašių produktų segmentas, vienintelis fiksavo augimą, o 2019 m. sudarė 13,5 proc. nuo visų eksportuojamų prekių į užsienio šalis. Tačiau buvo fiksuojamas mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų kritimas, kuris buvo 1,2 proc. mažesnis lyginant su 2018 m. 2020 m. augo trijų prekių grupių eksportas: gyvų gyvūnų, maisto, gėrimų ir tabako produkcija, išvežamų žaliavų, chemijos ir panašių produktų eksportas. Bendrai visų šių grupių eksportas padidėjo 2,2 proc., tačiau mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų eksportas nukrito į pačias žemiausias žemumas nuo tyrimo pradžios ir 2020 m. ši prekių grupė buvo mažiausiai parduodama užsienio rinkoms, netgi per pus mažiau negu 2018 m. ir viso užimė 4,6 proc. viso bendro eksporto. Didžiausias augimas 2021 m., buvo fiksuotas pagrindinėje eksportuojamų prekių grupėje, t.y. mašinų ir transporto įrangos sektoriuje ir tai sudarė 2,6 proc., arba buvo išvežta viso 40,2 proc., viso bendro eksporto. Labai stabiliai augo išvežamos žaliavos, chemija ir panašūs produktai, mineralinis kuras, tepalai ir panašios medžiagos, bendrai šios grupės segmento prekių augimas buvo fiksuotas 0,5 proc. Tačiau pastebėtas ir mažėjimas įvairių dirbinių sektoriuje, viso 2021 m., buvo išvežta prekių 9,5 proc., viso bendro Švedijos eksporto. 2022 m. nebuvo fiksuota labai didelių pokyčių SITC prekių grupių kategorijose. Stabiliai augo mašinų ir transporto įrangų eksportas ir buvo pastebėtas didžiausias tos prekių grupės augimas net 41,5 proc., viso bendro eksporto. 2022 m., daugiausiai Švedijos karalystė eksportavo mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų, tai sudarė 6,7 proc., bendro eksporto arba 1,6 proc., daugiau lyginant su 2021.

Apibendrinant 4 pav. pateiktą eksporto SITC prekių apimčių struktūrą, galima teigti, kad Švedijos Karalystės eksporto rinka yra tokia pat stabili kaip Danijos Karalystės eksporto rinka, o eksporto sumažėjimas 2020 – 2021 m. yra tiesiogiai susijęs su Covid – 19 pandemijos sukaustyta užsienio šalių ekonomika.

Išanalizavus ir apibendrinus Švedijos Karalystės ir Danijos Karalystės eksporto apimčių struktūrą, toliau buvo analizuojama Norvegijos Karalystės apimčių struktūra (žr. pav. 5).

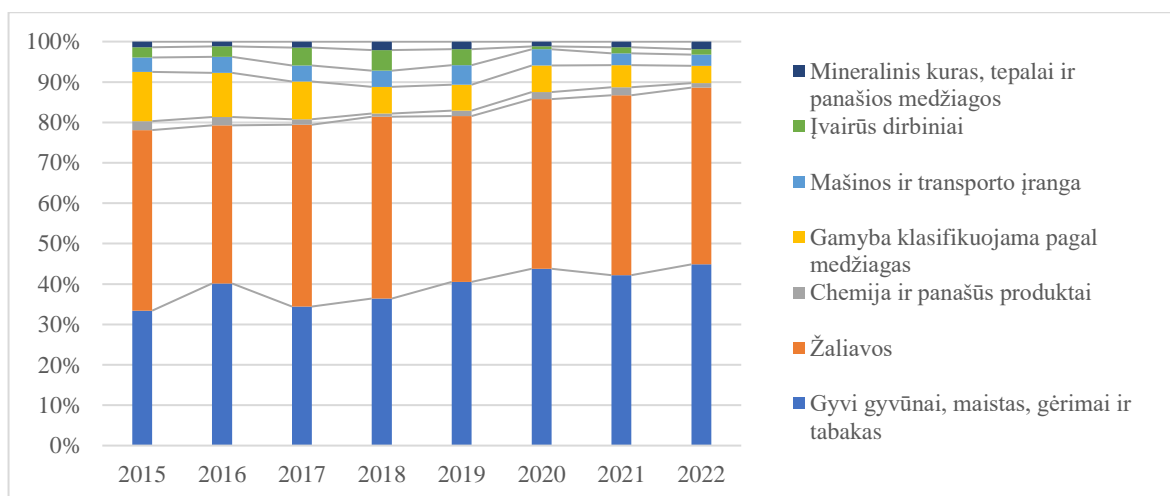
5 pav. Norvegijos eksporto apimčių struktūra 2015 – 2022 m., proc.
 Šaltinis: Parengta autorės remiantis Norvegijos statistikos departamento duomenis

Norvegijos eksporto apimčių struktūra 2015 – 2022 m. 5 paveikle (žr. 5 pav.) rodo, kad šios šalies eksporto SITC suskirstytų prekių apimtys yra visai kitokios negu Danijos ar Švedijos. Pagrindinė prekių grupė 2015 m. buvo mineralinis kuras, tepalai ir panašios medžiagos, kas sudarė net 57,8 proc. viso bendro eksporto, o tai lėmė, kad šių prekių grupės buvo eksportuota daugiau nei visų bendrai sudėjus prekių. Bet šis procentas neturėtų stebinti, nes Norvegijos Karalystė yra didžiausia naftos ir dujų gamintoja visoje Skandinavijoje. Taip pat 2015 m. Norvegija daug eksportavo į užsienio šalis mašinų ir transporto įrangos, tačiau mažiausiai eksportuota žaliavų (2,2 proc.) bei kitų įvairių dirbinių (3,3 proc.). 2016 m. stipriai išaugo gyvūnų, maisto, gėrimų ir tabako gaminių eksportas, nes augimas fiksuotas 3,4 proc., o iš viso buvo išvežta 12,8 proc. nuo bendro eksportuojamų prekių skaičiaus. Norvegija nuo senų laikų garsėjo didelių atlantinių lašišų eksportu visame pasaulyje, o rezultatai žuvininkystės sektoriui buvo itin sėkmingi – tai parodė tiek didesni žvejybos rezultatai, tiek susilpnėjęs Norvegijos kronos kursas, kuris teigiamai daro įtaką Norvegijos produktų konkurencingumui užsienio rinkose, todėl vienintelėje Skandinavijos šalyje, šios prekių grupės rodikliai yra didžiausi. 2016 m. labiausiai kritusios prekių grupės produkcijos išvežimas į kitas pasaulio rinkas buvo fiksuotas mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų sektoriuje: šios grupės buvo išvežta už 53,1 proc., o tai yra mažiau 4,7 proc. negu 2016 m. Žaliavų eksportas 2017 m. nukrito 0,3 proc., tačiau labiausiai augo (4,8 proc.) mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų eksportas. 2018 m. kartojasi ta pati situacija kaip ir 2017 m. nes buvo fiksuojamas mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų eksporto augimas, kuris buvo didžiausias per visą tiriamą laikotarpį, nes šios prekių grupės iš viso išvežta 62,1 proc. nuo visų eksportuojamų prekių grupių. 2019 m. fiksuotas kitų prekių grupių augimas: mašinų ir transporto įrangos eksportavimas augo 1,9 proc., o sparčiausiai augo gyvūnų, maisto, gėrimų ir tabako produkcijos eksportas (2 proc.), kas bendrai sudarė 12,4 proc. nuo visų eksportuojamų prekių grupių. 2020 m. pasaulį sustabdžiusi Covid – 19 pandemija, pakoregavo ir Norvegijos eksporto srautus: 10 kartų išaugo žaliavos eksportas ir buvo išvežta 12,5 proc., nors lyginant su visu tiriamuoju laikotarpiu, šios prekių grupės eksportas siekė apie

2,2 proc., tačiau akivaizdžiai susitraukė mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų eksportas. 2021 m., Norvegijos eksporto srautai pradėjo atsigaudinėti po Covid-19 pandemijos ir daugiausiai išaugo mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų eksporto srautas ir tai sudarė 51,2 proc., arba 6,6 proc., daugiau lyginant su 2021 m. Taip pat išaugo mašinų ir transporto įrangos, chemijos ir panašių produktų eksportas ir buvo fiksuotas tolygus augimas ir per abi SITC prekių grupes. Tačiau buvo fiksuotas staigus mažėjimas žaliavų prekių grupėje, šies grupės produktų eksportas sumažėjo 6,6 proc., lyginat su 2020 m. 2022 m., labiausiai išaugęs sektorius yra mineralinio kuro, tepalų ir panašių produktų ir pasiekė per tiriamąjį laikotarpį didžiausią kiekį (63,1 proc.) ir lyginat su 2020 m., kai buvo pasiektas mažiausias naftos ir mineralinio kuro eksportas, šiais metais augimas yra 18,5 proc. Galime daryti prielaidą, kad dėl prasidėjusio karo Ukrainoje ir įvedus labai griežtas sankcijas Rusijai, dauguma Europos šalių nutraukė bendradarbiavimą su Rusija ir ieškojo kitų šalių ir kitų šaltinių gaunant mineralinio kuro. Antroje vietoje su išaugusiu eksporto srautu yra žaliavų prekių grupė ir tai sudarė 6,3 proc., viso bendro eksporto arba 0,4 proc., daugiau negu 2021 m. Visose kitose prekių grupėse buvo stebimas mažėjimas. Labiausiai susitraukė gamybos kuri yra klasifikuojama pagal medžiagas (5,5 proc.) ir mašinos, bei transporto įranga (3 proc.).

Apibendrinant 5 pav. galima teigti, kad Norvegijos eksportuojamų prekių sąrašas skiriasi nuo kaimyninės Danijos ir Švedijos, nes didžiausia eksportuojamų prekių grupė yra mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų, o mažiausia eksportuojama yra įvairių dirbinių į kitas užsienio šalis. Norvegijoje kaip ir Danijoje, Švedijoje ar Islandijoje, buvo fiksuojamas eksporto augimas 2015 – 2019 m., tačiau 2020 m. pandemijos sukelti padariniai pasaulio ekonomikoms, taipogi atsispindėjo ir Norvegijos eksporto rodikliuose. Bet 2021 – 2022 m., fiksuotas stabilus prekių augimas.

Išanalizavus ir apibendrinus Švedijos, Danijos ir Norvegijos eksporto apimčių struktūrą, toliau buvo analizuojama Islandijos apimčių struktūra (žr. pav. 6).

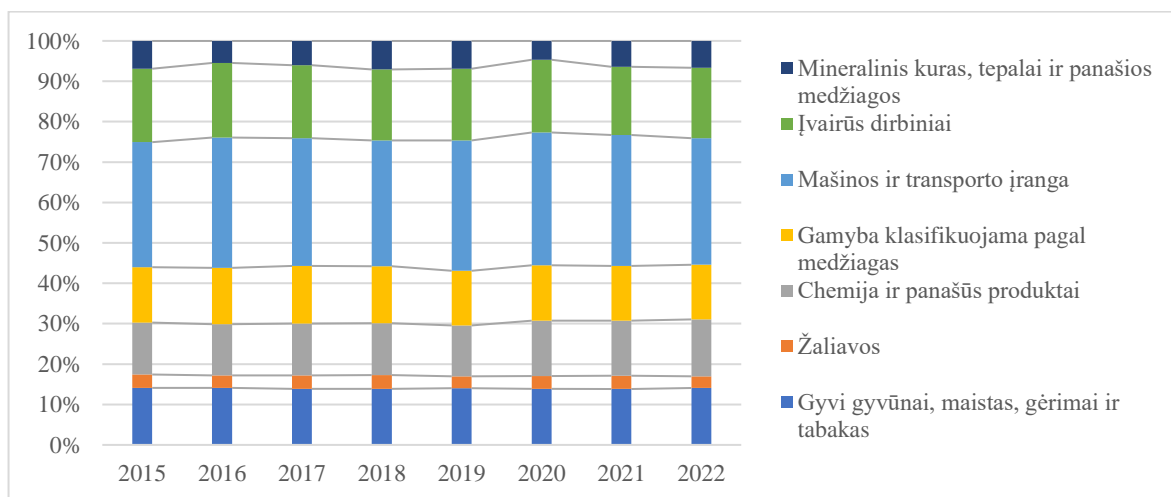
6 pav. Islandijos eksporto apimčių struktūra 2015 – 2022 m., proc.
Šaltinis: Parengta autorės remiantis Islandijos statistikos departamento duomenis

Toliau darbe analizuojame Islandijos eksporto apimčių struktūrą (žr. 6 pav.) ir buvo fiksuota, kad didžiausią eksporto dalį 2015 – 2022 m., sudarė žaliavos. Visą tiriamąjį laikotarpį ši prekių grupė buvo lyderė. 2015 m., tai sudarė 44,7 proc., viso bendro Islandijos eksporto. Šia prekių grupę sudaro tokios prekės kaip, aliuminis, geležis ir plienas. Šalis yra turtinga šiomis žaliavomis ir tai labai stipriai atsispindi jų eksporto srantuose. Antroje vietoje pagal didžiausią išvežtų prekių kiekį yra gyvų gyvūnų, maisto, gėrimų ir tabako grupė, tai sudarė 33,4 proc., viso bendro eksporto 2015 m. Taip pat Islandija 12,2 proc., eksportavo ir gamybos gaminių kurie yra klasifikuojami pagal medžiagas. O mažiausiai šiais metais buvo išvežta mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų (1,4 proc.). 2016 m., truputi keitėsi išvežtų prekių procentas pagal SITC grupes ir pirmavo gyvų gyvūnų, maisto, gėrimų, bei tabako grupė (40,1 proc.) ir tai yra 7,3 proc., daugiau lyginant su parėjusiais metais. Toliau lentelėje galime matyti nukritusia žaliavų prekių grupę (39,2 proc.) arba 5,5 proc., mažiau. Taip pat buvo fiksuotas nežymus augimas mašinų ir transporto ir įrangos grupėje (3,9 proc.), o paskutinėje vietoje atsidūrė, kaip ir 2015 m., mineralinis kuras, tepalai ir panašios medžiagos. 2017 m., į pirmą vietą pakilo žaliavos kurios sudarė net 45 proc., viso bendro Islandijos eksporto. Nukrito gyvų gyvūnų, maisto, gėrimų prekių grupė kurios išvežtas kiekis ir buvo fiksuotas 5,7 proc., nuosmukis. Taip pat buvo fiksuotas augimas įvairių dirbinių grupėje viso bendrai išvežta 4,4 proc., arba 1,8 proc., daugiau negu 2016 m. 2018 m. rodikliai išliko gan stabilūs. Galime pamatyti augimą tokiose prekių grupėse kaip įvairūs dirbiniai (5,1 proc.), mineralinis kuras, tepalai ir panašios medžiagos (2,1 proc.). Ir 2018 m., fiksuotas didžiausias procentalus kritimas, gamybos kuri yra klasifikuojama pagal medžiagas (3,3 proc.). 2019 m., išaugo gyvų gyvūnų, maisto, gėrimų, bei tabako prekių grupės eksportas į kitas šalis ir tai sudarė 40,5 proc., arba 4,9 proc., daugiau lyginat su praėjusiais metais. Islandija neatskiriama nuo žuvies ir be jūros gėrybių šios šalies įsivaizduoti tiesiog neįmanoma. Šiame sektoriuje Islandija yra labai stipri ir tai matosi kokius didelį kiekį žuvininkystė užima šalyje, tai vienas iš pagrindinių darbo sektorių. Paskutinėje vietoje atsidūrė chemija ir panašūs produktai (1,3 proc.). Šiame sektoriuje Islandija yra silpniausia, nes neturi pakankamai tam tikrų gamtinių iškasenų, kad gamintų chemijos produktus. 2020 m., pasaulį sustabdžius Covid – 19 pandemijai, eksporto srantai sumažėjo ir Islandijoje, tačiau procentaliai išvežtas kiekis išliko panašus. Dar labiau išaugo gyvų gyvūnų, maisto, gėrimų ir tabako prekių grupės eksportas ir buvo fiksuotas 3,3 proc., augimas arba 43,8 proc., viso bendro kiekio. Vienas iš didžiausių nuosmukių buvo fiksuotas įvairių dirbinių sektoriuje (3,2 proc.). 2021 m., išaugo išvežamų žaliavų kiekis ir tai sudarė 46,6 proc., arba 4,6 proc., daugiau negu 2020 m. 2022 m., rodikliai taip pat nepasikeitė ir matome, kad daugiausiai buvo išvežta žaliavų, gyvų gyvūnų, maisto, gėrimų, bei tabako prekių grupių.

Apibendrinant 6 pav. galima teigti, kad Islandijos eksportuojamų prekių sąrašas skiriasi nuo kitų tyrimųjų šalių, nes daugiausiai eksportuojamų prekių grupės yra dvi – žaliavos, gyvų gyvūnų, maisto, gėrimų, bei tabako. Šios dvi grupės yra lyderės eksporto srantuose ir kiekvienas metais labai nedideliu procentiniu kiekiu skirdavosi jų išvežtas kiekis. Mažiausia eksportuojama yra chemijos ir panašių

produktų kiekis į kitas užsienio šalis. Islandijoje kaip kitose tyrime aprašomose valstybėse buvo fiksuotas eksporto mažėjimas iki 2020 m., tačiau 2020 m. pandemijos sukelti padariniai pasaulio ekonomikoms, taipogi atsispindėjo ir Islandijos eksporto rodikliuose ir 2021 – 2022 m. fiksuoti vieni iš didžiausių išvežtų prekių kiekiai.

Išanalizavus Danijos Karalystės eksporto apimčių struktūrą 2015 – 2022 m. laikotarpiu, tikslinga išanalizuoti ir 2015 – 2022 m. importo apimtį (žr. 7 pav.).

7 pav. Danijos importo apimčių struktūra 2015 – 2022 m., proc.

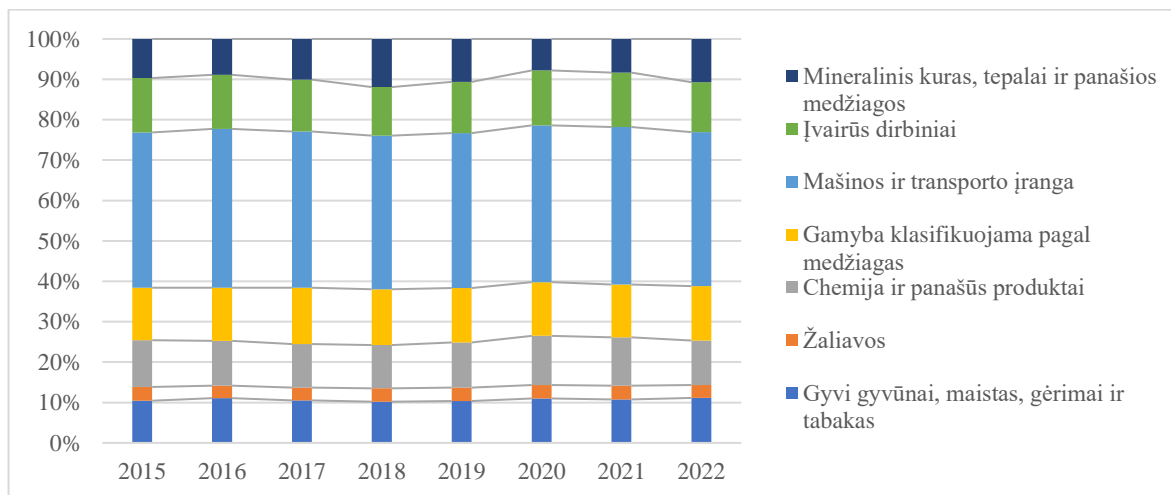
Šaltinis: Parengta autorės remiantis Danijos statistikos departamento duomenimis

Danija yra maža šalis Šiaurės Europoje, todėl ji importuoja įvairias prekes ir paslaugas iš kitų šalių, kad patenkintų savo šalies vidaus poreikius. Danijos Karalystės importo srautai (žr. 6 pav.) pagal SITC prekių klasifikatorių susistemintą analizę, bei remiantis Danijos Stasistikos departamento pateiktais duomenimis yra fiksuota, kad per 2015 – 2022 m. laikotarpį kiek ir kokių pagrindinių prekių grupių buvo importuota į Danijos Karalystę. Viso bendro 2015 m. importo buvo atsivežta už 77,1 mlrd. Eurų, o daugiausiai buvo įvežta mašinų ir transporto įrangos (34,1 proc.). Tais pačiais metais įvairių pramonės dirbinių buvo importuota 19,5 proc., bet Danija mažiausiai atsivežė žaliavų – tik 3,6 proc. nuo viso bendro prekių importo. 2016 m. vienintelėje prekių grupėje, buvo fiksuotas augimas lyginant su 2015 m. - mašinos ir transporto įranga (0,9 proc.), o likusių prekių grupių atsivežtas kiekis procentaliai krito, o didžiausią kritimą fiksavo mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų prekių grupėje. Didelio pokyčio 2017 m. importuojamų prekių grupėje nefiksuota, importo prekių kiekiai minimaliai krito arba pakilo lyginant su 2016 m. Mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų importas 2018 m. fiksuotas didžiausias nuo 2016 m. ir pakilo bendrai 1,8 proc., o kaip ir ankstesniais metais, Danija daugiausiai atsivežė automobilių ir kitų transporto priemonių. 2019 m. daugiausiai krito gamybos, kuri klasifikuojama pagal medžiagas, produktų importas, nes viso buvo atsivežta 14,5 proc. ir tai yra 0,7 proc. mažiau, negu 2018 m. 2020 m. tokį patį kiekį importavo chemijos ir kitų cheminių medžiagų, bei gamybos produktų kurie klasifikuojami pagal medžiagas, o bendrai, šių dviejų prekių grupių atsivežta 28,8 proc. nuo viso bendro importo. Pirmoje vietoje, kaip ir per visą tiriamąjį laikotarpį, Danija

daugiausiai importavo transporto priemonių (34,5 proc.) nuo viso bendro importo 2020 m. 2021 m. Danijos Karalystė kaip ir per visa tyriamąjį laikotarpį daugiausiai importavo mašinų ir įvairios technikos, lyginant su praėjusiais metais išaugo 0,4 proc. Danija importuoja daug transporto priemonių, įskaitant automobilius, sunkvežimius ir autobusus. Daugelis šių transporto priemonių yra iš Vokietijos, kuri yra didžiausia Danijos prekybos partnerė. Gan stabilūs rodikliai išliko ir kitose SITC prekių grupėse, tačiau ženkliausias augimas pastebėtas mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų sektoriuje – 6,9 proc. Danija importuoja daug naftos ir dujų, kad patenkintų savo šalies energijos poreikius. Tiesą sakant, Danija yra labai priklausoma nuo importuojamos naftos, nes ji yra gan stipriai apribojus vietinę naftos gavybą. 2021 m. Danija mažiau importavo įvairių dirbinių (18,2 proc.) arba 0,5 proc., mažiau lyginant su praėjusiais metais. 2022 m. fiksuotas didžiausias augimas gyvi gyvūnų, maisto, gėrimų ir tabako sektoriuje ir procentaliai pasiekė 2015 m., rodiklius (15,1 proc.). Danija importuoja įvairius maisto produktus, įskaitant mėsą, pieno produktus ir šviežius produktus. Daugelis šių produktų yra iš kaimyninių šalių, tokių kaip Vokietija, Švedija ir Nyderlandai. Taip pat pastebimas augimas mineralinio kuro grupėje (7,1 proc.) arba 0,2 proc., daugiau negu 2021 m. Nuo 2019 m. buvo fiksuojamas mašinų ir įvairios technikos augimas, tačiau 2022 m., pastebimas kritimas (33,6 proc.).

Apibendrinant Danijos Karalystės importo apimtis, galima teigti, kad per visą 2015 – 2022 m. laikotarpį, importo kiekiai išliko stabilūs, ryškių kritimų ar žymaus augimo nebuvo fiksuojama, o didžiausią dalį importo užimė mašinų ir transporto įrangos įsivežimas į šalį.

Išanalizavus ir apibendrinus Švedijos Karalystės eksporto apimčių struktūrą, atkreiptas dėmesys buvo ir į importo apimtis 2015 – 2022 m. laikotarpyje (žr. 7 pav.).

8 pav. Švedijos importo apimčių struktūra 2015 – 2022 m., proc.

Šaltinis: Parengta autorės remiantis Švedijos statistikos departamento duomenis

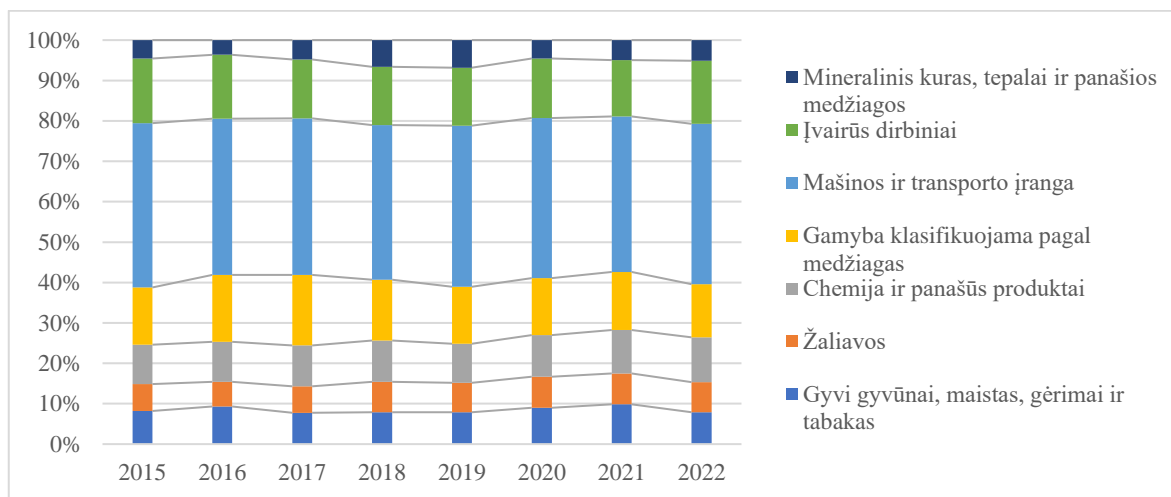
Švedija yra Šiaurės Europos šalis, kuri, kaip ir bet kuri kita šalis, importuoja prekes ir paslaugas iš kitų šalių, kad patenkintų savo vidaus poreikius. Remiantis 8 pav. susistemintais Švedijos Statistikos departamento pateiktais duomenimis, buvo analizuojama Švedijos importo apimčių struktūra procentais. Pirmoje vietoje 2015 m. su didžiausiu importuojamų prekių procentų yra mašinos ir transporto įranga,

o šių prekių grupės importas užėmė 38,5 proc. nuo viso bendrai atsivežtų prekių. Ganėtinais dideliu procentiniu skirtumu importuotos likusios prekių grupės: 13,4 proc. užėmė įvairūs dirbiniai, 11,6 proc. buvo įvežta chemijos ir panašių chemijos produktų, o mažiausiai 2015 m. importuota žaliavų (3,4 proc.) nuo bendro importo skaičiaus. 2016 m. rodikliai išliko ganėtinais stabilūs ir nebuvo fiksuota didelių kritimų ar augimų, bet daugiausiai augo gyvų gyvūnų, maisto, gėrimų ir tabako gaminių produkcijos importas, kuris siekė 11,1 proc. ir buvo fiksuotas 0,6 proc. augimas lyginant su 2015 m. Mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų produktų importas 2017 m. augo 1,2 proc. ir tai sudarė 10,1 proc. nuo viso bendro importo. Taip pat tais pačiais metais fiksuota įvairių dirbinių kritimas lyginant su 2016 m., nes šios prekių grupės viso buvo importuota 10,8 proc. ir tai yra mažiau 0,3 proc. nei 2016 m. Dauguma prekių grupių procentas 2018 m. krito nežymiai, vidutiniškai apie 0,2 proc., bet pakilo tik mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų importas: šios prekių grupės fiksuotas augimas (1,8 proc.) proc., o tai sudarė 11,9 proc. viso bendrai įvežto mineralinio kuro ir panašių produktų.. Įvairūs dirbiniai 2019 m. pakilo 0,7 proc. ir tai yra 12,7 proc. nuo bendro importo, o tais pačiais metais kilo mašinų ir transporto įrangos importas. Ši prekių grupė visais metais fiksuota kaip lyderė, 2019 m. importas augo 0,4 proc., o bendrai atsivežė 38,4 proc. nuo viso bendro importo. Taip pat 9 paveiksle fiksuoti 2020 m. Švedijos pagrindinių importo prekių grupių kitimas: paaugo gyvų gyvūnų, maisto, gėrimų ir tabako gaminių importas, kas bendrai sudarė 11 proc, o augimas fiksuotas lyginant su 2019 m. 0,6 proc. Žaliavų importas išliko nepakitęs, tačiau stipriai augo įvairių dirbinių importas ir šiais metais jis paaugo 1,1 proc. lyginant su 2019 m. 2020 m. mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų importas krito į mažiausią procentą viso bendro importo ir ši prekių grupė užiemė tik 7,8 proc., o tai yra 2,8 proc. mažiau nei lyginant su 2019 m. Didžiausias augimas 2021 m., yra fiksuotas mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų sektoriuje (8,3 proc.). Švedija importuoja didelį kiekį naftos ir dujų, kad patenkintų savo energijos poreikius. Taip pat tolygus, tačiau nežymus augimas stebimas gyvų gyvūnų, maisto, gėrimų ir tabako sektoriuje (14,9 proc.) arba 0,3 proc daugiau negu lyginant su praėjusiais metais. Su tokiu pat procentų augimų yra chemijos ir panašių produktų sektorius. 2022 m., fiksuotas toks pats augimas, kaip ir 2015 m., gyvų gyvūnų, maisto, gėrimų ir tabako prekių grupėje ir tai yra 15,1 proc., viso bendro Švedijos importo 2022 m. Švedija importuoja įvairius maisto produktus, įskaitant mėsą, pieno produktus, bei šviežius produktus. Daugelis šių produktų yra iš kaimyninių šalių, tokių kaip Danija ir Norvegija. Vienas iš didesnių augimų matome ir įvairių dirbinių SITC prekių grupėje, jis buvo didesnis 0,5 proc., negu 2021 m. Didžiausias prekių srauto sumažėjimas Švedijos karalystėje yra pastebimas mašinų ir įvairių dirbinių grupėje (0,9 proc.).

Apibendrinant 8 paveikslą, galima daryti išvadą, kad Švedijos Karalystė daugiausiai importuoja mašinų ir su jomis susijusios įrangos, mažiausiai – įvairių žaliavų. Remiantis pateiktomis importo duomenimis galima teigti, kad Švedijoje pagrindinių prekių grupių rodikliai augo arba krito labai nežymiai, nebuvo fiksuota staigių kritimų ar augimo, todėl galima teigti, kad Švedija yra ganėtinais stipri

pasaulio prekybos rinkoje. Apskritai Švedijos importas yra įvairus ir atspindi šalies poreikį gauti prekes ir paslaugas, kurių ji negali pagaminti savo šalyje. Švedija yra žinoma dėl savo stiprios gerovės valstybės ir aukštos kokybės sveikatos priežiūros sistemos, kuri reikalauja, kad šalis importuotų didelį kiekį vaistų ir medicinos produktų. Be to, Švedijos automobilių pramonė labai priklauso nuo importuojamų dalių ir komponentų.

Identifikavus pagrindines eksporto prekių grupes Norvegijos Karalystėje, toliau buvo analizuojama importo apimčių struktūra (žr. 8 pav.).

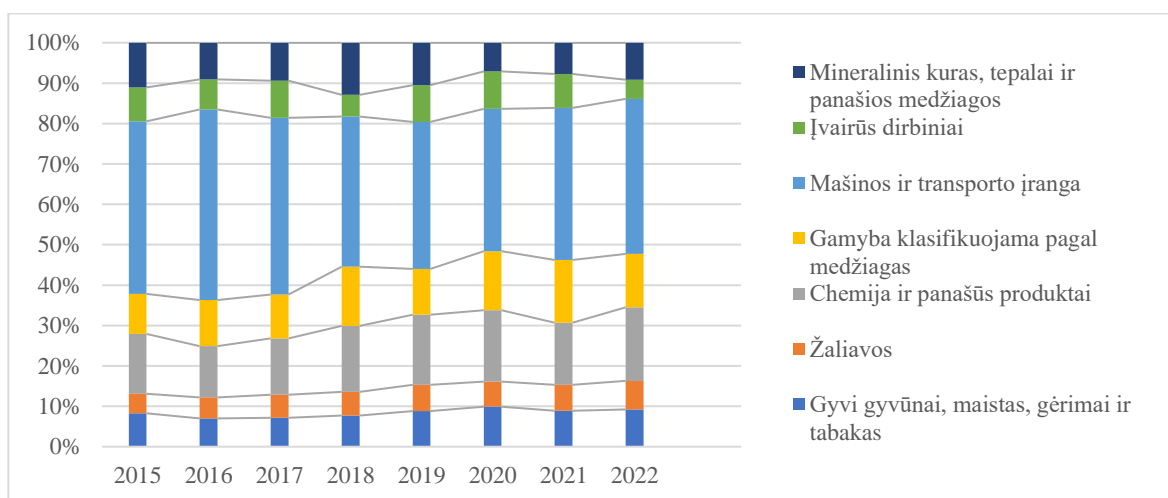
9 pav. Norvegijos importo apimčių struktūra 2015 – 2022 m., proc.
Šaltinis: Parengta autorės remiantis Norvegijos statistikos departamento duomenis

Norvegija importuoja platų prekių asortimentą iš įvairių pasaulio šalių, todėl 9 pav. (žr. 9 pav.) pavaizduota Norvegijos importo apimtys ir kaip jos keitėsi 2015 – 2022 m. laikotarpyje. Norvegijos Karalystė 2015 m. daugiausiai importavo mašinų ir transporto įrangos, kas nuo viso bendro importo sudarė 40,6 proc., taipogi nemaža dalis produktų atsivežta įvairių dirbinių sektoriuje (15,9 proc.), o mažiausia dalis importo priklausė mineralinių produktų, tepalų ir kitų panašių medžiagų grupėje (4,6 proc.), nes Norvegijos Karalystė yra pati šios grupės produktų eksportuotoja. 2016 m. rodikliai išliko gana stabilūs ir nebuvo fiksuota didelių pasikeitimų prekių importo grupėse, tačiau 2017 m. krito trys prekių grupės: didžiausias kritimas fiksuotas gyvūnų, maisto, gėrimų ir tabako gaminių grupėje (1,7 proc.) lyginant su 2016 m., taip pat įvairių dirbinių importas sumažėjo 1,5 proc. lyginant su 2016 m. Daugiausiai 2017 m., kaip ir ankstesniais metais, Norvegija importavo mašinų ir transporto įrangos. Didžiausias kritimas 2018 m. fiksuotas gamybos produkcijai reikalingų žaliavų importe, nes buvo atsivežta 15,1 proc. nuo bendro viso importo, o tai yra 2,4 proc. mažiau lyginant su 2017 m. Didžiausias procentinis kritimas 2019 m. lyginant su 2018 m. buvo chemijos ir panašių produktų importas iš užsienio šalių (0,5 proc.), o šios grupės prekės sudarė 9,7 proc. nuo viso bendro importo, bet augimas fiksuotas mašinų ir transporto įrangos sektoriuje (1,6 proc.), o visas bendras importas sudarė 39,8 proc. nuo viso bendro importo. 2020 m. augo chemijos ir panašių medžiagų procentinis importo kiekis, žaliavų ir mašinų importo skaičiai išliko panašūs kaip ir 2019 m. 2021 m. vienas iš didžiausių augimų buvo

fiksuotas gyvų gyvūnų, maisto, gėrimų, bei tabako prekių grupėje, viso buvo importuota 9,8 proc., viso bendro eksporto, arba 0,8 proc., daugiau lyginant su praėjusiais metais. Taip pat galime matyti, kad augo chemijos ir panašių produktų importas, jis nebuvo toks didelis kaip pirmos prekių grupės, bet išaugo 0,3 proc. Tokiu pačiu procentu augo ir gamyba kuri yra klasifikuojama pagal medžiagas. Labiausiai procentaliai susitraukė įvairių dirbinių importas (1,1 proc.) ir buvo pasiektas pats mažiausias šiso prekių grupės importas per visą tiriamąjį laikotarpį (13,9 proc.). 2022 m. rodikliai išliko gan stabilūs ir panašūs į 2021 m. Tačiau galime matyti, kad daugiausiai sumažėjo gyvų gyvūnų, maisto, gėrimų ir tabako importas Norvegijos Karalystėje (7,9 proc.). Taip pat fiksuotas pats didžiausias chemijos ir panašių produktų importas per tiriamąjį laikotarpį (11,1 proc.). Norvegija importuoja daugybę cheminių medžiagų, įskaitant vaistus, trąšas ir kitus cheminius produktus, šiais metais turėjo įtakos didesnis vaistų importas dėl Covid – 19 pandemijos, kuri paskatino ir priverstė importuoti daugiau medikamentų.

Norvegijos Karalystės importo pusiausvyra yra ganėtinai panaši į Danijos bei Švedijos, tačiau yra žymiai mažiau įvežamų naftos produktų, nes Norvegija pati yra šios prekių grupės didžiausia eksportuotoja. Didžiausią dalį importo kiekio užima atsivežamų mašinų ir transporto įrangos, o mažiausias kiekis produktų priklauso mineralinis kuras, tepalai ir panašios medžiagos grupei. Didelių pasikeitimų 2015 – 2022 m. tiriamojo laikotarpio metu nebuvo fiksuota, ganėtinai stabiliai išliko visų prekių grupių importo pasiskirstymas rinkoje.

Išanalizavus pagrindines SITC eksporto prekių grupes Islandijos valstybėje, toliau buvo analizuojama importo apimčių struktūra (žr. 10 pav.).

10 pav. Islandijos importo apimčių struktūra 2015 – 2022 m., proc.

Šaltinis: Parengta autorės remiantis Islandijos statistikos departamento duomenis

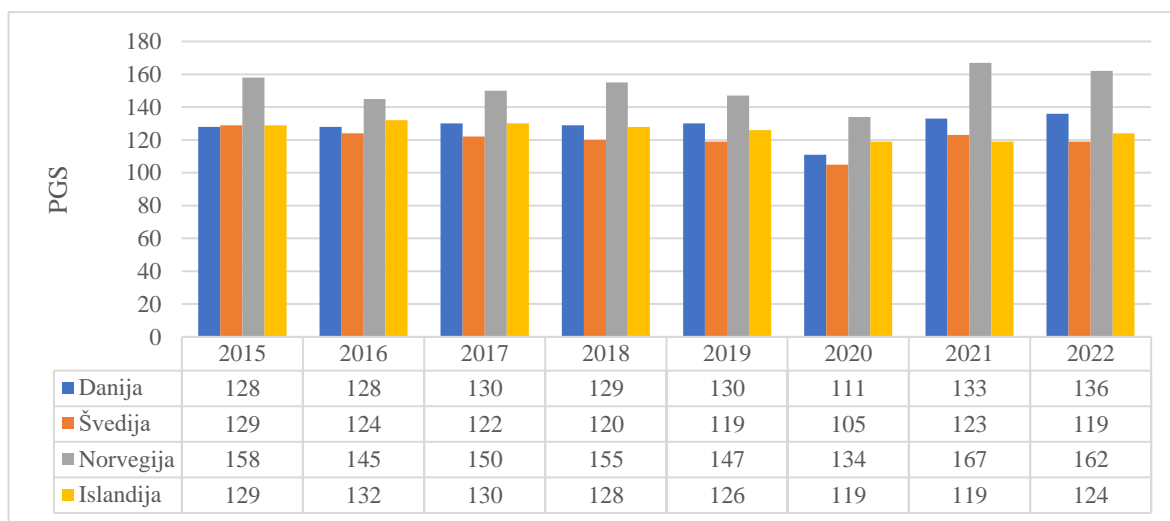
Islandijos ekonomika labai priklauso nuo importo dėl mažo šalies gyventojų skaičiaus ir ribotų gamtinių išteklių, todėl 10 paveiksle (žr. 10 pav.), analizuojame Islandijos importo apimčių struktūrą ir jų dinamiką 2015 – 2022 m. 2015 m., Islandija daugiausiai importavo mašinų ir transporto įrangos ir tai sudarė 42,7 proc., viso bendro importo. Islandija importuoja įvairias mašinas ir įrangą, įskaitant transporto priemones, telekomunikacijų įrangą, medicinos įrangą ir pramonės mašinas. Kadangi turi gan

ribotą žaliavų kiekį savo šalyje. Antroje vietoje 2015 m., improto apimčių struktūroje liko chemijos ir panašių produktų importas (14,8 proc.). Taip pat nemažą dalį importavo mineralinio kuro, telpų, bei panašių medžiagų (11,1 proc.). Gan panašų kiekį atsivežė gyvų gyvūnų, maisto, gėrimų, bei tabako gabinių (8,3 proc.) ir įvairių dirbinių (8,4proc.). Mažiausiai Islandai importavo žaliavų ir tai sudarė 4,8 proc., viso bendro importo. 2016 m., lyderė išliko mašinų ir transporto įrangos SITC prekių grupė, šiais metais buvo atsivežta 47,2 proc., viso bendro importo ir tai yra 4,5 proc., daugiau negu 2015 m. Importuojamų prekių kiekis išaugo gamyboje kuri yra klasifikuojama pagal medžiagas ir buvo fiksuotas 1,5 proc., augimas. Tais pačiais metais likusiose prekių grupėse galime matyti importo susitraukimą. Gyvų gyvūnų, maisto, gėrimų, bei tabako prekių importas sumažėjo 1,3 proc., chemijos ir panašių medžiagų susitraukė 2,1 proc., taip pat ir įvairių dirbinių (1,3 proc.), mineralinio kuro, tepalų, bei panašių medžiagų (2 proc.). 2017 m. rodikliai išliko gan panašūs ir stabilūs. Pirmoje vietoje kaip ir visais metais liko mašinų ir transporto įrangos importas, tačiau buvo fiksuotas 3,5 proc., mažėjimas. O išaugo visų kitų prekių grupių importas. Žaliavų importas buvo fiksuotas kaip didėjantis (0,5 proc.). Islandija importuoja įvairias žaliavas, tokias kaip metalai, chemikalai ir plastikai, siekdama paremti savo gamybos ir statybos pramonę. 2018 m., nukrito mašinų ir transporto įrangos importas į Islandiją ir tai sudarė 37,1 proc., mažiau 6,6 proc., lyginant su 2017 m. Taip pat galime matyti, kad išaugo mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų prekių įvežimas į šalį (3,5 proc.). Fiksuotas ir gamybos kuri kalsifikuojama pagal medžiagas (3,8 proc.) augimas. Mažiausiai 2018 m., importuota įvairių dirbinių, kurių importas siekė 5,4 proc. 2019 m., išaugo gyvų gyvūnų, maisto, gėrimų, bet tabako importas Islandijos valstybėje (1,1 proc.). Islandija importuoja didelę dalį savo maisto, įskaitant šviežius produktus, mėsą ir pieno produktus. Taip pat buvo fiksuotas žaliavų prekių grupės augimas 0,6 proc. Pirmoje vietoje pagal kiekį ir vėl išliko mašinų ir transporto įrangos importas kuris sudarė 36,4 proc., ir tai yra mažiau 0,7 proc., lyginant su 2018 m. 2020 m. rodikliai išliko gan stabilūs ir nebuvo fiksuota labai didelių pasikeitimų Islandijos importo apimčių struktūroje, nors šie metai buvo pandeminiai ir bendras importo kiekis nukrito, bet prekių pasiskirtimas importe išliko gan panašus. 2021 m. išaugo pagrindinės prekių grupės importas lyginant su 2020 m., ir tai sudarė 2,5 proc., augimą. Labiausiai nukrito su 2,3 proc., mažėjimu chemijos, bei panašių prekių importas. O mažiausiai atsivežė žaliavų, kurios sudarė 6,4 proc., viso bendro Islandijos 2021 m. importo. 2022 m., galime matyti, kad didžiausia augimą per visą tiriamąjį laikotarpį turėjo chemijos, bei panašių prekių grupė ir siekė 18,2 proc., viso bendro importo. Taip pat augo gyvų gyvūnų, maisto, gėrimų, tabakos (0,3 proc.), žaliavų (0,2 proc.), chemijos ir panašių produktų (2,8 proc.) augimas. Mažiausiai Islandija importavo žaliavų, kur viso bendro importo sudarė 6,4 proc.

Apibendrinant 10 paveikslą, galima daryti išvadą, kad Islandija daugiausiai importuoja mašinų ir su jomis susijusios įrangos, mažiausiai – įvairių žaliavų, taip pat kaip ir Švedijos Karalystė. Remiantis pateiktais importo duomenimis galima teigti, kad Islandijos pagrindinių prekių grupių rodikliai augo arba krito labai nežymiai, nebuvo fiksuota staigių kritimų ar augimo. Verta paminėti, kad Islandijos

importo sudėtis kiekvienais metais gali skirtis, atsižvelgiant į tokius veiksnius kaip ekonomikos pokyčiai, pasaulinių prekių kainų svyravimai ir vartotojų paklausos pokyčiai.

Apžvelgus importo ir eksporto apimčių pokyčius Danijos, Švedijos, Islandijos ir Norvegijos valstybėse, buvo įvertintas ir BVP vienam gyventojui pagal PGS vienetus (žr. 9 pav.).

11 pav. Danijos, Švedijos, Norvegijos ir Islandijos BVP vienam gyventojui PGS vienetais 2015 – 2022 m.

Šaltinis: Parengta autorės remiantis Eurostat duomenis

Vienam gyventojui tenkančio BVP realios apimties indeksas yra kiekvienos šalies ekonominės veiklos ir gerovės rodiklis. 11 pav. pateikta BVP tenkančio vienam šalies gyventojui, išreikšto PGS vienetais. 2015 – 2022 m. laikotarpiu Danijos, Švedijos, Norvegijos ir Islandijos valstybių. 2015 – 2016 m. Danijos Karalystės BVP vienam gyventojui išliko vienodas ir buvo fiksuotas 128 PGS vienetai. 2017 m. buvo augimas ir pakilo 2 PGS vienetais ir vienam gyventojui tais metais buvo fiksuotas 130 PGS išreikšto perkamosios galios standartu. 2018 m. fiksuotas sumažėjimas, tačiau 2019 m. grįžo į 2017 m. lygį. 2020 m. BVP vienam žmogui krito į dar nematytas žemumas Danijos Karalystėje, BVP rodiklis fiksuotas 111 PGS, bet negalima teigti, kad BVP nuosmukis atsirado dėl ekonominės krizės tradicine prasme, nes tokie žymūs kritimai, dažniausiai kyla jeigu ekonomikos sistema funkcionuoja blogai, o pasiekti turėtą BVP lygį prireikia daugelio metų. Bet 2020 m. BVP kritimas kilo dėl to, nes kaip ir visam likusiam pasauliui, taip ir Danijai teko užsidaryti, todėl natūralu, kad šalies ekonomikoje pastebimas žymus nuosmukis. 2021 m. BVP vienam gyventojui išaugo ir siekė 133 PGS. Tačiau 2022 m. Danijos Karalystėje fiksuotas didžiausias bendro vidaus produkto augimas, net 136 PGS. 2017 m.

Švedijos BVP augimas 2015 m. buvo vienas sparčiausių ES ir siekė 129 PGS, o tai yra 1 PGS vienetu mažiau negu Danijoje vienam gyventojui atitenkančio BVP. Šalies privačios įmonės 2015 m. pagamino apie apie 90% pramonės produkcijos, o maždaug 70% šalies BVP sukuriama paslaugų sektoriuje, žemės ūkyje sukuriama tik apie 2% BVP, o likusioji dalis – pramonėje. Nuo 2016 m. iki 2020 m. Švedijos BVP krito 24 PGS vienetais per visą šį laikotarpį. 2016 m. Švedijoje buvo stipriai nukritęs Švedijos kronos kursas, bei paskelbus BVP duomenis, euro atžvilgiu krito dar 0,4%. Vartotojams 2018 m., dėl mokesčių sistemos pakeitimų pradėjus labiau riboti savo išlaidas, Švedijos BVP dar labiau krito,

o kritimas fiksuotas tiek 2019 m., tiek ir 2020 m. Švedijos ekonomika sparčiai stojasi ant kojų po COVID-19 pandemijos neigiamai paveiktą 2020 m., ir 2021 m., ir buvo fiksuotas 123 PGS augimas ir tai yra 21 PGS vienetų daugiau, nei 2020 m. 2022 m., BVP sumažėjo 5 PGS vienetais dėl energetinės situacijos Europoje, Rusijos karo Ukrainoje, vyriausybė siekia taupyti ten, kur įmanoma, atsisakant atskirų neefektyvių programų, taip nesukuriant erdvės dar didesniam infliacijos augimui ir užsitikrinant resursų neplanuotiems atvejams, jeigu ekonominė situacija dar stipriau pablogėtų.

Norvegijoje 2015 m. BVP siekė 158 PGS, tačiau 2016 m., fiksuotas kritimas net 13 PGS vienetų. 2016 m. Norvegijos ekonomika išgyveno nuosmukį, nes dėl permainų naftos industrijoje ir kitų faktorių Norvegijos ekonomika susitraukė labiausiai per visą šį tiriamąjį laikotarpį. Norvegijos BVP 2017 m. padidėjo ir prieaugis buvo didžiausias per penkerius metus bei siekė 150 PGS. 2018 m. vėl fiksuotas augimas 155 PGS vieneto, tačiau 2019 – 2020 m. Norvegijos BVP krito 16 PGS. 2020 m. 9 paveiksle pateikti duomenys Skandinavijos BVP vienam gyventojui buvo nedžiuginantys, nes beveik visose trijose šalyse buvo fiksuotas BVP kritimas, bei kiekvienais metais atsirasdavo vis naujos priežastys, kodėl ekonominė būseną šalyje blogėjo. Tačiau 2021 m. Norvegijoje buvo fiksuotas didžiausias BVP per visą tiriamąjį laikotarpį ir tai siekė 167 PGS. Nafta Norvegijai yra svarbi dėl trijų pagrindinių priežasčių. Pirma, ji suteikė reikšmingų pajamų Norvegijos ekonomikai – tiek viešajam, tiek privačiam sektoriui. Antra, ji suteikė eksporto pajamų, kuriomis buvo galima apmokėti už importą. Trečia, ji sukūrė visą pramonę, kuri yra labai produktyvi. Norvegijos vyriausybė 2022 metais tikėjosi gana spartaus ekonomikos augimo, tačiau buvo fiksuotas 5 PGS vienetų vienam gyventojui mažėjimas, tai turėjo įtakos karas Ukrainoje.

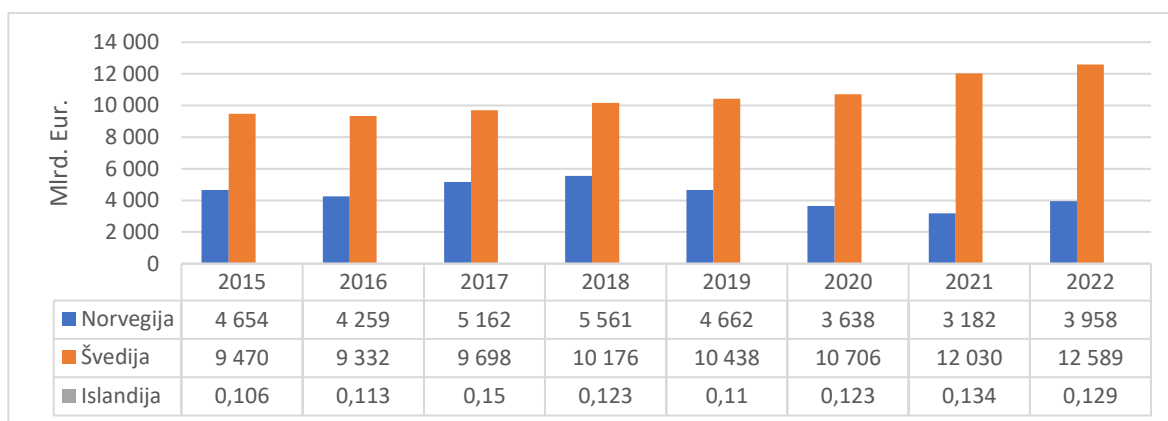
Islandijoje 2015 m., bendras vidaus produktas siekė 129 PGS vienetų vienam asmeniui, tačiau Islandija po ilgos krizės šalyje pradėjo atsigavinti ir jau 2016 m., yra fiksuotas BVP augimas kuris sudarė 3 PGS, lyginant su 2015 m. Islandija turi stiprią žvejybos pramonę, kuri labai prisideda prie jos ekonomikos. Šalies vandenyse gausu žuvų išteklių, todėl ji yra viena didžiausių žvejybinių šalių pasaulyje, dėl didėjančių žvejininkystės plotų pavyko gan stabiliai išlaikyti BVP rodiklį, taip pat Islandijoje pastaraisiais tyrimo metais išaugo turizmas, o lankytojus traukia šalies gamtos grožis, įskaitant ledynus, krioklius ir karštąsias versmes. Turizmo pramonė tapo svarbiu Islandijos pajamų šaltiniu. 2017 – 2021 m., Islandijoje fiksuotas bendro vidaus produkto susitraukimas ir lyginat rekordinius 2016 m., ir 2021 m., fiksuojamas 13 PGS vienetų sumažėjimas. 2022 m., po pasaulinės Covid – 19 pandemijos Islandijos ekonomika pradėjo atsigavinti ir yra pastebimas BVP augimas kuris yra 5 PGS vieneto.

Išanalizavus Danijos, Švedijos, Norvegijos ir Islandijos tarptautinės prekybos rodiklius, tokius kaip eksportas, importas ir pagrindinės prekių grupės kurios yra parduodamos ar perkamos iš viso likusio pasaulio šalių nustatyta, kad viso tyrimo nagrinėjamu laikotarpiu tiek eksporto, tiek importo srautai buvo didžiausi Švedijos Karalystėje, lyginant su likusiomis Šiaurės Europos šalimis. Tačiau nepaisant didelių

eksporto ir importo rodiklių Švedijoje, geriausias BVP kuris tenka vienam gyventojui atitenka Norvegijai.

3.3 Tarptautinės prekybos kitimas tarp Šiaurės Europos šalių Covid – 19 laikotarpiu

Šiaurės Europos šalių ekonomikos yra vienos iš atviriausių pasaulyje – jos labiausiai priklauso nuo importo ir eksporto kiekio. Danija, Švedija, Norvegija ir Islandija yra kaimyninės šalys, todėl jų bendradarbiavimas apsprendžia tarpusavio prekybos mainų kiekius. Šiame skyriuje analizuojama kokiais kiekiais ir kokių prekių daugiausiai importuoja viena šalis iš kitos. 12 paveiksle pateikta kokius kiekius prekių Danija importavo iš Norvegijos, Švedijos ir Islandijos 2015 – 2022 m. laikotarpyje.

12 pav. Danijos importo kiekiai iš Norvegijos, Švedijos ir Islandijos 2015 – 2022 m., Mlrd. Eur.

Šaltinis: Parengta autorės remiantis Europos Komisijos duomenis

Remiantis 12 pav., duomenimis, Danijos importo kiekiai didesni buvo iš Švedijos negu iš Norvegijos, o iš Islandijos buvo fiksuotas labai nedidelis importuojamu prekių kiekis. Importas iš Švedijos 2015 m., sudarė 67 proc., bendro abiejų šalių importo ir piniginę išraišką buvo atsivežta prekių už 9,470 mlrd. Eur., kai importas iš Norvegijos siekė 4,654 mlrd. Eur., o iš Islandijos importas siekė tik 106 mln. Eur. 2016 m. buvo fiksuotas nedidelis kritimas: Danija importavo už 13,591 mlrd. Eur. ir tai buvo 4 proc. mažiau lyginant su 2015 m. Iš Švedijos atsivežė prekių už 9,332 mlrd. Eur., kai iš Norvegijos 4,259 mlrd. Eur. Nors iš Švedijos ir Norvegijos buvo fiksuotas importo kritimas, tačiau bendradarbiavimas tarp Islandijos ir Danijos augo ir buvo fiksuotas 7 mln. Eur., augimas. Importo kiekiai 2017 m. pradėjo stabiliai augti su visomis trimis šalimis ir lyginant su 2016 m. buvo importuota 9 proc. daugiau prekių. Augimas fiksuotas ir 2018 m., nes iš Švedijos importas sudarė 10,438 mlrd. Eur., ir tai yra 5 proc. daugiau lyginant su 2017 m., o importas iš Norvegijos augo 7 proc., ir pinigine išraiška atsivežta prekių už 5,561 mlrd. Eur., o iš Islandijos buvo importuota už 123 mln. Eur., arba 10 proc., mažesnis importo kiekis. Danijos importas 2019 m. iš Norvegijos krito ir sumažėjo 0,89 mlrd. Eur., tačiau importo sumos augimas (3 proc.) toliau buvo fiksuotas iš Švedijos. 2020 m. kai sustojo tarptautinė prekyba, Danija iš savo kaimyninių šalių toliau sėkmingai importavo prekes, nors ne su visomis kaimynėmis tai pavyko tęsti: iš Švedijos importas augo ir sėkmingai buvo importuota už 10,706 mlrd.

Eur., kai importas su Norvegija pasiekė tyriamajame 2015 – 2021 m. laikotarpyje pačias mažiausias importo išlaidas, kurių vertė siekė 3,638 mlrd. Eur. Iš Islandijos buvo atsivežta prekių už 123 mln. Eur., ir tai yra 13 mln. Eur., daugiau negu 2019 m. Nors 2020 m., pasaulį abgaubus Covid – 19 pandemija, tarpusavio prekyba paveikė tik su tam tikrom valstybėm, kaip matom iš 12 paveikslo, kad Danija ir toliau sėkmingai importavo iš visų valstybių ir net buvo fiksuotas augimas su Islandija. 2021 m., Norvegijoje galime matyti importuojamų prekių susitraukimą kuris sudarė 0,456 mlrd. Eur., mažiau lygiant su praėjusiais metais. Danijos bendradarbiavimas su Švedija 2021 m., buvo fiksuotas kaip augantis (1,324 mlrd. Eur), o su Islandija importas taip pat buvo fiksuotas kaip augantis ir sudarė 11 mln. Eur., daugiau negu 2020 m.

5 lentelėje pateikta pagrindinių prekių grupės, kurių Danija daugiausiai importavo iš Švedijos.

5 lentelė. Danijos importas iš Švedijos 2015 – 2021 m.

	Elektros įranga		Automobiliai		Mineralinis kuras	
	Vertė, mln. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %
2015 m.	670,7	8,3	479,1	5,9	459,1	5,6
2016 m.	689,1	8,5	534,9	6,6	357,2	4,4
2017 m.	817,6	9,4	514,1	5,9	383,9	4,4
2018 m.	792,5	8,3	698,5	7,3	499,9	5,2
2019 m.	834,3	9,8	726,1	7,9	462,3	5
2020 m.	790,9	8,4	998,3	12,6	750,5	8,5
2021 m.	869,7	8,9	1,226	12,6	790,9	9,2

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Danijos Statistikos departamentu

Pateikti duomenys rodo, kad pagrindinius importo srautus 2015 – 2021 m. sudarė trijų prekių grupės: elektros įranga, automobilių ir mineralinio kuro. Danija daugiausiai iš Švedijos atsivežė elektros įrangos ir nuo 2015 m. iki 2021m. šios prekių grupės kiekiai tik augo 24 proc. Antroje vietoje, pagal daugiausiai atsivežtų prekių, buvo automobiliai, nes Švedija yra gamintojai tokių automobilinių prekių ženklų kaip Volvo, Saab, Scania ir kt., todėl nekeista, kad Danijos vieną iš didžiausių importo prekių grupių, sudaro automobiliai ir jų importo kiekiai kiekvienais metais tik auga, o nuo tyrimo pradžios augo net 45 proc. Mineralinis kuras taip pat patenka į populiariausių importuotų prekių, produktų tarpą, bet reikia paminėti, kad šios prekių grupės augimas buvo lėčiausias per visą tiriamą laikotarpį ir paauogo tik 1 proc.

Pagrindinių prekių grupių, kurios importuotos iš Islandijos 2015 – 2021 m. laikotarpyje pateikta 6 lentelėje (žr. 6 lentelė).

6 lentelė. Danijos importas iš Islandijos 2015 – 2021 m.

	Žuvies gaminiai		Žalia žuvis		Mašinos	
	Vertė, mln. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %
2015 m.	30,8	21,5	16,5	11,5	15,6	10,8
2016 m.	19,9	12,4	31,7	19,8	17,1	10,7
2017 m.	20,6	13,8	32	21,4	13,3	8,9
2018 m.	25,2	13,8	42,3	23	23,4	12,9
2019 m.	20,6	13,1	53,8	34,4	26,5	16,9
2020 m.	14,3	7,8	93,5	51	19,2	10,5
2021 m.	18,2	9,2	81,7	42,3	14,4	7,4

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Islandijos statistikos departamentu

Remiantis 6 lentelės duomenimis kurie rodo Danijos importo kiekius 2015 – 2021 m., galime matyti, kad buvo išskirtos trys pagrindinės prekės kurių Danai daugiau importavo iš Islandijos. Daugiausiai buvo atsiveža žalios žuvies tokios kaip lašiša ir upėtakiai. Lentelėje matome kaip keitėsi žalios žuvies importas 2015 – 2022 m., ir tyrimo pradžioje buvo fiksuotas vienas iš mažiausiu atsivežtu žuvies kiekis kuris sudarė tik 11,5 proc., viso bendro importo (16,5 mln. Eur.). Visais likusiais metais buvo stebimas augimas ir 2020 m., kai pasaulis buvo užsidaręs visuotiniame karantine dėl Covid – 19 pandemijos, žuvies importas siekė daugiau nei puse viso bendro 2020 m., importo ir tai sudarė 51 proc, arba 93,5 mln. Eur. Tačiau nuo 2021 m., buvo fiksuotas žalios žuvies importo susitraukimas (8,7 proc.). Bet 2022 m., matome, kad Danija toliau sėkmingai didino žuvies improto kiekius iš Islandijos ir importas paaugo 7,6 proc., arba 7,7 mln. Eur. Antroje vietoje liko pagal atsivežtų improto prekių kiekį – žuvies gaminiai, tokie kaip vėžiagyviai, moliuskai, žuvies pusgaminiai. Tyrimo pradžioje fiksuotas didžiausias šios prekių grupės importo kiekis (21,5 proc.), toliau 2017 – 2018 m., buvo išlikęs toks pats procentas atsivežtų prekių is Islandijos (13,8 proc.). 2020 m., per pandeminius metus žuvies gaminių importas iš Islandijos krito vos ne du kartus ir buvo fiksuotas tik 7,8 proc., kiekis ir tai sudarė 14,3 mln. Eur. 2021 – 2022 m., žuvies gaminių importas iš Islandijos į Daniją buvo fiksuotas kaip augantis ir per metus paaugo 5,8 proc., arba 7,6 mln. Eur. Trečioje vietoje liko mašinų importas, tai sudaro įvairios dalys, elektros prietaisai ir panašiai. 2015 m., šios prekių grupės Danai atsivežė už 15,6 mln. Eur., arba 10,8 proc., viso bendro improto su Islandija. 2016 – 2017 m., buvo stebimas šios prekių grupės atsivežtu prekių mažėjimas. 2018 – 2019 m., vėl galime matyti augimą ir 2019 m., pasiektas didžiausias importo kiekis (16,9 proc.), o nuo 2020 m., matome mašinų ir panšios įrangos mažėjimą. Būtent šios prekių grupės rodikliai yra patys nestabiliausi ir nebuvo fiksuota vien augimo ar vien susitraukimo. Rinka labai svyruojanti ir kiekvienais metais buvo vis kitokie rezultatai.

Islandija nėra ES narė, bet ji priklauso EEE ir daugumai prekių muitai nėra taikomi, tačiau yra tokių prekių grupių kurios įvardintos teorinėje dalyje patenka į Top 3 pagrindinių Danijos importo iš Islandijos, kurioms vis dėl to yra nustatyti muitai. Pirsono koreliacijos koeficientas parodo kaip muitai įtakoja žuvis importo kiekį Danijoje (žr. 7 lentelė).

7 lentelė. Žuvis importo iš Islandijos Pirsono koreliacijos koeficientas

Žuvis (≈8% muitas)	Vertė Mln. EUR	Vertė su muitu Mln. EUR	Bendra vertė Mlrd. EUR	Pirsono koreliacijos koeficientas 0,218172419
2015	16,5	17,82	0,106	
2016	31,7	34,23	0,113	
2017	32	34,56	0,150	
2018	42,3	45,68	0,123	
2019	53,8	58,1	0,110	
2020	93,8	101,3	0,123	
2021	81,7	88,23	0,134	

Lentelėje yra pateiktas Pirsono koreliacijos koeficientas, iš kurio galima spėti kaip muitai įtakoja žuvis importą iš Islandijos į Daniją. Ir šiuo atveju Pirsono koreliacijos koeficientas $r = 0,218$ rodo, kad koreliacijos ryšys yra teigiamas ir silpnas.

Pagrindinių prekių grupių, kurios importuotos iš Norvegijos 2015 – 2021 m. laikotarpyje pateikta 8 lentelėje (žr. 8 lentelė).

8 lentelė. Danijos importas iš Norvegijos 2015 – 2021 m.

	Nafta		Žuvis		Metalai	
	Vertė, mln. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %
2015 m.	920,1	27,4	452,1	13,2	112,6	3,3
2016 m.	708,3	23,6	564,8	18,9	98,7	3,2
2017 m.	1 250,3	31,8	639,9	16,3	117,6	2,9
2018 m.	1 332,5	29,3	679,1	14,9	117,6	2,5
2019 m.	814,2	22	709,9	19,2	104,2	2,8
2020 m.	869,2	25,8	919,6	27,3	137,9	5,2
2021 m.	1 579,7	34,4	1 123,8	24,4	283,4	6,2

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Danijos statistikos departamentu

Kadangi Norvegija yra ne ES narė, tam tikroms prekėms, kurios buvo išvardintos pirmoje darbo dalyje yra taikomi numatyti muitų tarifai. Norvegija pasižymi gausiomis gamtinėmis iškasenomis, ypatingai nafta, todėl Norvegiška nafta užima didžiausią dalį tarp Danijos importo iš Norvegijos. Per tiriamąjį laikotarpį naftos importe matomas svyravimas. 2016 m. buvo fiksuotas 23 proc. kritimas, o jau

2017 m. ir 2018 m. augimas: buvo pasiektas didžiausias per kelis metus, o lyginant nuo 2016 m. naftos importas paaugo net 47 proc., tačiau 2019 m. vėl fiksuotas šios prekių grupės smukimas. Tačiau 2020 m., naftos importas fiksuotas kaip labai sėkmingai augantis ir pasiekė vienus iš didžiausių rodiklių. 2021 m. naftos buvo importuota už 1,57 mlrd. Eur., arba 34,4 proc., viso bendro importo iš Norvegijos. Nuo 2018 m. antroje vietoje Danija daugiausiai importavo iš Norvegijos žuvies ar jos produktų: nuo 2015 m. iki 2019 m. žuvies importas tik augo ir per visą 2015 – 2019 m. laikotarpį šios prekių grupės augimas siekė 32 proc. Tokį importo šuolį paskatino išaugusios pasaulinės Norvegijos žuvininkystės ūkių produkcijos kainos ir stabiliai aukšta jos paklausa ES, o daugiausia Danija iš Norvegijos importuoja dirbtinai veisiamų lašišų ir upėtakių. 2020 – 2021 m., fiksuotas labai stabilus ir tolygus žuvies importo iš Norvegijos augimas. Trečia populiariausia Danijos importo prekių grupė iš Norvegijos yra metalai: plienas, aliuminis ir kiti netaurieji metalai. Šios prekių grupės importe nebuvo fiksuota vien tik augimas, nes 2016 m. importo kiekis krito 12 proc. lyginant su 2015 m., kai 2017 m. ir 2018 m. buvo fiksuotas augimas 19 proc., o 2019 m. metalų iš Norvegijos į Danija buvo importuota mažiau 11 proc. Prasidėjus Covid – 19 metalų Danija importavo iš Norvegijos 2,4 proc., daugiau lyginant su 2019 m. Taip pat buvo fiksuotas augimas ir 2021 m., ir pasiekė didžiausios šios prekių grupės kiekį ir viso buvo atsivežta prekių už 283,4 mln. Eur.

Kadangi Norvegija, kaip ir Islandija yra ne ES narė, bet ji priklauso EEE, tai daugumai prekių muito mokesčiai nėra taikomi, tačiau yra tokių prekių grupių kurios įvardintos teorinėje dalyje ir patenka į Top 3 pagrindinių Danijos importo iš Norvegijos, kurioms vis dėl to muitai galioja. Pirsono koreliacijos koeficientas parodo kaip muitai įtakojo žuvies importo kiekį Danijoje.

9 lentelė. Žuvies importo iš Norvegijos Pirsono koreliacijos koeficientas

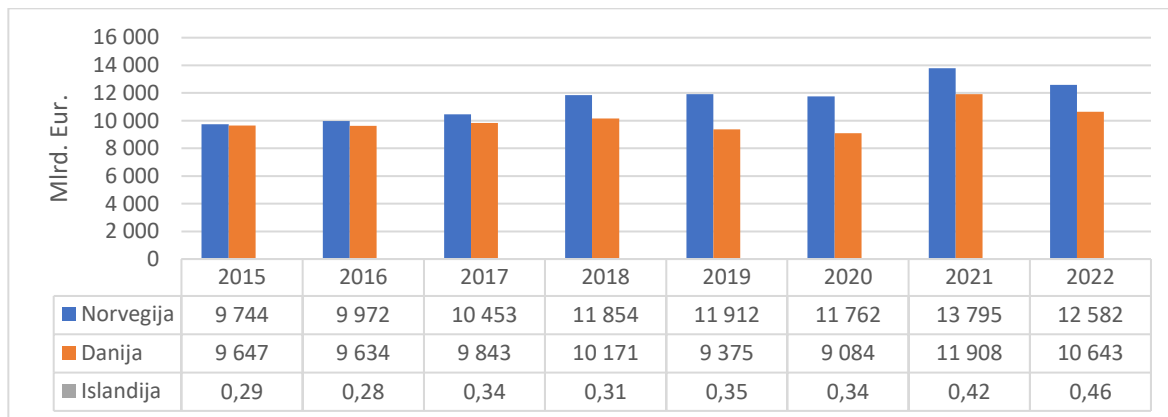
Žuvis (≈8% muitas)	Vertė Mln. EUR	Vertė su muitu Mln. EUR	Bendra vertė Mlrd. EUR	Pirsono koreliacijos koeficientas -0,413986008
2015	452,1	488,26	4,654	
2016	564,8	609,98	4,259	
2017	639,9	691,09	5,152	
2018	679,1	733,42	5,561	
2019	709,9	766,69	4,662	
2020	919,6	993,16	3,638	
2021	1 123,8	1 213,7	3,183	

Lentelėje pateiktas Pirsono koreliacijos koeficientas, iš kurio galima spėti kaip muitai įtakoja žuvies importą iš Norvegijos į Daniją. Šiuo atveju Pirsono koreliacijos koeficientas $r = -0,413$ rodo, kad koreliacijos ryšys yra neigiamas ir silpnas.

Apibendrinant Danijos tarptautinę prekybą su Švedija, Norvegija ir Islandija importo atžvilgiu galima teigti, kad pagrindinė partnerė iš kaimyninių šalių yra Švedija, iš jos per analizuojamą septynerių

metų laikotarpį buvo importuota už 59,9 mlrd. Eur., kai iš Norvegijos tik 27,9 mlrd. Eur. Pirsono koreliacija yra neigiama ir silpna. Pagrindinės prekių grupės, kurių daugiausiai importavo iš Švedijos yra elektros prietaisai ir įranga, iš Norvegijos nafta ir jos produktai, o iš Islandijos žalia žuvis.

Švedijos importo kiekiai per 2015 – 2022 m. laikotarpį iš Norvegijos ir Danijos, yra pateikti 11 pav. (žr. 11 pav.)

1 pav. Švedijos importo kiekiai iš Norvegijos, Danijos ir Islandijos 2015 – 2022 m., Mlrd. Eur.

Šaltinis: Parengta autorės remiantis Eurostat duomenis

Švedijos importo kiekiai, matomi 11 pav. 2015 – 2022 m. laikotarpyje iš Norvegijos ir Danijos abiejų šalių yra ganėtinai panašūs, tačiau iš Islandijos buvo dešimtis kartų mažiau importuota prekių ir sumos buvo fiksuotos milijono tikslimų. Iš trijų šalių 2015 m. bendras importo kiekis buvo 19,3 mlrd. Eur., o procentaliai iš kiekvienos šalies buvo įsivežta po beveik 50 proc. bendro iš abiejų šalių importo ir tik labai nedidelė dalis iš Islandijos. 2016 m., iš Norvegijos įsivežta 2 proc., daugiau, kas sudarė 9,9 mlrd. Eur., o importo kiekis iš Danijos 2016 m. išliko beveik toks pats, kai iš Islandijos atsivežta buvo už 29 mln. Eur. 2017 – 2018 m. importo apimtys iš Danijos ir Norvegijos augo: per dvejus metus importas iš Norvegijos pakilo 19 proc., o iš Danijos pakilo 6 proc., kai importas iš Islandijos buvo fiksuotas kaip mažėjantis 2018 m., sumažėjo 3 mln. Eur. Tačiau 2019 m., galime matyti importuojamų prekių augimą ir tai sudarė 21,3 mlrd. Eur., per visas tris valstybes. 2020 m., Danijos ir Švedijos tarptautinė prekyba sumažėjo, o importo kiekis, pirmą kartą per tiriamąjį laikotarpį taip pat padidėjo: viso buvo atsivežta prekių už 9,3 mlrd. Eur., o tai yra mažiau 8 proc. lyginant su 2018 metais. Švedijos importas 2019 m. iš Norvegijos toliau augo ir pasiekė didžiausią kiekį per penkerių metų laikotarpį, nes buvo fiksuotas importas už 11,854 mlrd. Eur., kai iš Islandijos importas siekė 35 mln. Eur. Nors 2020 m. pasaulyje įsivyravo Covid – 19 virusas, tačiau žymaus kritimo nebuvo fiksuota tarp Šiaurės Europos šalių, tačiau bendras importo kiekis per visas tris šalis krito, o bendra suma už kurias buvo įsivežta prekių, buvo 20,8 mlrd. Eurų. 2021 m., galime matyti, kad importuojamų prekių kiekis iš visų trijų valstybių buvo fiksuotas kaip augantis ir Švedija iš Norvegijos atsivežė prekių už 13,7 mlrd. Eur., iš Danijos 11,9 proc., o iš Islandijos tik 42 mln. Eur. 2022 m., fiksuotas tik importas su Islandija augimas ir buvo atsivežta prekių už 46 mln. Eur. Tačiau importas iš Norvegijos ir Danijos sumažėjo 1,2 mlrd. Eur.

Švedijos pagrindinių prekių grupių importas iš Danijos 2015 – 2021 m. laikotarpyje pateiktas 10 lentelėje (žr. 10 lentelė).

10 lentelė. Švedijos importas iš Danijos 2015 – 2021 m.

	Mineralinis kuras		Farmacijos produktai		Kompiuteriai	
	Vertė, mln. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %
2015 m.	998,7	11,7	488,7	5,7	229,4	2,7
2016 m.	850,6	9,9	526,4	6,1	214,4	2,4
2017 m.	924,4	10,4	347,7	3,9	176,1	1,9
2018 m.	949,1	9,9	331,2	3,5	156,8	1,6
2019 m.	770,1	8,9	354,5	4,1	158,5	1,8
2020 m.	807,6	8,5	498,1	5,1	561,2	4,4
2021 m.	1 543,7	12,9	650,7	5,4	689,3	5,1

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Švedijos statistikos departamentu

10 lentelė rodo, kokios prekių grupės buvo daugiausiai importuotos į Švediją iš Danijos 2015 – 2021 m. laikotarpyje. Pagrindinės prekių grupės yra mineralinis kuras, farmacijos produktai ir kompiuteriai. Importas iš Danijos 2015 m. sudarė 9,6 mlrd. Eur., o šių trijų prekių atsivežimas sudarė 1,7 mlrd. Eur., ir tai yra 20,1 proc., nuo bendro importo. 2016 m., mineralinio kuro importas sumažėjo 15 proc., taip pat sumažėjo ir kompiuterių technikos srautas iš Danijos į Švediją (7 proc.), o vienintelėje farmacijos produktų prekių grupėje buvo fiksuotas augimas, kurį sudarė 8 proc. 2017 m., stipriai išaugo mineralinio kuro importas iš Danijos Karalystės, tačiau likusios dvi prekių grupės patyrė nuosmukį. 2018 m. ir vėl fiksuotas mineralinio kuro augimas, kuris nuo 2017 m. paaugo 3 proc., o kompiuterių ir farmacijos produktų grupės rinkoje fiksuotas mažėjimas, o šių prekių bendras importuoto kiekis buvo 5,1 proc., arba už 488 mln. Eur. 2019 m. šių dviejų prekių grupių fiksuotas augimas, kuris sudarė 0,8 proc. viso bendro abiejų produkto importo, tačiau mineralinio kuro sektoriuje, buvo fiksuotas didžiausias smukimas nuo tyrimo pradžios, o bendrai 2019 m., šios prekių grupės importavo sudarė 770,1 mln. Eur. 2020 m., galime matyti dviejų prekių grupių augimą ir buvo fiksuotas 143,6 mln. Eur., augimas farmacijos produktų grupėje ir 128,1 mln. Eur., kompiuterių prekių grupėje. 2021 m., fiksuotas augimas visose tryjose prekių grupėse ir pasiekti didžiausi importuojamų prekių kiekiai. Mineralinis kuras (12,9 proc.), farmacijos produktai (5,4 proc.), kompiuteriai (5,1 proc.).

Pagrindinių prekių grupių, kurios importuotos iš Islandijos 2015 – 2021 m. laikotarpyje pateikta 11 lentelėje (žr. 11 lentelė).

11 lentelė. Švedijos importas iš Islandijos 2015 – 2021 m.

	Žuvis		Žuvies gaminiai		Metalas	
	Vertė, mln. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %
2015 m.	9,4	32	5,69	19,2	1,21	4,1
2016 m.	11,1	38,4	2,93	10,2	0,764	2,6
2017 m.	10,3	29,8	5,21	15,1	0,436	1,8
2018 m.	11,3	35,4	4,02	12,7	0,92	2,9
2019 m.	14,8	42,3	3,89	9,3	0,781	2,2
2020 m.	13,4	38,6	2,54	8,1	0,532	1,3
2021 m.	15	35,2	3,98	10,3	0,755	1,8

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Islandijos statistikos departamentu

11 lentelėje pateikta top 3 prekės kurių daugiausiai Švedai importavo iš Islandijos. Daugiausiai buvo atsivežta žuvies, žuvies gaminių ir metalų. 2015 m., žuvies importas siekė 9,4 mln. Eur. (32 proc.). 2016 m., fiksuotas žuvies import augimas ir šiais metais buvo viso atsivežta už 11,1 mln. Eur. Tačiau 2017 m., galime matyti žuvies importo susitraukimą ir viso buvo atsivežta 29,8 proc., ir tai yra mažiau 8,6 proc., lyginant su 2016 m. Tarp 2018 – 2019 m., buvo stebimas importuojamos žuvies augimas ir nuo 2017 m., paaugo 12,5 proc. Prasidėjus Covid – 19 pandemijai importas iš Islandijos susitraukė 3,7 proc., tačiau matome tendencija ir 2021 m., taip pat susitraukė žuvies atsivežimas į Švediją (3,4 proc.). Antroje vietoje pagal populiarumą yra žuvies gaminiai ir jų 2015 m., Švedai atsivežė už 5,69 mln. Eur. (19,2 proc.), ir tai yra didžiausia dalis žuvies produktų kurių Švedai importavo per visą tiriamąjį laikotarpį. 2016 m., fiksuotas importo susitraukimas ir buvo atsivežta žuvies produktų tokiu kaip moliuskai ir panašiai 9 proc., mažiau. 2017 m., fiksuotas augimas ir tai sudarė 15,1 viso bendro Švedijos importo iš Islandijos. Nuo 2018 m., iki 2021 m., stebimas stabilus importuojamų žuvies produktų kritimas kuris buvo fiksuotas 3,6 proc., negu 2017 m. Trečioje vietoje liko metalų importas ir 2015 m., jo buvo atsivežta už 1,21 mln. Eur., ir šiais metais kaip ir žuvies gaminių importas buvo pasiektas pats didžiausias.

Islandija yra ne ES narė, bet ji priklauso EEE, tai daugumai prekių muito mokesčiai nėra taikomi, tačiau yra tokių prekių grupių kurios įvardintos teorinėje dalyje. Pirsono koreliacijos koeficientas parodo kaip muitai įtakojo metalo importo kiekį Švedijoje.

12 lentelė. Metalo importo iš Islandijos Pirsono koreliacijos koeficientas

Metalas (≈4.2% muitas)	Vertė Mln. EUR	Vertė su muitu Mln. EUR	Bendra vertė Mlrd. EUR	Pirsono koreliacijos koeficientas -0,603712214
2015	1,21	1,26	290	
2016	0,764	0,796	280	
2017	0,436	0,454	2340	
2018	0,92	0,958	310	
2019	0,781	0,813	350	
2020	0,532	0,554	340	
2021	0,755	0,786	420	

Lentelėje pateikta Pirsono koreliacijos koeficientas, kaip muitai įtakoja metalo importą iš Islandijos į Švediją. Šiuo atveju Pirsono koreliacijos koeficientas $r = -0,603$ koreliacija vidutinė ir neigiama.

Švedijos pagrindinių prekių grupių importas iš Norvegijos 2015 – 2021 m. laikotarpyje nurodytas 13 lentelėje (žr. 13 lentelė).

13 lentelė. Švedijos importas iš Norvegijos 2015 – 2021 m.

	Nafta		Žuvis		Metalai	
	Vertė, mlrd. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %
2015 m.	1 530,8	24,4	288,6	4,6	143,5	2,2
2016 m.	1 144,7	19,2	322,1	5,3	145,1	2,4
2017 m.	1 320,5	18,9	341,2	4,8	174,3	2,5
2018 m.	1 943,2	24	331,2	4,1	211,1	2,6
2019 m.	2 446,1	29,1	346,2	4,1	161,2	1,9
2020 m.	4 287,9	46,6	742,7	8	214,1	2,3
2021 m.	7 581,1	55,4	768,2	5,2	316,7	2,1

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Švedijos statistikos departamentu

Pagrindinės prekių grupės, kurių daugiausiai Švedija importavo iš Norvegijos buvo naftos produktai, žuvis ir jos produktai bei metalai. Daugiausiai per tiriamąjį 2015 – 2021 m. laikotarpį buvo importuota naftos: šio produkto 2015 m. išviso atsivežta už 1,5 mlrd. Eur. ir tai sudarė 24,4 proc. viso bendro importo iš Norvegijos. Taip pat nemaža dalis buvo atsivežta žuvies ar jos produktų, kas sudarė 4,6 proc., o metalų buvo importuota už 143,5 mln. Eur., (2,2 proc). Nuo 2016 m. iki 2019 m. naftos importas augo ir 2019 m. pasiektas didžiausias šio produkto importas per tiriamąjį 2015 – 2019 m. laikotarpį - už 2,4 mlrd. Eurų, o augimas fiksuotas 40 proc. Augimas fiksuotas ir žuvies sektoriuje, tačiau 2018 m. buvo 3 proc., smukimas, bet 2019 m. pasiektas didžiausias žuvies importas už 346,3 mln. Eur.

Metalo importas augo iki 2018 m. ir nuo 2015 m. procentaliai augimas sudarė 47 proc., tačiau 2019 m. pasiektas 2016 m. metalų importo kiekis ir jis siekė 161,2 mln. Eur. arba 23 proc. kritimas lyginant su 2018 m. 2020 – 2021 m., labai smarkiai išaugo naftos importas iš Norvegijos, tai įtakojo Rusijai įvestos sankcijos dėl naftos ir dujų importo į Europos šalis ir Švedijos importas iš Norvegijos pasiekė rekordines aukštumas. 2021 m., fiksuotas didžiausias naftos importas ir tai sudarė 55,4 proc., arba 7,5 mlrd. Eur. Žuvies importas pandeminiams 2020 m., taip pat pasiekė didžiausią importo kiekį per tiriamąjį laikotarpį ir buvo atsivežta žuvies už 742,7 mln. Eur., tačiau 2021 m., procentinis žuvies importas nukrito ir siekė kaip 2016 – 2017 m., kiekius (4,8 proc., ir 5,2 proc.). Metalo importas iš Norvegijos procentaliai išliko gan stabilus ir 2020 – 2021 m., viso buvo importuota už 851,6 mln. Eur.

Norvegija nepriklauso ES, todėl metalo importui yra taikomi tarifai. Kokia būtent metalo rūšis yra importuojama labiausiai nėra įvardinta, todėl buvo skaičiuota visų metalo rūšių maito tarifo vidurkis.

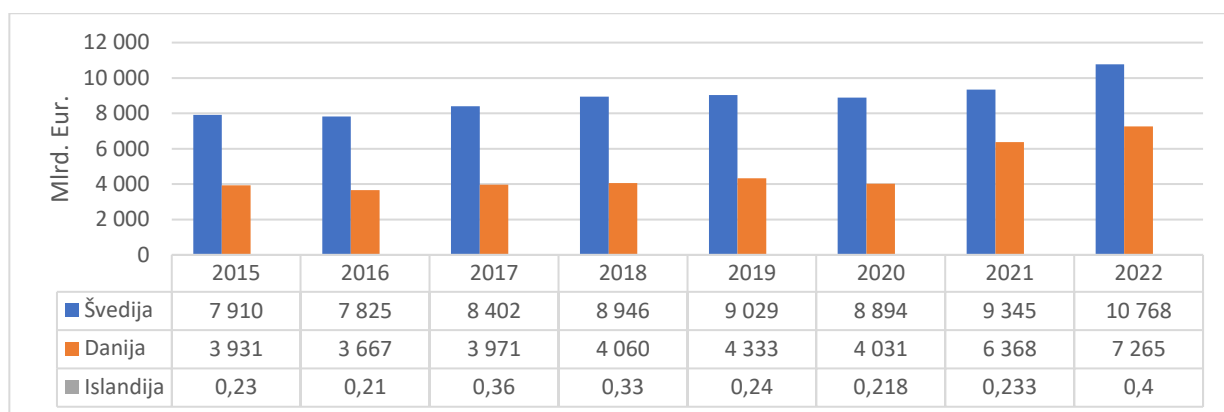
14 lentelė. Metalo importo iš Norvegijos pearsono koreliacijos koeficientas

Metalas (≈4.2% muitas)	Vertė Mln. EUR	Vertė su muitu Mln. EUR	Bendra vertė Mlrd. EUR	
2015	143,5	150,53	9,744	Pirsono koreliacijos koeficientas 0,901316991
2016	145,1	152,20	9,972	
2017	174,3	182,84	10,453	
2018	211,1	221,44	11,854	
2019	161,2	168,99	11,912	
2020	214,1	223,09	11,908	
2021	316,7	330	13,795	

Lentelėje pateikta Pirsono koreliacijos koeficientas, kaip muitai įtakoja žuvies importą iš Norvegijos į Švediją. Šiuo atveju Pirsono koreliacijos koeficientas $r = 0,901$ koreliacija stipri ir teigiama.

Apibendrinant Švedijos tarptautinės prekybos santykius su Šiaurės Europos šalimis, galime matyti, kad stipresnė prekyba yra su Norvegija, ypatingai naftos produktų srityje. Šios prekių grupės per tiriamąjį laikotarpį atsivežė už 8,3 mlrd. Eur., o iš Danijos daugiausiai buvo importuojama farmacijos produktų ir kompiuterinės technikos. Su Islandija stebimas silpniausias bendradarbiavimas, o daugiausiai buvo atsivežta žuvies.

12 pav. nurodyti Norvegijos importo kiekiai mlrd. Eur. iš Švedijos ir Danijos per 2015 – 2022 m. laikotarpį.

2 pav. Norvegijos importo kiekiai iš Švedijos, Danijos ir Islandijos 2015 – 2022 m., Mrld. Eur.

Šaltinis: Parengta autorės remiantis Eurostat duomenis

Remiantis 12 pav., galima identifikuoti, kad Norvegija iš Švedijos importuoja už didžiausią sumą, nes 2015 m. Norvegija iš Švedijos įvežė prekių už 7,9 mlrd. Eur, o iš Danijos tik už 3,9 mlrd. Eur., kai iš Islandijos tik už 0,23 mlrd. Eur. 2016 m. fiksuotas importo smukimas iš visų trijų šalių ir sudarė viso bendro importo nuo 2015 m. 3 proc. mažėjimą. 2017 m. importo rinka Norvegijoje atsigavo ir importo kiekiai iš kaimyninių valstybių padidėjo: iš Švedijos importas paaugo 577 mln. Eur., iš Danijos 304 mln. Eur., o iš Islandijos 0,15 mlrd. Eur. 2018 m. ir 2019 m. importuotų prekių prekyba Norvegijoje toliau augo ir vystėsi, nes 2019 m. buvo pasiektas didžiausias importo kiekis per visą tiriamąjį laikotarpį. Nuo 2015 m. iki 2019 m. Norvegijos importas paaugo 8 proc. arba 1,8 mlrd. Eur. Nors 2020 m. prekyba pasaulyje kuriam laikui buvo paralyžuota, tačiau Norvegijos prekyba su Švedija, Danija ir Islandija išliko ganėtinai stabili ir nuosmukis nuo 2019 m. bendrai sudarė tik 3 proc. arba 437 mln. Eur. 2021 – 2022 m., stabilus augimas buvo fiksuotas visose trijose aukščiau išvardintose valstybėse.

Pagrindinių prekių grupių importas iš Švedijos į Norvegiją per 2015 – 2021 m. laikotarpį yra pateiktas 15 lentelėje (žr. 15 lentelė).

15 lentelė. Norvegijos importas iš Švedijos 2015 – 2021 m.

	Mineralinis kuras		Kompiuteriai		Baldai	
	Vertė, mln. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %
2015 m.	468,8	4,4	320,3	3,06	329,5	3,1
2016 m.	573,1	5,5	330,3	2,9	308,6	2,9
2017 m.	750,8	6,6	389,6	3,4	308,1	2,7
2018 m.	999,4	7,8	266,9	2,1	300,3	2,3
2019 m.	1 150,4	9,3	266,9	2,1	292,8	2,3
2020 m.	948,5	6,7	345,2	2,4	363,1	2,5
2021 m.	1 198,9	11	407,5	2,3	399,3	2,3

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Norvegijos statistikos departamentu

Remiantis 15 lentelėje pateikta informacija, nustatytos pagrindinės trys prekių grupės 2015 – 2021 m. laikotarpyje: mineralinis kuras, kompiuteriai ir baldai. Pirmoje vietoje su didžiausiu importo kiekiu yra mineralinio kuro prekių grupė, o šios prekių grupės augimas fiksuotas visu 2015 – 2019 m. laikotarpiu. 2015 m. šio produkto grupės buvo importuota už 468,8 mln. Eur. arba 4,4 proc. nuo viso bendro importo iš Švedijos. 2019 m. fiksuotas mineralinio kuro kiekio importas ir jis siekė 1,1 mlrd. Eur., o tai yra 15 proc. daugiau negu importuota 2015 m. 2020 m., buvo fiksuotas mineralinio kuro prekių importo susitraukimas ir jis siekė 6,7 proc., viso bendro importo. 2021 m., situacija pasikeitė ir buvo importuota per metus už 2,2 mlrd. Eur. Kompiuterių technikos importas taip pat užėmė aukštas pozicijas bendrame importe iš Švedijos: 2015 m. kompiuterių technikos atsivežta už 320,3 mln. Eur. arba 3,06 proc. nuo viso bendro importo. Šios prekės augimas buvo fiksuotas iki 2017 m. ir nuo tyrimo pradžios paaugo 69,3 mln. Eur, arba 22 proc., tačiau 2018 m. importo kiekis smarkiai krito - 31 proc. lyginant su 2017 m. Kompiuterinės technikos importo rodikliai į Norvegiją 2019 m. išliko tokie patys. 2020 m., buvo fiksuotas 0,3 proc., augimas. Nors 2021 m., procentinis kiekis nukrito, tačiau suma išaugo 62,3 mln. Eur. Baldai buvo viena iš trijų prekių grupių kurių buvo importuotą į Norvegiją, nes Švedija ir baldai yra neatsiejamas dalykas: Švedija turi vieną iš didžiausių namų apyvokos baldų kompanijų – „IKEA“. Šios prekių grupės importas 2015 m. siekė 329,5 mlrd. Eur. arba 3,1 proc. nuo viso bendro importo. 2015 m. buvo fiksuotas didžiausias baldų atsivežimo į Norvegiją kiekis, nes nuo 2016 m. iki 2019 m. importas krito, o lyginant nuo tyrimo pradžios iki pabaigos - šios prekių grupės importas sumažėjo 11 proc. Nors nuo 2020 m. iki 2021 m., jau galime matyti šios prekių grupės augimą.

16 lentelėje yra pateikiami 2015 – 2021 m. iš Danijos į Norvegiją importuotų pagrindinių prekių grupių vertė ir dalis nuo viso bendro importo (žr. 15 lentelė).

16 lentelė. Norvegijos importas iš Danijos 2015 – 2021 m.

	Mineralinis kuras		Farmacijos produktai		Baldai	
	Vertė, mln. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %
2015 m.	321,2	7,1	231,1	5,1	228,6	5,08
2016 m.	204,4	4,7	245,2	5,7	221,9	5,1
2017 m.	211,9	4,6	171,8	3,7	241,1	5,2
2018 m.	245,2	5,09	43,3	0,9	254,4	5,2
2019 m.	127,6	2,6	67,3	1,29	241,1	4,9
2020 m.	221,3	3,9	131,1	2,3	478,7	8,3
2021 m.	380,3	5,9	182,7	2,7	559,5	8,7

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Norvegijos statistikos departamentu

Kaip ir iš Švedijos, taip pat ir iš Danijos, Norvegija daugiausiai importavo mineralinio kuro: 2015 m. mineralinio kuro importuota už 321,2 mln. Eur. arba 7,1 proc. nuo viso bendro importo. 2016 m.

fiksuotas kritimas, kuris sudarė net 36 proc. lyginant su 2015 m. Nuo 2017 m. iki 2018 m. buvo fiksuotas augimas mineralinio kuro importe, kuris sudarė 20 proc., tačiau 2019 m. fiksuotas beveik dvigubai mažesnis importo kiekis, kas pinigine išraiška yra 117,6 mln. Eur., mažiau nei 2018 m. Nuo 2020 m., iki 2021 m., fiksuotas stabilus mineralinio kuro augimas ir lyginat su 2019 m., importas paaugo 3,5 proc. Farmacijos produktai buvo viena iš populiariausių prekių grupių, kurios buvo importuotos į Norvegiją iš Danijos. Šių prekių 2015 m. importuota už 231,1 mln. Eur. arba 5,1 proc. nuo viso importo, o 2016 m. fiksuotas didžiausias augimas per tiriamąjį laikotarpį (245,2 mln. Eur.), nes per 2017 m. iki 2019 m. Norvegija importavo žymiai mažiau šios prekės grupės į savo šalį ir buvo fiksuotas net 71 proc. kritimas. Tačiau 2020 m., prasidėjus Covid – 19 pandemijai išaugo ir vaistų poreikis, todėl nuo 2020 m., iki 2021 m., buvo stebimas farmacijos produktų augimas. Norvegija, trečios prekių grupės – baldų, 2015 m. importavo už 228,6 mln. Eur. arba 5,08 proc. nuo viso bendro importo, o per 2016 – 2019 m. laikotarpį, Norvegija baldų importo rinka išliko stabili, nebuvo fiksuota ryškaus augimo ar staigaus kritimo. Tačiau kai pasaulis užsidarė visuotiniam karatinui labai išaugo baldų poreikis ir Norvegai iš Danijos atsivežė baldų 2020 m., už 478,7 mln. Eur. 2021 m., buvo fiksuotas pats didžiausias baldų importas kuris siekė 559,5 mln. Eur. 2022 m., baldų importas sumažėjo ir jų atsivežė už 401,2 mln. Eur.

16 lentelėje yra pateikta 2015 – 2021 m. iš Islandijos į Norvegiją importuotų pagarinės prekių grupės ir jų kiekiai (žr. 17 lentelė).

17 lentelė. Norvegijos importas iš Islandijos 2015 – 2021 m.

	Gyvūlių pašarai		Elektronika		Žuvis	
	Vertė, mln. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %
2015 m.	110,5	48,1	28,2	12,3	10,9	4,7
2016 m.	90,2	43	27,2	13	11,3	5,3
2017 m.	129,5	35,8	29,6	8,2	17,6	4,8
2018 m.	146,1	44,3	45,9	13,9	20,6	6,2
2019 m.	85,3	35,6	35,7	14,9	13,9	6,4
2020 m.	84,2	38,7	30,9	13,8	13,1	5,9
2021 m.	74,4	31,9	31,4	13,3	20,5	8,8

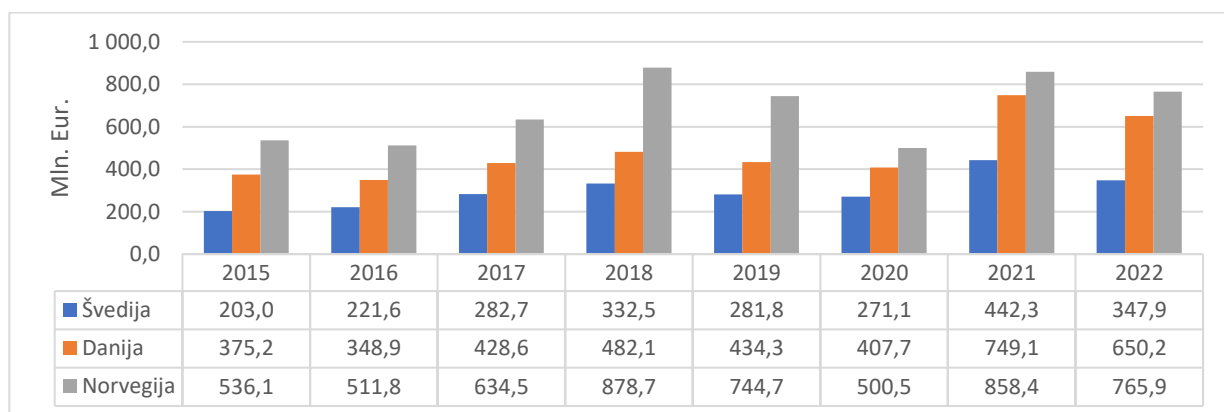
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Norvegijos statistikos departamentu

17 lentelėje pateikta trys populiariausios prekių grupės kurias Norvegai importavo iš Islandijos. Pirmoje vietoje ir absoliutus lyderis yra pašarai gyvūnams, jų 2015 m., Norvegai atsivežė už 110,5 mln. Eur., ir tai yra beveik puse viso bendro importo iš Islandijos (48,1 proc.). Nuo 2016 m. iki 2022 m., buvo fiksuotas šios prekių grupės mažėjimas. Antroje vietoje pagal populiariausias prekes užima elektronika ir nuo 2015 m., galime matyti augimą. 2015 m., elektronikos prekių buvo atsivežta už 28,2 mln. Eur., kai 2016 m., 27,2 mln. Eur., nors procetaliai šiais metais buvo importuota 0,7 proc., daugiau. 2017 m.,

matome procentinį prekių mažėjimą ir elektronikos buvo atsivežta už 8,2 proc. 2018 – 2019 m., šios prekių grupės importas bendrai siekė 81,6 mln. Eur., ir 2019 m., buvo fiksuotas didžiausias šios prekių grupės importas į Norvegiją. 2020 m., matome, kad elektronikos prekių atsivežimas sumažėjo iki 13,3 proc. Trečioje vietoje liko žuvies importas iš Islandijos. Jos Norvegai 2015 m., atsivežė už 10,9 mln. Eur., kai 2016 m., matome, kad importas augo ir viso siekė 11,3 mln. Eur. 2018 m., ir buvo fiksuotas didžiausias žuvies importo kiekis (20,6 proc.). 2019 – 2020 m., krito atsivežtos žuvies rodikliai, o nuo 2021 m., buvo fiksuotas tolygus augimas.

Apibendrinant Norvegijos Karalystės importą iš Švedijos, Danijos ir Islandijos galima teigti, kad pagrindinė šalis iš kurios Norvegija daugiausiai importavo prekių ar paslaugų buvo Švedija, nes iš Švedijos importo apimčių kiekis buvo beveik dvigubai didesnis 2015 – 2021 m. laikotarpyje negu importas iš Danijos ar Islandijos. Su Islandija, Norvegija bendradarbiavo mažiausiai. Nors Norvegija pasižymi gamtinių išteklių gausa, ypatingai naftos produktais, tačiau daugiausia importuojama tiek iš Švedijos, tiek iš Danijos buvo mineralinio kuras ir jo produktai.

13 paveiksle (žr. 13 pav.) yra pateikta Islandijos importo kiekiai iš Švedijos, Danijos ir Norvegijos 2015 – 2022 m., laikotarpyje.

3 pav. Islandijos importo kiekiai iš Švedijos, Danijos ir Norvegijos 2015 – 2022 m., Mlrd. Eur.

Šaltinis: Parengta autorės remiantis Eurostat duomenis

Remiantis 13 paveikslu, matome kaip keitėsi Islandijos importo srautai iš Švedijos, Danijos ir Norvegijos 2015 – 2022 m. Labiausiai Islandai bendradarbiavo su Norvegiais. 2015 m., atsivežė prekių už 536,1 mln. Eur., kai 2016 m., buvo fiksuotas importo susitraukimas ir sumažėjo 24,3 mln. Eur. 2017 – 2018 m., stabiliai augo importuojamų prekių kiekis ir 2018 m., buvo fiksuotas didžiausias importuojamų prekių kiekis (878,7 mln. Eur.). 2019 – 2020 m., vėl buvo pastebimas atsivežtų prekių susitraukimas, tai įtakojo Covid – 19 pandemija ir sumažėjo 27,4 proc. 2021 m., atsigavus rinkai po karantino importo srautai ir vėl atsigavo ir stebimas yra augimas (858,4 mln. Eur.), tačiau augimas buvo laikinas ir 2022 m., vėl matome importo iš Norvegijos susitraukimą (765,9 mln. Eur.). Antroje vietoje pagal įvežtas prekes užima Danija. 2015 m., Islandai sėkmingai importavo už 375,2 mln. Eur., kai 2016 m., importas sumažėjo (348,9 mln. Eur.). Tačiau 2017 – 2018 m., stebimas importo iš Danijos augimas ir buvo fiksuotas 53,5 mln. Eur., prieaugis. 2019 – 2020 m., atsivežtu prekių suma vėl sumažėjo (74,4

mln. Eur.). Kaip ir importe su Norvegija, taip ir su Danija 2021 m., rodikliai buvo fiksuoti didžiausi per tiriamąjį laikotarpį ir siekė 749,1 mln. Eur. 2022 m., importo kiekiai sumažėjo ant 98,9 mln. Eur. Trečioje vietoje liko Švedija, su ja Islandai dirbo mažiausiai. 2015 m., importuojamų prekių suma siekė 203 mln. Eur., kai nuo 2016 m. iki 2018 m., fiksuotas augimas 110,9 mln. Eur. 2019 – 2020 m., importo srautas susitraukė (60,7 mln. Eur.). Bet 2021 m., kaip ir kitose kaimyninėse šalyse fiksuotas pats didžiausias importo kiekis iš Švedijos (442,3 mln. Eur.), o 2022 m., pagal tendencija importuojamų prekių kiekis susitraukė ir siekė 347,9 mln. Eur.

18 lentelėje yra pateikta 2015 – 2021 m. iš Švedijos į Islandiją importuotų top 3 prekių grupės ir jų kiekiai (žr. 18 lentelė).

18 lentelė. Islandijos importas iš Švedijos 2015 – 2021 m.

	Elektronika		Farmacijos produktai		Automobiliai	
	Vertė, mln. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %
2015 m.	49,8	17,9	19,4	6,9	20,4	7,3
2016 m.	55,1	18	17,5	5,7	26,2	8,5
2017 m.	72,8	20,2	15,4	4,2	36,2	10
2018 m.	72,3	17,2	17,3	4,1	65,1	15,5
2019 m.	51,6	14,5	17,9	5	41,7	11,7
2020 m.	53,7	15	25,6	7,1	21,4	5,9
2021 m.	59,1	13,4	27,5	6,2	40,7	9,2

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Islandijos statistikos departamentu

18 lentelėje pateikta Islandijos importo trys pagrindinės prekių grupės ir daugiausiai buvo importuota elektronikos, farmacijos produktų ir automobilių. Pirmoje vietoje ir labiausiai populiarios prekės buvo - elektronikos prietaisai. Jų 2015 m. buvo atsivežta už 49,8 mln. Eur., arba 17,9 proc. 2016 – 2017 m., buvo stebimas šios prekių grupės augimas 23 mln. Eur., arba 2,3 proc. 2018 – 2019 m., fiksuotas importo sumažėjimas (3 proc.). 2020 m., dėl Covid – 19 pandemijos išaugo elektronikos prietaisų paklausa, todėl ir šiais metais buvo fiksuota šios prekių grupės augimas (0,5 proc.). 2021 m., procentaliai šių prekių importas sumuko (1,6 proc.), nors pinigine išraiška buvo fiksuotas augimas (5,4 mln. Eur.). Antroje pagal populiarumą prekių grupė buvo – farmacijos produktai. 2015 m., jų buvo atsivežta už 19,4 mln. Eur., arba 6,9 proc., viso bendro importo. 2016 – 2017 m., stebimas farmacijos produktų mažėjimas (2,7 proc.), nors 2018 m., fiksuotas procentinis prekių nuosmukis, tačiau pinigine verte buvo atsivežta 1,9 mln. Eur., daugiau. 2019 – 2020 m., buvo stebimas farmacijos produktų importo didėjimas (3 proc.), kai 2021 m., sumažėjo 0,9 proc. Trečioje vietoje liko automobilių importas iš Švedijos į Islandiją ir 2015 m., siekė 20,4 mln. Eur., ir nuo 2015 m., iki 2018 m., stebimas augimas kuris sudarė 8,2 proc. 2019 m., importo kiekis sumažėjo 3,8 proc. 2020 m., atsivežtu automobilių kiekis

sumažėjo 5,8 proc., bet 2021 m., automobilių rinka Islandijoje pradėjo atsigavinti ir fiksuotas mašinų importo augimas 3,3 proc.

Pagrindinių prekių grupių importas iš Danijos į Islandiją per 2015 – 2021 m. laikotarpį yra pateiktas 19 lentelėje (žr. 19 lentelė).

19 lentelė. Islandijos importas iš Danijos 2015 – 2021 m.

	Nafta		Farmacijos produktai		Mašinos	
	Vertė, mln. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %
2015 m.	81,7	16,8	44,8	9,2	46,8	9,6
2016 m.	56,7	11,1	56,6	11,1	52,6	10,3
2017 m.	32,2	5,8	77,8	14	66,6	12
2018 m.	84,6	13,1	73,8	11,4	71,8	11,1
2019 m.	34,7	6,4	72,1	13,4	57,8	10,8
2020 m.	14,9	2,6	108,5	19,2	65,3	11,6
2021 m.	19,1	2,5	128,1	17,1	64,5	8,6

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Islandijos statistikos departamentu

Pagrindinės prekių grupės, kurių daugiausiai Islandai importavo iš Danijos buvo naftos, farmacijos produktų, bei mašinų, šių prekių duomenų statistika yra pateikta 19 lentelėje. Daugiausiai per visą tiriamąjį laikotarpį buvo atsivežta naftos produktų, jų 2015 m., buvo importuota už 81,7 mln. Eur., kai 2017 m., rodikliai krito ir buvo fiksuotas 25 mln. Eur., mažėjimas, taip pat ir 2018 m., matome naftos importo susitraukimą ir buvo fiksuotas mažiausias kiekis per visą tiriamąjį laikotarpį (5,8 proc.). 2019 – 2021 m., importuojamos naftos kiekiai mažėjo ir 2020 m., kai pasaulis buvo užsidaręs visuotiniam karantine naftos importas pasiekė mažiausia kiekį nuo 2015 m. (14,9 mln. Eur.). Taip viena iš populiariausių prekių buvo farmacijos produktai. Danai yra stiprus farmacijos pramonėje, todėl tai atsispindi jų eksporto statistikoje. 2015 m., buvo fiksuotas mažiausias importo kiekis (9,2 proc.). Nuo 2016 m. iki 2020 m., Islandai sėkmingai importavo farmacijos gaminius pas save ir augimas buvo 10 proc. 2021 m., buvo stebimas šios prekių grupės susitraukimas (2,1proc.). Trečioje vietoje liko mašinų importas iš Danijos. 2015 m., importas siekė 46,8 mln. Eur., kai 2017 m. 52,6 mln. Eur., ir tai yra daugiau 5,8 mln. Eur., lyginant su 2015 m. 2017 m., taip pat matome mašinų improto augimą (14 proc.). 2018 – 2019 m., fiksuotas mažėjimas (1,2 proc.). 2020 m., pasiektas didžiausias šios prekių grupės importo kiekis (65,3 mln. Eur.), kai 2021 m., stebėtas importo kritimas (64,5 mln. Eur.)

Pagrindinių prekių grupių importas iš Norvegijos į Islandiją per 2015 – 2021 m. laikotarpį yra pateiktas 19 lentelėje (žr. 19 lentelė).

20 lentelė. Islandijos importas iš Norvegijos 2015 – 2021 m.

	Nafta		Elektronika		Žuvis	
	Vertė, mln. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %	Vertė, mln. Eur	Dalis, %
2015 m.	238,8	47,7	109,6	21,8	13,6	2,7
2016 m.	189,6	39	105,3	21,6	12,7	2,6
2017 m.	282,9	46,9	117,1	19,5	14,8	2,4
2018 m.	426,3	54,8	123,3	15,9	21,3	2,7
2019 m.	313,8	43,5	104,5	14,4	14,7	2
2020 m.	213,6	43,7	94,3	19,3	1,5	0,3
2021 m.	357,8	41,6	209,1	24,3	20,4	2,3

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Islandijos statistikos departamentu

20 lentelėje pateikta statistiniai duomenys kokias prekės ir kokius kiekius Islandai importavo iš Norvegijos 2015 – 2021 m. Pagrindinės prekė buvo nafta ir jos produktai. 2015 m., importo kiekis siekė 47,7 proc., viso bendro importo iš Norvegijos arba 238,8 mln. Eur. 2016 m., fiksuotas mažiausias naftos importas ir tai sudarė 39 proc., arba 8,7 proc., mažiau lyginant su 2015 m. 2017 – 2018 m., stebimas stabilus augimas (15,8 proc.). 2019 m. ir 2020 m., procentaliai buvo importuotas labai panašus kiekis tik skiriasi 0,3 proc. O 2021 m., naftos importas siekė 357,8 mln. Eur. Antroje vietoje pagal populiarumą užėmė elektronikos prietaisai ir jų 2015 m., importavo už 109,6 mln. Eur. (21,8 proc.). 2016 m., rodikliai išliko gan stabilūs ir importas sumažėjo tik 0,2 proc. 2017 – 2019 m., stebimas elektronikos prietaisų susitraukimas (5,1 proc.). 2020 – 2021 m., elektronikos prietaisų importas augo ir 2021 m., pasiekė didžiausia kiekį (209,1 mln. Eur.). Trečioje vietoje liko žuvies importas iš Norvegijos. 2015 m., žuvies importas siekė 13,6 mln. Eur, kai 2016 m., žuvies importas nukrito 0,9 mln. Eur. 2017 – 2018 m., pinigine išraiška importo suma augo (8,6 mln. Eur.). 2019 – 2021 m., stipriai nukrito žuvies importo skaičiai ir 2020 m., siekė 1,5 mln. Eur. Tačiau 2021 m., rinka pradėjo atgavinti ir fiksuotas 18,9 mln. Eur., augimas.

Šiaurės Europos šalių importo ir eksporto rodikliai per 2015 – 2022 m. laikotarpį išliko stabilūs, nors kai kurių prekių grupių eksportas ar importas mažėjo dėl COVID – 19 pandemijos padarinių, tačiau stipria ekonomika pasižyminčios šalys didelių nuostolių nepatyrė tiek importo tiek eksporto ir BVP atžvilgiu. Nors Norvegija ir Islandija nėra ES šalys ir turi mokėti maito mokesčių, tačiau Pirsono koeficientas parodė, kad maito įtaka yra, bet nėra stipri.

IŠVADOS

1. Remiantis Lietuvos ir užsienio mokslininkų literatūra, įvairiomis mokslinėmis publikacijomis buvo išanalizuota tarptautinės prekybos teoriniai aspektai, kurie atskleidė, kad:
 - Šalies ekonominei sistemai daro įtaka eksporto ir importo srautų augimas arba mažėjimas. Kiekvienai pasaulio šalies ekonomikai yra labai svarbi tarptautinė prekyba bei vidinio šalies produkto skaičiaus didinimas, nes tai vienas iš svarbiausių rodiklių stebint valstybės finansinę padėtį, plėtoti vietinės kilmės produktus ir didinti jų rinką visame pasaulyje.
 - Kiekvienos valstybės vyriausybė turi turėti išsikėlusius eksporto didinimo tikslus, kuriais turi stengtis vadovautis ir pasiekti kuo geresnių rezultatų. Tarptautinė prekybos nauda šaliai ir kitoms valstybėms tokia, kad turint skirtingus gamtinius išteklius, darbo jėgą, technologijas, gali specializuotis į tik tam tikrą produktą ir parduoti itin geru kokybės ir kainos santykiu.
 - Prekybos balanso palaikymui yra priskirti eksportui ir importui tam tikri muitų mokesčiai, kurie yra suformuluoti Muitų tarifų įstatyme ir kurių turi laikytis visos ES valstybės. Nors Norvegija nėra ES narė, bet ji glaudžiai bendradarbiauja su likusiomis ES narėmis, nes priklauso Europos ekonominei erdvei.
2. Norint nustatyti tarptautinės prekybos pokyčius tarp Šiaurės Europos šalių buvo pasirinkti kiekybiniai tyrimo metodai. Atskleidžiant eksporto ir importas kiekių kitimą buvo lyginami 2015 – 2022 m. rodikliai, o nustatant importo kitimo priežastis atskirose prekių grupėse buvo skaičiuojamas Pirsono koreliacijos koeficientas, siekiant išsiaiškinti ryšio stiprumą. Vertinamas laikotarpis prasidėjo nuo 2015 m., kad tuo tiksliau, kad būtų galima įvertinti tendencijas, bei pokyčius iki Covid – 19, jo laikotarpiu ir po pandemijos.
3. Statistinių duomenų analizė Šiaurės Europos šalyse : Danijoje, Švedijoje, Norvegijoje ir Islandijoje atskleidė ilgalaikių mainų prekėmis teigiamą poveikį tarptautinės prekybos apimtims:
 - Eksporto atžvilgiu augimas buvo fiksuotas 2015 – 2022 m. Danijoje, Švedijoje, Islandijoje ir Norvegijoje. Tačiau dėl pasaulinės Covid – 19 pandemijos, 2020 m. rodikliai visose keturiose šalyse krito. Per tiriamąjį laikotarpį Šiaurės Europos šalių eksportas augo: Danijoje 17,4 proc., Švedijoje 19,6 proc., Islandijoje 22,7 proc, o Norvegijoje fiksuotas, taip pat augimas net 41,9 proc.
 - Importo atžvilgiu visose keturiose valstybėse buvo fiksuotas stabilus importuojamų prekių ir paslaugų augimas. Daugiausiai prekių ir paslaugų importavo – Švedija, kai nuo 2015 m. iki 2022 m. buvo fiksuotas 21 proc., augimas. Kai Danija pasiekė 10,6 proc. augimą, o Norvegija 10,4 proc. Tačiau 2020 m. importo kiekis krito Švedijoje ir Danijoje lyginant su 2019 m.
 - Pagrindinės eksporto prekių grupės 2015 – 2022 m. Švedijoje: mašinos ir transporto įranga, bei gamybos produktai kurie klasifikuojami pagal medžiagas. Danijoje: mašinos ir transporto įranga,

chemija ir panašūs produktai. Norvegijoje: mineralinis kuras, tepalai ir panašios medžiagos, bei gyvi gyvūnai, maistas, gėrimai ir tabako gaminiai. Islandijoje: gyvi gyvūnai, maistas, gėrimai, bei tabakas ir žaliavos. Kai importo pagrindinės prekių grupės buvo fiksuotos Švedijoje, Danijoje ir Islandijoje vienodos: mašinos ir transporto įranga, bei įvairūs dirbiniai, kai Norvegijoje mašinos ir transporto įranga ir gamybos produktai, kurie klasifikuojami pagal medžiagas.

4. Tarptautinės prekybos rodiklių analizė leido nustatyti partnerystę tarp Šiaurės Europos šalių:
- Produktų mainai parodo, kad Danijos importo partnerės Šiaurės Europoje yra Švedija, Islandija ir Norvegija. Daugiausiai prekių danai įsivežė iš Švedijos, vidutiniškai kiekvienias metais buvo importuota po 11,24 proc. viso bendro importo. Kita Danijos partnerė yra Norvegija, iš kurios, vidutiniškai kiekvienais metais, importas siekė 4,85 proc. Kadangi Norvegija nėra ES šalis, už atsivežtus produktus yra taikomas muitas. Todėl buvo skaičiuojamas Pirono koreliacijos koeficientas žuvies prekių grupei tarifų atžvilgiu ir nustatytas neigiamas ir silpnas ryšis. Su Islandija Danai bendradarbiavo mažiausiai, bet pagrindinės prekės buvo žuvies gaminiai, žalia žuvis ir mašinos. Islandija kaip ir Norvegija nėra ES narė, todėl buvo skaičiuota Pirono koreliacija kuri nustatyta, kad koreliacijos ryšys yra teigiamas ir silpnas.
 - Švedijos importo partnerės yra Danija, Norvegija, bei Islandija. Iš Danijos vidutiniškai kiekvienais metai buvo atsivežta prekių už 7,32 proc. nuo viso importo. Iš Norvegijos Švedija atsiveža prekių, kiekvienais metais, vidutiškai 5,79 proc. nuo bendro importo 2015 – 2022 m. Pirono koreliacijos koeficientas buvo skaičiuotas metalų prekių grupei. Gautas rezultatas metalo importui tarifų atžvilgiu yra teigiamas ir atskleidė vidutinišką ryšį. Švedai kaip ir Danai su Islandais dirbo mažiausiai. Vidutiniškai importuota prekių už 0,2 proc. Taip pat buvo skaičiuota Pirono koreliacijos koeficientas kuris buvo vidutinis ir neigiamas.
 - Tyrimas atskleidė, kad Norvegija itin glaudžiai bendradarbiauja su Švedija, vidutiniškai kiekvienais metais importuota apie 16,46 proc. viso bendro importo. Su Danija tarptautinė prekyba yra žymiai mažesnė lyginant su Švedija. Vidutiniškai importas iš Danijos siekė 6,64 proc. per tiriamąjį laikotarpį. O su Islandija buvo fiksuotas vidutinis 0,35 proc. importas.
 - Islandijos per 2015 – 2022 m. bendradarbiavo su Norvegija, Danija ir Švedija. Didžiausi importo rodikliai buvo fiksuoti su Norvegija ir kiekvienais metais vidutiniškai atsiveždavo 1,34 proc. viso bendro importo. Su Danija Islandija vidutiniškai per tiriamąjį laikotarpį atsiveždavo 0,95 proc. viso bendro importo. O su Švedais stebimas mažiausias bendradarbiavimas ir kiekvienias metais Islandai atsiveždo vidutiniškai 0,59 proc. nuo viso bendro importo.

LITERATŪRA

1. Aleknevičienė, J., Pocienė, A., Šupa, M., (2020). *Kaip parašyti mokslinį rašto darbą?* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla
2. Baršytė, R., Gudeliūnaitė, M., Linkevičiūtė, S., Stravinskaitė, E., Šikšnelytė, I., Jesevičiūtė – Ufartienė, L. (2019). *Importo Lietuvoje analizė*. Verslo aktualijos būsimųjų specialistų požiūriu 2019. Prieiga per internetą: <http://dspace.kaunokolegija.lt/handle/123456789/1710>
3. Beratonytė, D. (2011). *Tarptautinė prekyba*. Kaunas: Technologija.
4. Bilevičienė, T., Jonušauskas, S. (2011). *Statistinių metodų taikymas rinkos tyrimuose*. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas
5. Blavasciunaite, D., Garsviene, L., Matuzeviciute, K., (2020). *Trade Balance Effects on Economic Growth: Evidence from European Union Countries*. MDPI. Prieiga per internetą: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:64508968/datastreams/MAIN/content>
6. Brazinskas, S., Pipirenė, V. (2017). *International Trade Related Decision Making Across Different Managerial Levels: the Case of SMEs*. 5th International Scientific Conference contemporary issues in business, management and education'2017. Prieiga per internetą: <http://cibmee.vgtu.lt/index.php/verslas/2017/paper/viewFile/35/72>
7. Burinskienė, A. (2009). *Tarptautinė prekyba ir jos raidos tendencijos*. Mokslas – Lietuvos ateitis. Prieiga per internetą: <https://search.proquest.com/openview/cfb1eb9d2b97dcade73372b8a354f874/1?pq-origsite=gscholar&cbl=686354>
8. Burinskienė, A. (2014). *Tarptautinės prekybos pokyčių analizė*. Mokslas – Lietuvos ateitis. Prieiga per internetą: <https://journals.vgtu.lt/index.php/MLA/article/view/3508/2939>
9. Bussy, A., (2020). *Cross-border Value Added Tax Fraud In The European Union*. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3569914
10. Carballo, J., Graziano, A., Schaur, G., Volpe Martincus, C., (2022). *The Effects of Transit Systems on International Trade*. Prieiga per internetą: https://direct.mit.edu/rest/article-abstract/doi/10.1162/rest_a_01189/111187/The-Effects-of-Transit-Systems-on-International
11. Carbaugh, R. J., (2022). *International economics 18th edition*. USA: South-Western Cengage Learning
12. Dubauskas, G. (2013). *Ekonomikos ir finansų teorijos mokslo studija*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.
13. Europos komisija. (2023). Danijos importas iš Norvegijos 2015 – 2023 m. Prieiga per internetą: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/lt/statistics>
14. Europos komisija. (2023). Danijos importas iš Švedijos 2015 – 2023 m. Prieiga per internetą: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/lt/statistics>

15. Europos komisija. (2023). Švedijos importas iš Danijos 2015 – 2023 m. Prieiga per internetą: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/lt/statistics>
16. Europos komisija. (2023). Švedijos importas iš Norvegijos 2015 – 2023 m. Prieiga per internetą: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/lt/statistics>
17. Europos parlamentas. (2018). *Dempingas: kas tai ir koks jo poveikis?* Prieiga per internetą: <https://www.europarl.europa.eu/news/lt/headlines/economy/20180621STO06336/dempingas-kas-tai-ir-koks-jo-poveikis>
18. Europos sąjunga. *Danija*. Prieiga per internetą: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/denmark_lt
19. Europos sąjunga. *Švedija*. Prieiga per internetą: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/sweden_lt
20. Europos Sąjunga., (2023). *Gyvenimas ES*. Prieiga per internetą: https://europa.eu/european-union/about-eu/figures/living_lt#quality_of_life
21. Eurostat., (2023). *GDP per capita in PPS*. Prieiga per internetą: [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?code=sdg_8_10_1&plugin=1)
22. Eurostat., (2023). *International trade, by reporting country, total product*. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tet00002/default/table?lang=en>
23. Feenstar, R.C, Taylor, A.M. (2017). *International trade*. Prieiga per internetą: http://www.masterhdfs.org/masterHDFS/wp-content/uploads/2020/01/Robert-C.-Feenstra_-_Alan-M.-Taylor-International-Trade-Worth-Publishers-2016-1.pdf
24. Fusacchia. I., Salvatici. L., Winters. L., (2022). *The consequences of the Trade and Cooperation Agreement for the UK's international trade*. Prieiga per internetą: <https://academic.oup.com/oxrep/article/38/1/27/6514752?login=false>
25. Grėbliauskas. A., Stonys. M (2012). *Lietuvos pramonės eksporto konkurencingumo vertinimas. Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*. Prieiga per internetą: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:6127108/datastreams/MAIN/content>
26. Gupta. S., Modgil. S., Bhatt. P., Jabbour. C., Kamble. S., (2023). *Quantum computing led innovation for achieving a more sustainable Covid-19 healthcare industry*. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0166497222000918>
27. Hayakawa. K., Mukunoki. H., (2021). *The impact of COVID-19 on international trade: Evidence from the first shock*. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0889158321000149>
28. Heckscher, E. F., (2007). *Mercantilism*. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=Ba77AQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=mercantilism+theory&ots=pdHq9O4iHu&sig=JmC32NrWfFhVaB0mCtXDC8Jt3bw&redir_esc=y#v=onepage&q=mercantilism%20theory&f=false

29. Huysmans. M., (2022). *Exporting protection: EU trade agreements, geographical indications, and gastronomic nationalism*. Prieiga per internetą: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/09692290.2020.1844272?needAccess=true&role=button>
30. Kaledienė, I. (2014). Assessment of Lithuanian Export Competitiveness in EU Market. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*. Prieiga per internetą: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:6121299/datastreams/MAIN/content>
31. Kaliačius, E. (2018). *Eksporto įtaka šalies ekonomikos augimui*. Verslas XXI amžiuje / business in XXI century. Prieiga per internetą: <http://jmk.vvf.vgtu.lt/index.php/Verslas/2018/paper/view/246/132>
32. Keho, Y., (2021). *International Journal of Economics and Financial Issues. Real Exchange Rate and Trade Balance Dynamics in Cote d'Ivoire*. Prieiga per internetą: https://pdfs.semanticscholar.org/c431/4890a4a0e7d09ee6156c73a8b5f1d83d9668.pdf?_ga=2.104454153.807856081.1620902675-1956312220.1589708704
33. Laurinavičius, A., ir kt. (2014). *Muitinė tarptautinės prekybos logistinėje grandinėje*. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas.
34. Leamer, E. E., (2012). *The Craft of Economics – Lessons from the Heckscher-Ohlin Framework*. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=pAgy5FzZcsMC&oi=fnd&pg=PR5&dq=heckscher+ohlin+theory&ots=s4GauWPmcx&sig=0N9qq2vtfeGnQsudMOifPFT92A&redir_esc=y#v=onepage&q=heckscher%20ohlin%20theory&f=false
35. Liaugminaitė, I., ir kt. (2018). *Muitų mokesčių įtaka valstybės biudžetui*. Verslo aktualijos būsimųjų specialistų požiūriu 2018. Prieiga per internetą: <https://core.ac.uk/download/pdf/159343133.pdf>
36. Lida., (2021). *Koreliacinės ir regresinės analizės pagrindai*. Prieiga per internetą: http://www.lidata.eu/index.php?file=files/mokymai/Janilionis_III/jan_III.html&course_file=jan_III_1.html
37. Lietuvos Respublikos integruotas tarifas (LITAR). (2023). Prieiga per internetą: https://litarweb.lrmuitine.lt/taric/web/main_LT?Year=2020&Month=03&Day=18
38. Lietuvos Respublikos Muitinė. (2019). *Antidempingo ir kompensaciniai muitai*. Prieiga per internetą: <https://lrmuitine.lt/web/guest/679>
39. Lietuvos Respublikos Muitinė. (2020). *Kombinuotoji nomenklatūra*. Prieiga per internetą: <https://www.lrmuitine.lt/web/guest/verslui/tarifinisreguliavimas/prekiuklasifikavimas/nomenklatūra>

40. Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas (2019). Muitinės funkcijos, 10 straipsnis. Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/ta/115553:str10>
41. Masyvienė, I., ir kt. (2020). *Importo lietuvoje vertinimas*. Verslo aktualijos būsimųjų specialistų požiūriu 2020. Prieiga per internetą: <http://dspace.kaunokolegija.lt/handle/123456789/3065>
42. Melnikovas, B., ir kt. (2008). *Tarptautinis verslas. Tarptautinės vadybos įvadas*. Vilnius: Technika.
43. Mena. C., Karatzas. A., Hasen. C., (2022). *International trade resilience and the Covid-19 pandemic*. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S014829632100638X>
44. Morkevičius, V., ir kt. (2008). *Pavyzdinis metodologinis mokomasis studijų paketas*. Prieiga per internetą: http://www.lidata.eu/files/mokymai/NVivo/KKDA_20080914_esf/ui.pdf
45. Muhammad. F., Mohamed D., Lee. C., Nur Syazwani. M., (2020). *Asymmetric Effect of Oil Price Changes on Trade Balance in Saudi Arabia, Kuwait and United Arab Emirates*. Prieiga per internetą: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/224960/1/1735157783.pdf>
46. Paškevičius. J., (2018). *Whether the support schemes of the renewable energy of the eu are in compliance with the principle of the free movement of goods?* Prieiga per internetą: https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/60443/1/ISSN20294239_2018_N_2_18.PG_71-87.pdf
47. Radžiukynas, J., ir kt. (2011). *Europos Sąjungos bendroji prekybos politika*. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas.
48. Sadulloyevich. K. I. (2020). *Estimating and forecasting trends of global export and import of goods in international markets*. Tashkent state university of economics. Prieiga per internetą: <https://tsue.scienceweb.uz/index.php/archive/article/view/1355/856>
49. Sarapinienė. S., Avižienis. J. Š., (2008). *Muitinės procedūros*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
50. Schumacher. R., (2012). *Adam Smith's theory of absolute advantage and the use of doxography in the history of economics*. Erasmus Journal for Philosophy and Economics. Prieiga per internetą: <https://www.ejpe.org/journal/article/view/105/102>
51. Seyoum. B. (2014). *Export – import theory, practices, and procedures, 3rd Edition*. New York: Routledge. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=cU5JAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=export+import+meaning&ots=sauVAI8WjS&sig=w2t7x15Pmb0Mqrv4PFd1Bb2eRmE&redir_esc=y#v=onepage&q=export%20import%20meaning&f=false

52. Shen. Y., Liu. J., Tian. W., (2022). *Interaction between international trade and logistics carbon emissions*. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S235248472201424X>
53. Startienė, G. (2002). *Tarptautinės prekybos finansavimas, rizika, mokėjimai, kreditavimas*. Kaunas: Technologija.
54. Statbank., (2021). *External trade in goods, by commodity group (one- and two-digit SITC) and country/trade region/continent 1988M01 - 2021M03*. Prieiga per internetą: <https://www.ssb.no/en/statbank/table/08806/>
55. Statbank., (2023). *External trade in goods, main figures (NOK million) 1960 – 2023*. Prieiga per internetą: <https://www.ssb.no/en/statbank/table/08800/>
56. Statbank., (2023). *External trade in goods, main figures, by country/trade region/continent (NOK million) 1988 – 2023*. Prieiga per internetą: <https://www.ssb.no/en/statbank/table/08804/>
57. Statistics Iceland., (2023). *Selected items of the exports of goods and services 2013-2022*. Prieiga per internetą: http://px.hagstofa.is/pxen/pxweb/en/Efnahagur/Efnahagur_utanrikisverslun_3_voruthjonusta_voruthjonusta/UTA05003.px/table/tableViewLayout1/?rxid=626f8a53-a026-464e-95d6-e4dfa88db6ef
58. Statistics Iceland., (2023). *Selected items of the imports of goods and services 2013-2022*. Prieiga per internetą: http://px.hagstofa.is/pxen/pxweb/en/Efnahagur/Efnahagur_utanrikisverslun_3_voruthjonusta_voruthjonusta/UTA05000.px/table/tableViewLayout1/?rxid=626f8a53-a026-464e-95d6-e4dfa88db6ef
59. Statistics Norway., (2016). *External trade in goods, 2015, preliminary figures*. Prieiga per internetą: <https://www.ssb.no/en/utenriksokonomi/statistikker/muh/aar-forelopige/2016-01-15?fane=tabell#content>
60. Statistics Sweden., (2023). *Utrikeshandel, export och import av varor*. Prieiga per internetą: https://www.scb.se/contentassets/f5163fbd9694389b71f2abe86d964bf/ha0201_2020m12_sm_ha22sm2101.pdf
61. Statistics Denmark., (2023). *International trade in goods*. Prieiga per internetą: <https://www.dst.dk/en/Statistik/emner/udenrigsoekonomi/udenrigshandel/udenrigshandel-med-varer>
62. Statistics Sweden., (2018). *Utrikeshandel, export och import av varor*. Prieiga per internetą: https://www.scb.se/contentassets/492c4f66836c4adf8e009089668ed37a/ha0201_2018m12_sm_ha22sm1901.pdf

63. Tøllefsen. M, Thiblin. I., Helweg-Larsen. K., Hem. E., Kastrup. M., Nyberg. U., Rogde. S., Zahl. H., Østevold. H., Ekeberg. O. (2016). *Accidents and undetermined deaths: re-evaluation of nationwide samples from the Scandinavian countries*. Prieiga per internetą: <http://web.a.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=6&sid=1470a0dd-779f-45c3-8cee-417bb2c100a2%40sessionmgr4007>
64. Tomoiaga. E., Pop Silaghi. M. I., (2022). *Testing the Marshall-Lerner condition for Romania*. Prieiga per internetą: <http://www.ebsco.ectap.ro/Theoretical & Applied Economics 2022 Spring.pdf#page=39>
65. Trayarach. S., Banjongprasert., (2022). *The Impact of Export Promotion Programs on Export Competitiveness and Export Performance of Craft Products*. Prieiga per internetą: <https://www.mdpi.com/2077-1312/10/7/892>
66. Valantiejus. G. *Muitų teisinio reguliavimo ypatumai tarptautinėje prekyboje tarp europos sąjungos ir kinijos liaudies respublikos, Rusijos federacijos bei Indijos respublikos* (daktaro disertacija). Prieiga per internetą: https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15768/Gediminas%20Valantiejus_disertacija_koreguota.pdf?sequence=11&isAllowed=y
67. Weinhardt. J., Petrauskaitė. L., (2013). *Nepotizmo, favoritizmo ir protekcionizmo trianguliacijos koncepcinis modelis*. Prieiga per internetą: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:6126101/datastreams/MAIN/content>
68. Zhou. F., Wen. H., Chiang Lee. C., (2022). *Broadband infrastructure and export growth*. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0308596122000490>

Germanaitė, A. (2023). *Šiaurės Europos šalių tarptautinės prekybos vertinimas Covid – 19 laikotarpiu* (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas

ANOTACIJA

Germanaitė, A. (2023). *Šiaurės Europos šalių tarptautinės prekybos vertinimas Covid – 19 laikotarpiu* (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota Šiaurės Europos regiono tarptautinė prekyba, įvertinta eksporto ir importo ypatumai Danijos, Švedijos, Norvegijos ir Islandijos šalių kontekste. Apibrėžta tarptautinės prekybos, eksporto, importo sąvokos ir įtaką šalies ekonomikai, apibendrinus teorija ir išanalizavus Šiaurės Europos tarptautinę prekybą pateiktos tyrimo išvados. Magistro baigiamasis darbas sudarytas iš trijų dalių. Pirmoje darbo dalyje remiamasi Lietuvos ir užsienio autoriais, išanalizuota tarptautinės prekybos, eksporto, importo samprata, pagrindiniai motyvai, bei visa tarptautinės prekybos raidą, bei Covid – 19 įtaka tarptautinei prekybai. Antroje darbo dalyje pateikta tyrimo metodologija, kuom buvo remiamasi tyrimo dalyje. Trečioje bakalauro darbo dalyje vertinama Šiaurės Europos tarptautinė prekyba. Danijos, Švedijos, Norvegijos ir Islandijos eksporto, bei importo srautai, kaip keitėsi septynerių metų laikotarpyje. Kokios pagrindinės prekės buvo eksportuojamos, importuojamos. Taip pat Šiaurės Europos šalių tarpusavio importas, kokiais kiekiais buvo atsivežta prekių ir kokių daugiausiai. Apskaičiuota Pirsono koreliacijos koeficientas ir leido nustatyti, kaip tarifai paveikė tarpusavio importo apimtį.

Pagrindiniai žodžiai: tarptautinė prekyba, eksportas, importas, muitai.

Germanaitė, A. (2023). *Evaluation of the international trade of Northern European countries in the period of Covid-19* (master thesis). Vilnius: Mykolas Romeris University

ANNOTATION

The bachelor's thesis analyzes the international trade of the North Europe region, evaluates the peculiarities of exports and imports in the context of Denmark, Sweden, Norway and Iceland. The concepts of international trade, export, import and impact on the country's economy are determined, the conclusions of the study are presented after generalizing the theory and analysis of North Europe international trade. The bachelor's work consists of three parts. The first part of the work is based on Lithuanian and foreign authors, analyzes the concepts of international trade, export, import, main motives and the whole development of international trade. The second part of the work presents the research methodology that was used in the research part. The third part of the bachelor's thesis evaluates North Europe International Trade. Export and import flows from Denmark, Sweden, Norway and Iceland changed over a seven-year period. The main products that have been exported are imported. Also imports between North Europe countries, in what quantities and in what quantities were imported

goods. The Pearson correlation coefficient was calculated, and it became possible to determine how tariffs affect imports between them.

Key words: international trade, export, import, customs.

Germanaitė, A. (2023). *Šiaurės Europos šalių tarptautinės prekybos vertinimas Covid – 19 laikotarpiu* (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas

SANTRAUKA

Tyrimo aktualumas: tarptautinė prekyba yra apibūdinama kaip veikla, vykstanti tarptautiniu mastu ir tarptautinėje aplinkoje, kur subjektas sudaro galimybes subjektui gauti naudą, bei realizuoti produktus, tačiau dėl tarptautinės prekybos įvairios ir sudėtingos aplinkos: įvairių politinių skatinimo ar ribojimo priemonių, ekonominių, socialinių, technologinių ir kitų charakteristikų, tarptautinė aplinka yra vertinama kaip kintanti laiko, politiškai nepastovi, skirtingai vertinama įvairiose šalyse bei nuolat susidurianti su nenumatytais iššūkiais. Šiaurės Europos šalys jau nuo senų laikų žinomos, kaip valstybės su labai stipria ekonomika, plačia pilietine laisve, stipriu socialiniu pasitikėjimu, kas labiausiai lemia Šiaurės šalių gyventojų pasitenkinimą gyvenimu. Dabartinėmis ekonominių procesų globalizacijos sąlygomis plėtojant užsienio prekybą yra svarbus poreikis sukurti patikimą eksporto ir importo skatinimo politiką.

Tyrimo problema: Kas lemia tarptautinės prekybos mainus ir jų mastą tarp Šiaurės Europos šalių Covid – 19 laikotarpiu?

Tyrimo objektas: Šiaurės Europos šalių tarptautinė prekyba.

Tyrimo tikslas: Išanalizuoti mokslinę literatūrą apie tarptautinės prekybos teorinius aspektus ir atskleisti tarptautinės prekybos kitimą tarp Šiaurės Europos šalių Covid – 19 laikotarpyje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti tarptautinės prekybos teorinius aspektus;
2. Pateikti ir pagrįsti Danijos, Švedijos, Norvegijos, bei Islandijos tarptautinės prekybos tyrimo metodologiją;
3. Išanalizuoti Šiaurės Europos šalių tarptautinės prekybos apimtį ir įvertinti pokyčius per Covid – 19 laikotarpį.

Tyrimo metodai: Mokslinės literatūros ir kitų informacinių šaltinių analizė, statistinių duomenų ir lyginamoji analizė, grafinis duomenų vaizdavimas, duomenų sisteminimas ir jų analizė, bei vertinimas, pirsono koreliacijos koeficiento skaičiavimas, bei apibendrinimas.

Pagrindiniai tyrimo rezultatai: atliekant tyrimą ir stebint kaip keitėsi tarptautinės prekybos srautai Šiaurės Europos šalyse 2015 – 2022 m. buvo pastebėta, kad Danijos, Švedijos ir Islandijos eksportas ir importas stabiliai augo, tačiau 2020 m. buvo fiksuotas kritimas, susijęs su pandemija. Norvegija vieningai iš Skandinavijos valstybių, kurios tarptautinės prekybos rinka yra nepastovi ir svyruojanti, tačiau 2020 m. vienintelė fiksavo importo augimą. 2021 – 2022 m. visose keturiose valstybėse fiksuotas eksporto, bei importo augimas.

Germanaitė, A. (2023). *Evaluation of the international trade of Northern European countries in the period of Covid-19* (master thesis). Vilnius: Mykolas Romeris University

SUMMARY

Relevance of the research: Relevance of the research: international trade is described as an activity that takes place at the international level and in an international environment, where the entity allows the enterprise to benefit and sell products, but international trade is a diverse and complex environment: various political incentives or restrictions, economic, social, technological and other characteristics, the international environment is perceived as changing over time, politically unstable, perceived differently in different countries and constantly faced with unforeseen problems. North Europe countries have long been known as countries with very strong economies, broad civil liberties and strong social trust, which are the main determinants of life satisfaction in the Nordic countries. In the current conditions of globalization of economic processes, the need to develop a reasonable policy to encourage exports and imports is important for the development of foreign trade.

Research problem: What factors determine changes in North Europe international trade in Covid-19 period?

Object of research: International trade of the North Europe countries.

Research tasks are as follows:

1. Analyze the theoretical aspects of international trade;
2. To present and justify the research methodology of Denmark, Sweden, Norway, and Iceland's international trade.
3. To analyze the volumes of international trade of Northern European countries and to assess the changes during the period of Covid-19.

Research Methods: Analysis of scientific literature and other information sources, statistical and comparative analysis, graphical representation of data, systematization of data and their analysis, and evaluation, calculation of the Pearson correlation coefficient, and generalization.

The main results of the study: research and monitoring of the development of international trade flows in the Scandinavian countries in 2015 – 2022. It was noted that exports and imports from Denmark and Sweden grew steadily, but in 2020. there was a fixed drop caused by a global pandemic. Norway is the only North Europe country where the international trade market is very volatile and there is no long-term growth. But in 2021 - 2022 in all four countries, export and import growth was recorded.

PRIEDAI

1 PRIEDAS. STEBĖSENOS SISTEMOS PREKIŲ SĄRAŠAS, JEIGU SIUNTOS BRUTO SVORIS VIRŠIJA 500 KG ARBA JOS TŪRIS DIDESNIS KAIP 500 LITRŲ

KOMBINUOTA NOMENKLATŪRA

KN 1507 sojų aliejus ir jo frakcijos, nerafinuoti arba rafinuoti, bet chemiškai nemodifikuoti, išskyrus ne didesnes kaip 26 kg arba 26 litrų vienetines pakuotes

KN 1508 žemės riešutų aliejus ir jo frakcijos, rafinuoti arba rafinuoti, bet chemiškai nemodifikuoti, išskyrus ne didesnes kaip 26 kg arba 26 litrų vienetines pakuotes

KN 1509 alyvuogių aliejus ir jo frakcijos, rafinuoti arba rafinuoti, bet chemiškai nemodifikuoti, išskyrus ne didesnes kaip 26 kg arba 26 litrų vienetines pakuotes

KN 1510 kitas aliejus ir jo frakcijos, gauti tik iš alyvuogių, rafinuoti arba rafinuoti, bet chemiškai nemodifikuoti, įskaitant šių aliejų mišinius arba frakcijas su aliejais arba frakcijas, klasifikuojamos 1509 pozicijoje, išskyrus ne didesnes kaip 26 kg arba 26 litrų vienetines pakuotes

KN 1511 palmių aliejus ir jo frakcijos, nerafinuoti arba rafinuoti, bet chemiškai nemodifikuoti, išskyrus ne didesnes kaip 26 kg arba 26 litrų vienetines pakuotes

KN 1512 saulėgrąžų, dygminių arba medvilnės sėklų aliejus ir jo frakcijos, pritvirtinti arba ne rafinuoti, bet chemiškai nemodifikuoti, išskyrus vienetines pakuotes, ne didesnes kaip 26 kg arba 26 litrai

KN 1513 kokosų (kopros), palmių branduolių arba babasu aliejus ir jo frakcijos, pritvirtinti arba ne rafinuoti, bet chemiškai nemodifikuoti, išskyrus vienetines pakuotes, ne didesnes kaip 26 kg arba 26 litrai

KN 1514 Rapsų, rapsų arba garstyčių aliejus ir jų frakcijos, nerafinuoti arba rafinuoti, bet ne chemiškai modifikuoti, išskyrus ne didesnes kaip 26 kg arba 26 litrų vienetines pakuotes

KN 1515 Kiti nelakieji augaliniai riebalai ir aliejus (įskaitant simondsijų aliejų) ir jų frakcijos, arba nerafinuoti, bet chemiškai nemodifikuoti, išskyrus vienetines pakuotes, ne didesnes kaip 26 kg arba 26 litrai

KN 1516 gyvūniniai arba augaliniai riebalai ir aliejus bei jų frakcijos, iš dalies arba visiškai hidrintas, peresterinti, reesterinti arba elaidinizuoti, rafinuoti arba rafinuoti, bet toliau nerafinuoti paruošti, išskyrus ne didesnes kaip 26 kg arba 26 litrų vienetines pakuotes

KN 1517 margarinas, valgomieji gyvūninių arba augalinių riebalų, aliejaus arba jų mišiniai arba preparatai įvairių riebalų arba aliejaus, klasifikuojamų šiame skirsnelyje, frakcijos, išskyrus valgomuosius riebalus, aliejų arba jų frakcijas, klasifikuojamos 1516 pozicijoje, išskyrus skystą margariną, išskyrus vienetines pakuotes didesnis nei 26 kg arba 26 litrai

KN 2207 nepažymėtas akcizo ženklais – nedenatūruotas etilo alkoholis, kurio alkoholio koncentracija

tūris ne mažesnis kaip 80 % tūrio; etilo alkoholis ir kiti bet kokie denatūruoti spiritai stiprumo, išskyrus ne didesnes kaip 5 litrų vienetines pakuotes

KN 2701 anglis; briketai, kiaušinėliai ir panašus kietasis kuras, pagamintas iš anglies, išskyrus vienetinės pakuotės ne didesnės kaip 25 kg

KN 2704 akmens anglių, lignito arba durpių koksas ir puskoksas, aglomeruotas arba neaglomeruotas; replikuoti anglies, išskyrus ne didesnes kaip 25 kg vienetines pakuotes

KN 2707 alyvos ir kiti aukštos temperatūros akmens anglių deguto distiliavimo produktai; panašių produktų kuriame aromatinių sudedamųjų dalių masė viršija nearomatinių sudedamosios dalys, pvz. benzenas, toluenas, ksilolis, naftalenas, išskyrus vienetines pakuotes didesnis nei 11 litrų

KN 2710 Naftos alyvos ir alyvos, gautos iš bituminių mineralų, išskyrus neapdorotą; preparatai, nenurodyti kitoje vietoje, kurių sudėtyje yra ne mažiau kaip 70 % masės naftos alyvų arba alyvų, gautų iš bituminių mineralų, šios alyvos yra pagrindinės preparatų sudedamosios dalys; pvz. vaitspiritas, aviacijos spiritas, motorinis spiritas, gazoliai, mazutas, alyvų atliekos, išskyrus ne didesnes kaip 11 litrų vienetines pakuotes ir prekės, kurių KN kodas 2710 19 81, vienetinėje pakuotėje, kurios bruto svoris neviršija ne daugiau kaip 20 kg arba tūris ne didesnis kaip 20 litrų

KN 2711 propanas, butanas arba propano-butano mišiniai, neatsižvelgiant į jo kiekį siunta, išskyrus ne didesnes kaip 61 kg arba 85 litrų vienetines pakuotes

KN 2905* ne sintetinės kilmės metanolis (metilo alkoholis), išskyrus vienetines pakuotes didesnis nei 11 litrų

KN ex 2905 11 00 sintetinės kilmės metanolis (metilo alkoholis), išskyrus vienetines pakuotes didesnis nei 11 litrų

KN 2917 polikarboksirūgštys, jų anhidridai, halogenidai, peroksidai ir peroksirūgštys; jų halogeninti, sulfoninti, nitrinti arba nitrozinti dariniai, išskyrus tereftalio rūgštį rūgštis kodas KN 2917 36 00

KN 3403 tepimo preparatai (įskaitant pjovimo alyvos preparatus, varžtų arba veržlių atlaisvinimą preparatai, antikoroziniai arba antikoroziniai preparatai ir pelėsių atpalaidavimo preparatai, tepalų pagrindu) ir preparatai, naudojami aliejui arba riebalams apdoroti tekstilės medžiagos, oda, kailiai arba kitos medžiagos, išskyrus ruošinius kurių pagrindinės sudedamosios dalys sudaro ne mažiau kaip 70 % masės naftos alyvų arba alyvų gauti iš bituminių mineralų, išskyrus ne didesnes kaip 16 litrų vienetines pakuotes ir prekės, kurių KN kodai KN 3403 19 20 ir KN 3403 19 80, vienetiniuose paketuose, kurių bruto svoris neviršija 20 kg arba tūris ne didesnis kaip 20 litrų

KN 3811 antidetonaciniai preparatai, oksidacijos inhibitoriai, dervos inhibitoriai, klampumą gerinančios medžiagos, antikoroziniai preparatai ir kiti paruošti mineralinių alyvų priedai (įskaitant benzinui) arba kitiems skysčiams, naudojamiems tais pačiais tikslais kaip ir mineralinės alyvos, išskyrus vienetinės pakuotės ne didesnės kaip 16 litrų

KN 3814, kuriame yra etilo alkoholio – organiniai sudėtiniai tirpikliai ir skiedikliai, niekur kitur

nurodytas arba įtrauktas; paruošti dažų arba lako valikliai, išskyrus vienetines pakuotes ne didesnis kaip 11 litrų

KN 3820, kurio sudėtyje yra etilo alkoholio – preparatai nuo užšalimo ir paruošti ledą šalinantys skysčiai, išskyrus ne didesnes kaip 16 litrų vienetines pakuotes

KN 3824*) kiti chemijos produktai ir preparatai chemijos pramonėje arba jai giminingose pramonės šakose (įskaitant sudarytus iš natūralių produktų mišinių), nenurodyti kitoje vietoje arba įtraukta į KN 3824 99 86, 3824 99 92, 3824 99 93, 3824 99 96

KN 3826 biodyzelinas ir jo mišiniai, kurių sudėtyje nėra arba yra mažiau kaip 70 % masės naftos alyvų arba alyvų, gautų iš bituminių mineralų

KN 4813 cigarečių popierius, jei gali būti naudojamas mašininei cigarečių gamybai, išskyrus cigarečių popierius lankstinukų arba tūbelių pavidalu, jei apima bruto prekių masę pagal šias antraštes viršija 10kg

KN 5910 formavimo juosta, jei gali būti naudojama mašininei cigarečių gamybai, jei bendroji masė šioms pozicijoms priskiriamų prekių svoris viršija 10kg